פרידריך ניטשע

ECCE HOMO

ווי מ'ווערט, וואס מען איז

יידיש

נ. אייבּעשיץ

פארלאג „טורעם" ווארשע

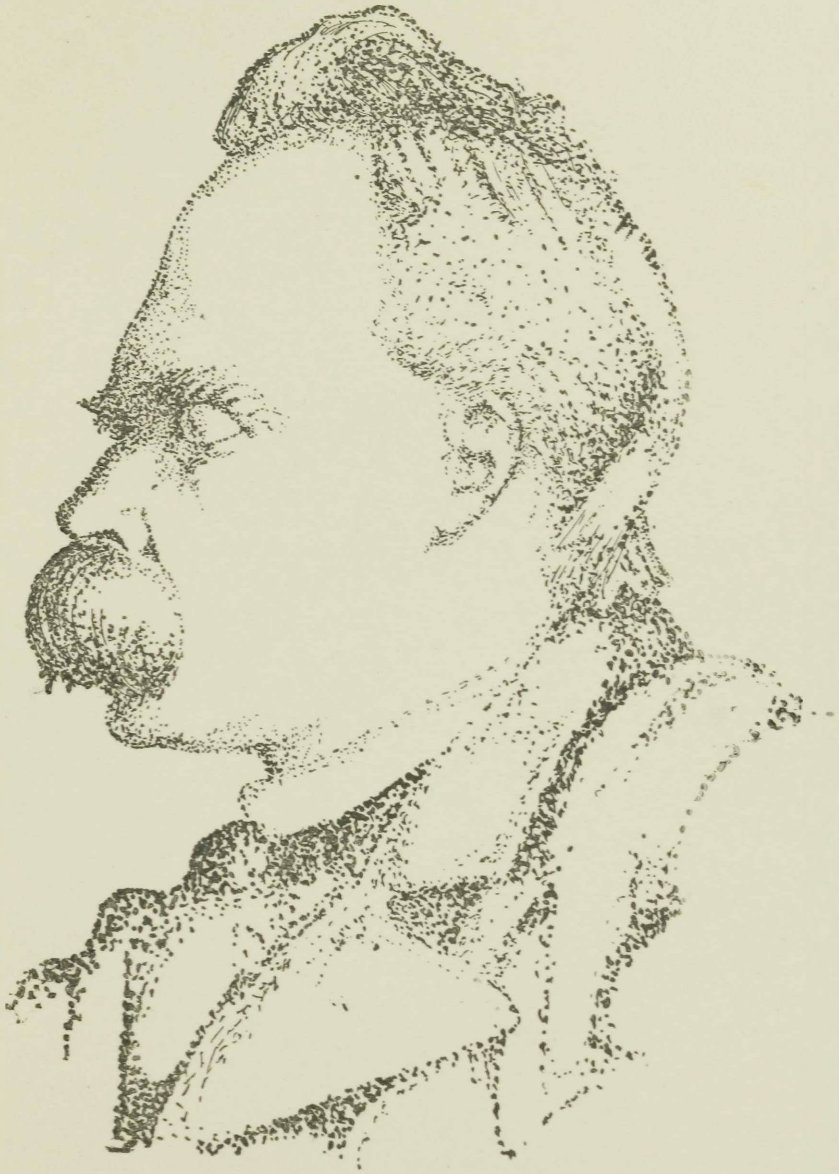

פרידריך ניטשע

פרידריך ניטשע

ECCE HOMO

ווי מ'ווערט, וואס מען איז

יידיש

נ. אייבעשיץ

4A
43160

פארלאג „טורעם" ווארשע

Bibliotheca
Universitatis
Tartuensis
1941:9794

הילע און פּאָרטרעט געצייכנט ה. האָנפּט

FRIEDRICH NIETZSCHE

ECCE HOMO

Przekład N. AJBESZYCA

Wydawn. „TUREM" Warszawa 1929.

Odbito w druk. "Grafia" Nowolipki 22

פאררעדע.

ס'איז אפשר מערקווירדיק, אָבער דאָך אַן אמת: עס קאָן קומען אַ טיפער גייסט און רעדן מיט דער שאַרפסטער, בולטסטער שפּראַך, מיט די שטאַרקסטע משלים און רמזים און דאָך זאָל ער נישט פאַרשטאַנען ווערן, — צי דערפאַר אפשר, וואָס ער רעדט אַזוי, ווערט ער נישט פאַרשטאַנען?... ווייל אַזוי איז דאָס געשען מיט דעם אַלטן גריכישן חכם הערַאקליט, יענעם טיפסטן און גרעסטן גייסט אין אַלטערטום, וועלכער האָט געזוען צום קלאָרסטן און גערעדט צום שאַרפסטן און האָט — אָ, איראָניע פון דער געשיכטע! — דערהאַלטן דעם נאָמען „דער טונקעלער“; און אַזוי איז דאָס אויך געשען מיט דעם גרעסטן און טיפסטן גייסט פון פאַרגאַנגענעם (און נישט נאָר פון פאַרגאַנגענעם) יאָרהונדערט, וועלכער האָט אגב — און מיטן ג ר ע ס ט ן רעכט באמת — זיך געפילט גייסטיק צום נאָענטסטן פאַרוואַנדט מיט הערַאקליט, — פ ר י ד ר י ך נ י ט ש ע.

„נאָך היינטיקן זומער“, שרייבט ער אין לעצטן יאָר פון זיין שאַפן, „אין אַ צייט, ווען איך וואָלט אימשטאַנד געווען מיט מיין וואָגיקער, צו וואָגיקער ליטעראטור דעם גאַנצן רעשט פון ליטעראַטור אַריבערצוּווּעגן, האָט מיר אַ פּראָפעסאָר פון בערלינער אוניווערסיטעט געגעבן פריינטלעך צו פאַרשטיין, אַז איך זאָל מיך פּרובירן מיט אַן אַנדערער פאָרם באַנוצן: אַזעלכעס לייענט נישט קיינער“. אָט אַזוי נאָך אינגאַנצן אומפאַרשטאַנען און אפילו אומגעהערט איז ניטשע געווען אין דער לעצטער צייט פון זיין שאַפן: עס האָט געהערשט אַרום אים — בפרט אין דייטשלאַנד — אַן אַבסאָלוט שטילשווייגן. און נאָכמער: די פריינט, די נאָענטע, וועלכע זענען תחילת מיט אים מיטגעגאַנגען, זענען צוריקגעטרעטן ווי דערשראָקענע מחמת זיין אומגעהויערן שווונג און זיין אומדערהערט מוטיקן וואַגן. ניטשע בלייבט אינגאַנצן אַליין און ווערט אַלץ מער פאַר-

שלונגען פון דער איינזאַמקייט. אָבער דאָרט, אין דער איינזאַמקייט, ווערט זיין גייסט אַלץ געשפּאַנטער און שאַפט וואָסאַמאָל אינטענסיווער. אָבער צוגלייך ווערט זיין דורשט נאָך נייע פריינט אַלץ געוואַלטיקער. ניטשע נאָטירט פאַר זיך: „עס איז אפשר איינע פון די גרעסטע טראַגעדיעס, ווען מ׳האָט פיל מיטצוטיילן, נאָר מ׳געפינט נישט די, וועמען מ׳קאָן זיך מיטטיילן”, און ער לאָזט הערן זיין רוף:

„אָ, לעבנס-מיטאָג! צווייטע יוגנט-צייט!
אָ, זומער-גאָרטן!
אומרויק גליק אין שטיין און אויסקוקן און וואַרטן!
אויף פריינט איך האַר, טאָג און נאַכט, אָ, גרייט,
אויף נ י י ע פריינט! קומט ס׳איז צייט! ס׳איז צייט!”

אָבער ניטשע — און דאָס דאַרף מען געדענקען — באַטראַכט אַלע זיינע ווערק, אַלע זיינע שאַפונגען פאַר נעצן, אויסגעוואָרפן צו זיינסגלייכן, צו גלייכפאַרוואַנדטע, וואָס עס דוכט זיך אים, אַז זיי זיצן ערגעץ פאַרבאָרגן און פאַרמאַסקירט און זיי דאַרפן נאָר דערהערן זיין רוף, כדי זיך צו זאַמלען און צו ווערן זיינע מיטשאַפער. און אַזוי גלויבט ער, ער ווייסט עס צו זאָגן: „ווער ס׳איז מיר אָבער פאַרוואַנדט מיט דער ה ו י ך פון ווילן, דער לעבט דערביי (ביים לייענען זיינע שריפטן) איבער אמתע עקסטאַזן פון לערנען”.

עס קומט דאָס לעצטע שאַפונגס-יאָר (1888), דאָס יאָר פון געוואַלטיקער געשפּאַנטקייט און פרוכטבאַרקייט, וואָס האָט נישט זיין גלייכן אין דער געשיכטע פון גייסטיקער שאַפונג, ווען ער „קריצט מיט אומשטערבלעכער זיכערקייט אות נאָך אות אויף קופערנע לוחות” און שליידערט איינס נאָך דעם אַנדערן ווערק פון אומגעהויערער קראַפט און שלימות. עס זענען שוין אָנגעלייגט די ציגל צום לעצטן בנין, שוין שטייט ער פאַר דער לעזונג פון זיין לעצטער אויפגאַבע, דער „איבערשאַצונג פון אַלע ווערטן”, און ער איז פול מיט אַ קעניגלעך געפיל פון שטאָלץ און זעלבסטגעוויסהייט פון זיין אייגענער מאַכט, פון זיין אייגענער גרויסקייט. אָבער אַלץ גרעסער נאָך איז דערווייל געוואָרן די איינזאַמקייט און אַלץ מער דאָס שווייגן אַרום אים. און אין דעם „גאָלדענעם האַרבסט” פון אָט יענעם יאָר, אין זיין געבורטס-טאָג, דעם 15-טן אָקטאָבער, הייבט ניטשע אָן, צוערשט פאַר זיך אַליין, צו וואַרפן אַ בליק אויף דעם פראָצעס פון זיין לעבן און זיין גאַנצן שאַפן. אָבער צו געלונגען געפינט ער אָט דאָס, אַז ער זאָל מאַכן דערמיט אַ שפּאַס, און ער קערט איבער דעם ציל דערפון: ער באַשטימט אָט די שריפט, „עקצע האָמאָ” גערופן, אויף צו רעפּרעזענטירן זיך פאַר דער וועלט גראָד פאַר דעם איינציקאַרטיקן אומדערהערטן אַקט

פון דער „איבערשאַצונג“ און אַזוי אַרום אויפרייסן דאָס אַבסורדע שטיל־שווייגן אַרום אים, ניין, אַרום דער זאַך, צוליב וועלכער ער איז דאָ.

אָבער אויף וואָסאַר אופן טוט דאָס ניטשע ?

צו בראַנדעסן, וועלכער האָט אים נאָר וואָס אַנטפּלעקט און איז גלייך דער ערשטער, וואָס דריקט אויס זיין צאָרן צוליב דעם פאַרשווייגן ניטשען אין דייטשלאַנד, שרייבט דער לעצטער: „אָ, ווען איר זאָלט וויסן, וואָס איך האָב נאַר-וואָס אָנגעשריבן. — — איך האָב איצטער דערציילט מיך גופא מיט אַ ציניזם, וואָס וועט ווערן וועלט-היסטאָריש. דאָס בוך הייסט „עקצע האָמאָ“. — — דאָס גאַנצע איז דאָס פאָרשפּיל „צו דער איבערשאַצונג פון אַלע ווערטן“. — מיט „עקצע האָמאָ“ האָט ניטשע געגעבן וועגן זיך אַ דאָקומענט אָןביישפּיל און גלייכן, און אַזוי פילט ער דאָס אַליין. ער שרייבט צו איינעם פון זיינע לעצטע פריינט, דעם מוזיקער פּעטער גאַסט: „אַזעלכעס שטייגט אַזוי אַריבער דעם באַגריף „ליטעראַטור“, אַז עס פעלט אייגנטלעך אפילו אין דער נאַטור דער גלייכן: עס שפּאַלט, ווערטלעך, די ג ע ש י כ ט ע פון דער מענטשהייט אין צוויי העלפטן — העכסטער סופּערלאַטיוו פון ד י נ אַ מ י ט . . .“. אין „עקצע האָמאָ“ האָט ניטשע געוואָרפן אויף זיך און זיינע שאַפונגען דאָס העלסטע שאַרפסטע ליכט, ווי עס האָט ווען אַ גייסט באַוויזן אַזוי צו טון; ער גיט אומפאַרגלייכלעך וווּנדערלעכע און מייסטער-האַפטע שילדערונגען און אַנאַליזן פון יענע צושטאַנדן, פון וועלכע יעדעס ווערק זיינס איז אַרויסגעשפּרונגען; „עקצע האָמאָ“ איז דאָס non plus ultra פון טיפסטער זעלבסט-אַנאַליז. און ניטשע ווייסט דאָס טאַקי, עס איז אים קלאָר, אַז דערמיט האָט ער דערגרייכט די אויסערסטע גרענעץ פון מעגלעכקייט אין אָט דער הינזיכט. ווייל ער שרייבט צו איינעם פון זיינע פריינט אין יענער צייט: „אַלץ באַטראַכט, האָט עס פון איצטער אָן מער קיין שום זין ניש ט א י ב ע ר מיר צו רעדן און שרייבן; איך האָב די פראַגע, ווע ר א י ך ב י ן, דורך דער שריפט „עקצע האָמאָ“, וואָס מיר דרוקן, אויף די נאָענטסטע אייביקייט ad acta אַוועקגעלייגט. מ׳זאָל זיך ווייטער וועגן מיר נישט קימערן— —“. מיט „עקצע האָמאָ“ באַטראַכט זיך ניטשע ווי „אַוועקגעשטעלט אויף יענער זייט“, „איבער דער מענטשהייט“, און ער דענקט, אַז דערמיט הייבט אָן די „טראַגישע קאַטאַסטראָפע“ פון זיין לעבן.

דאָס גאַנצע בוך שטייט אין גרונט אונטער דעם צייכן פון זיין נעבנטיטל: „ווי מ׳ווערט, וואָס מען איז“, און פון דעמדאָזיקן געזיכטספּונקט דאַרף דאָס ווערק באַטראַכט ווערן. „וואָס העכער דער מין פון אַ זאַך, אַלץ זעלטענער גיט זי זיך איין“, זאָגט זאַראַטוסטראַ. אָט אין דעם זין מיינט ניטשע, אַז זיין לעבן איז ממש וווּנדערפול געלונגען, און ער איז דער, וועמענס פאָרמולע פון גליק עס הייסט: „אַ יאָ, אַ ניין, אַ גראָדע ליניע, אַ צ י ל ...“

„עקצע האָמאָ“ איז דאָס איינציקאַרטיקע און בײשפּיללאָזע דענקמאָל, וואָס אַ מענטש האָט ווען באַוויזן זיך אַליין צו שטעלן. עס דערגרייכט ערטערווייז די העכסטע מאָס פון פּאַטאָס און זעלבסט־אַפּאָטעאָזע. „היינט, ווען איך בין אין אַ הויך, ווו איך רעד נישט מער מיט ווערטער, נאָר מיט בליצן —“. ניטשע גרייסט זיך אַליין און שטעלט זיך אַוועק אין דער דיסטאַנץ, אַזוי ווי ער דאַרף געזען ווערן אין דער ווייטער צוקונפט. ווייל ווער וואָלט דאָס געקאָנט, אַזוי ווי ער אַליין און אַ חוץ אים אַליין, ווער וואָלט דאָס געוואַגט און געדאַרפט טון, ווי נאָר ער אַליין, אָט דער טיף־בליקנדסטער, טיף־אין־זיך־אַרייַנבליקנדסטער גייסט.

לסוף מוז מען נישטווילנדיק זיך פרעגן, מיט וואָסאַר געפיל עס קאָן זיך שיידן דער לייענער פון אָט דעם אויטאָביאָגראַפישן מאָנומענט פונם הערלעכסטן און שעפערישסטן גייסט, וועלכער איז געווען אינגאַנצן די פאַרקערפּערונג און די פייל פון בענקשאַפט נאָך דעם, וואָס זאָל קאָנען „דערלייזן אַלדאָס פאַרגאַנגענע“. — עס איז נישט אומגעוויס, אַז אויף פיל וועט עס אָנוואַרפן פּחד אָדער ווייניקסטנס אומהיימלעכקייט און זיי וועלן זיך נישט צוגלויבן, אַז ענלעכס איז טאַקי מעגלעך, און וועלן לסוף דערין זען נישט עפּעס אַנדערש, ווי — „פּאָזע פון גרויסקייט“... אָבער יענעם זעלטענערן, „עכטן, פאָרבאַשטימטן לייענער“ קאָן דאָסדאָזיקע ווערק נאָר אָנפילן אין דער העכסטער מאָס מיט טיף דערשיטערנדער פרייד.

וואַרשע, פעברואַר 1929.

נ. גאַייבעשיץ.

Ecce homo

פאָרוואָרט

1.

פאַרויסזעענדיק, אַז נישט ווייט איז דער טאָג, ווען איך וועל מוזן קומען צו דער מענטשהייט מיט דער שווערסטער פאָדערונג, וועלכע איז איר ווען איז אַמאָל געשטעלט געוואָרן, האַלט איך פאַר נויטיק צו זאָגן, ווער איך בין. אין גרונט גענומען וואָלט מען עס באַדאַרפט וויסן: ווייל איך האָב עפּעס געגעבן, וואָס „זאָגט עדות" וועגן מיר. אָבער דאָס נישט־גלייכע פאַרהעלטניש צווישן דער גרויסקייט פון מיין אויפגאַבע און דער קליינקייט פון מיינע בני־הדור האָט זיך אַרויס־געוויזן דערין, וואָס נישט מ'האָט מיך געהערט, נישט מ'האָט מיך אפילו געזען. איך לעב אויף מיין אייגענעם חשבון; ס'איז אפשר נאָר אַ פאָראורטייל, אַז איך לעב?... ס'איז גענוג, איך זאָל אַ שמועס טון מיט עפּעס אַ „געבילדעטן", וואָס פאַרט זומער־צייט אין אויבער־ענגאַדין, כדי איך זאָל מיך איבערצייגן, אַז איך לעב נישט... ביי אָט די אומשטענדן איז עס אַ חוב, הגם דאָס איז אין גרונט קעגן מיין געוווינהייט און נאָך מער קעגן דעם שטאָלץ פון מיינע אינסטינקטן, גראָד

צו זאָגן: הערט מיך! ווייל איך בין דער און דער. נישט פאַרבייט מיך קודם־כּל!

2.

איך בין למשל דורכויס נישט קיין שרעק־געשטאַלט, קיין מאַראַל־מאָנסטער, — איך בין אפילו אַ קעגנזאַץ־נאַטור צו דעם מין מענטש, וואָס איז ביזאַדהער ווי טוגנטהאַפט פאַרערט געוואָרן. צווישן אונז, דוכט זיך מיר, אַז גריילעך דאָס געהערט צו מיין שטאָלץ. איך בין דער תּלמיד פונם פילאָזאָף דיאָניזאָס, איך וואָלט בעסער וועלן זיין אַ סאַטיר, איידער אַ הייליקער. זאָל מען אָבער לייענען דידאָזיקע שריפט. עס איז מיר מעגלעך געלונגען, דידאָזיקע שריפט האָט גאָר אפשר נישט געהאַט קיין אַנדערן זין, ווי אויסצודריקן אָט דעם קעגנזאַץ אויף אַ לוסטיקן און מענטשן־פריינטלעכן אופן. דאָס לעצטע, וואָס איך וואָלט פאַרשפּראָכן, וואָלט זיין די מענטשהייט צו „פאַרבעסערן". פון מיר ווערן נישט אויפגעשטעלט קיין נייע געצן; די אַלטע מעגן לערנען, וואָס ליימענע פיס באַדייטן. געצן (מיין וואָרט פאַר „אידעאַלן") אומוואַרפן — דאָס געהערט שוין גיכער צו מיין מלאָכה. די רעאַליטעט האָט אין דערזועלבער מאָס פאַרלוירן איר ווערט, איר זין, איר וואָרהאַפטיקייט, אויף וויפיל ס'איז אויסגעטראַכט געוואָרן די אידעאַלע וועלט... די „אמתע וועלט" און די „כּלומרשטע וועלט" — אויף אונזער לשון: די אויסגעטראַכטע וועלט און די רעאַליטעט... דער שקר פון אידעאַל איז עד־היום געווען די קללה איבער דער רעאַליטעט, די מענטשהייט גופא איז צוליב אים טיף ביז אין אירע אונטערשטע אינסטינקטן פאַרזוכט און פאַלש

געוואָרן — ביז צו דער פאַרגעטערונג פון די היפכדיקע ווערטן, ווי עס זענען די, אין וועלכע עס איז ערשט פאַראַן פאַר איר די ערבות פאַר געדייונג, פאַר צוקונפט, פאַרן הויכן רעכט אויף צוקונפט.

3.

— דער, וואָס קאָן אָטעמען די לופט פון מיינע שריפטן, ווייסט, אַז דאָס איז אַ לופט פון דער הויכקייט, אַ שטאַרקע לופט. מ'מוז זיין פאַר איר באַשאַפן, אַנישט איז די געפאַר נישט קליין, זיך אין איר צו פאַרקילן. דאָס אייז איז נאָענט, די איינזאַמקייט איז אומגעהויער — אָבער ווי רויק אַלע זאַכן ליגן אין ליכט! ווי פריי מ'אָטעמט! ווי פיל מ'פילט אונטער זיך! פילאָזאָפיע, ווי איך האָב זי ביזאַהער פאַרשטאַנען און געלעבט, איז דאָס פרייוויליקע לעבן צווישן אייז און הויכע בערג — דאָס אויפזוכן פון אַלדאָס ווונדערלעכע און אויסטערלישע אין לעבן, פון אַלעם דעם, וואָס איז ביז היינט גערודפט געוואָרן דורך די מאָראַל. פון אַ לאַנגער דערפאַרונג, וועלכע עס האָט מיר געגעבן אַזאַ וואַנדערונג אינם געביט פון דאָס פאַרבאָטענע, האָב איך מיך אויסגעלערנט זייער אַנדערש, ווי עס וואָלט זיין געווונטשן, באַטראַכטן די סבות, וואָס האָבן גורם געווען די ביזאיצטיקע מאָראַל און אידעאַלן: פאַר מיר האָט זיך אַנטפלעקט די פאַרבאָרגענע געשיכטע פון די פילאָזאָפן, די פסיכאָלאָגיע פון זייערע גרויסע נעמען. וויפיל אמת פאַרטראָגט, וויפיל אמת וואַגט אַ גייסט? אָט דאָס איז געוואָרן פאַר מיר וואָס אַמאָל אַלץ מער די אייגנטלעכע מאָס פאַר באַדייט. טעות (—דער גלויבן אין אידעאַל—) איז נישט בלינדקייט, טעות איז פחדנות...

יעדע דערגרייכונג, יעדער שריט פאָרויס אין דער דערקענטניש איז אַ פּועל־יוצא פון מוט, פון שטרענגקייט לגבי זיך, פון ריינקייט לגבי זיך... איך פרעג נישט אָפּ די אידעאַלן; איך טו בלויז אָן פּאַר זיי הענטשקעס... NITIMUR IN VETITUM: אונטערן דאָזיקן צייכן וועט זיגן אַמאָל מיין פילאָזאָפיע, ווייל ביז אַהער האָט מען גרונטזעצלעך כסדר פאַרבאָטן נאָר דעם אמת. —

4

— צווישן מיינע שריפטן שטייט באַזונדער פאַר זיך מיין זאַראַטוסטראַ. איך האָב מיט אים דער מענטשהייט די גרעסטע מתנה געמאַכט, וואָס איז איר ביז אַהער געמאַכט געוואָרן. דאָסדאָזיקע בוך, מיט אַ שטים איבער יאָרטויזנטער, איז נישט נאָר דאָס העכסטע בוך, וואָס איז פאַראַן, דאָס אמתע בערג־לופט־בוך — די גאַנצע טאַטזאַך מענטש ליגט אויף אַן אומגעהויער וייטן מהלך אונטער אים, — עס איז אויך דאָס טיפסטע בוך, פון דער אינערלעכסטער עשירות פון אמת געבוירן, אַן אומאויסשעפּלעכער ברונעם, אין וועלכן עס לאָזט זיך נישט אַראָפּ קיין עמער, וואָס זאָל נישט אַרויפקומען אָנגעפילט מיט גאָלד און גוטס. דאָ רעדט נישט קיין „נביא", קיין איינער פון יענע שוידערלעכע דאָפּלוועזנס פון קראַנקהייט און ווילן צו מאַכט, וועלכע הייסן רעליגיע־גרינדער. מען מוז קודם־כל ריכטיק הערן דעם טאָן, וואָס גייט אַרויס פון דידאָזיקע לעפצן, דעמדאָזיקן האַלקיאָנישן טאָן, כדי נישט אומרחמנותדיק אָן עוולה צו טון דעם זין פון זיין חכמה. „די שטילסטע ווערטער זענען עס, וואָס ברענגען דעם שטורם. געדאַנקען, וואָס קומען אויף טויבן־פיס, לענקען די וועלט —"

די פייגן פאַלן פון די בוימער, זיי זענען גוט און זיס: און בערט זיי פאַלן, פלאַצט זיי די רויטע הויט. א צפון־ווינט בין איך פאַר צייטיקע פייגן.

דערום, גלייך ווי פייגן, פאַלן אייך דידאָזיקע לערעס צו, מיינע פריינט: איצט טרינקט זייער זאַפט און דאָס זיסע פלייש! הארבסט איז אַרום אונז און ריינער הימל און נאָכמיטאָג —

דאָ רעדט נישט קיין פאַנאַטיקער, דאָ ווערט נישט ג ל ו י ב ן פאַרלאַנגט: פון אַן אומענדלעכער ליכט־שפע און גליק־טיפקייט פאַלט טראָפּן נאָך טראָפּן, וואָרט נאָך וואָרט, -- אַ צערטלעכע לאַנגזאַמקייט איז דאָס טעמפּאָ פון דידאָזיקע רייד. אַזעלכעס דער־גרייכט נאָר צו די אויסדערוויילטסטע; ס׳איז אַן אויסצייכנונג אָן גלייכן צו זיין דאָ אַ הערער; עס איז קיינער נישט ראוי צו האָבן אויערן פאַר זאַראַטוסטראַ... איז פונדעסטוועגן זאַראַטוסטראַ נישט אַ פ אַ ר פ י ר ע ר?... אָבער וואָס זאָגט ער גופא, ווען ער קערט צום ערשטן מאָל ווידער צוריק אין זיין איינזאַמקייט? גראָד דעם היפך דערפון, וואָס עס וואָלט זאָגן אין אַזאַ פאַל וועלכער־איז „חכם״, „הייליקער״, „וועלט־דערלייזער״ און אַנדערער דעקאַדענט... נישט נאָר ער רעדט אַנדערש, ער איז אויך אַנדערש...

אַליין גיי איך איצט, מיינע תלמידים! אויך איר גייט איצט אַוועק און אַליין! אַזוי וויל איך.

גייט אַוועק פון מיר און ווערט אייך קעגן זאַראַטוסטראַ. און נאָך בעסער: שעמט אייך מיט אים! אפשר האָט ער אייך אָפּגענאַרט.

דער מענטש פון דער דערקענטניש דאַרף נישט נאָר ליבן זיינע פיינט, ער דאַרף אויך קאָנען האַסן זיינע פריינט.

אַ שלעכטער לוין איז עס פאַר אַ לערער, אויב מ׳בלייבט תמיד

נאָר דער תּלמיד. און פאַרוואָס ווילט איר נישט צופּן פון מיין קראַנץ?

איר פאַרערט מיך: אָבער ווי, אַז אייער פאַרערונג וועט ווען איז אומפאַלן? היט אייך, עס זאָל אייך קיין געץ נישט דערשלאָגן!

איר זאָגט, איר גלויבט אין זאַראַטוסטראַ? אָבער וואָס באַדייט זאַראַטוסטראַ! איר זענט מיינע גלויביקע? אָבער וואָס באַדייטן אַלע גלויביקע!

איר האָט אייך נאָך נישט געזוכט, בעת איר האָט געפונען מיך. אַזוי טון אַלע גלויביקע; דערום איז יעדעס גלויבן אַזוי ווייניק ווערט!

איצינד הייס איך אייך מיך פאַרלירן און אייך געפינען; און ערשט דאַמאָלס, ווען איר אַלע וועט מיך האָבן פאַרלייקנט, וועל איך צו אייך אומקערן...

פרידריך ניטשע.

אינם דאָזיקן פֿולקומענעם טאָג, ווען אַלץ ווערט צייטיק און נישט נאָר די טרויבן ווערן ברוין, איז גראָד געפֿאַלן אַ זונען־שטראַל אויף מיין לעבן: איך האָב געקוקט צוריק, איך האָב געקוקט פֿאָרויס, איך האָב קיינמאָל נישט געזען אַזוי פֿיל און אַזעלכע גוטע זאַכן מיטאַמאָל. נישט אומזיסט האָב איך היינט באַגראָבן מיין פֿיר־און־פֿערציקסט יאָר, איך האָב עס געמעגט באַגראָבן, — וואָס ס'איז געווען אין אים לעבן, איז ניצול געוואָרן, איז אומשטערבלעך. דאָס ערשטע בוך פֿון דער איבערשאַצונג פֿון אַלע ווערטן, די לידער זאַראַטוסטראַס, דער געצן־בין־השמשות, מיין פּרווו צו פֿילאָזאָפֿירן מיטן האַמער — אַלצדינג מתּנות פֿון דעם יאָר, אַפֿילו גאָר פֿון זיין לעצטן פֿערטל! ווי זאָל איך נישט דאַנקבאַר זיין צו מיין גאַנץ לעבן? — און אַזוי דערצייל איך מיר מיין לעבן.

פאַרוואָס איך פאַרמאָג אַזויפיל חכמה. דאָס גליק פון מיין לעבן, זיין איינציקייט אפשר, ליגט אין זיין שיקזאַל: איך בין, אויסדריקנדיק דאָס אין דער פאָרם פון א רעטעניש, ווי מיין פאָ־טער שוין טויט, ווי מיין מוטער לעב איך נאָך און עלטער מיך. דידאָזיקע דאָפּלטע אָפּשטאַמונג, גלייך ווי פון דעם אויבערשטן און אונטערשטן שטאַפּל אויף דער לייטער פונם לעבן, דעקאַ־דענט און אָנהויב צוגלייך, — אויב עפּעס איז, איז אָט דאָס דערקלערט יענע נייטראַלקייט, יענע אָביעקטיווקייט לגבי דעם גאַנצן פּראָבלעם פון לעבן, וועלכע צייכנט מיך אפשר אויס. איך האָב פאַר די צייכנס פון אויפשטייג און אָפּשטייג אַ פיינער שפּיר־געפיל, ווי עס האָט ווען פאַרמאָגט אַ מענטש, איך בין דער לערער PAR EXCELLENCE פאַר אָט דאָס, — איך קען ביידע, איך בין ביידע. — מיין פאָטער איז געשטאָרבן צו זעקס־און־דרייסיק יאָר; ער איז געווען צאַרט, ליבנסווירדיק און שוואַך, ווי א וועזן, וואָס איז באַשטימט נאָר צום אַריבערגיין, — גיכער א גוטע דערינערונג אָן לעבן, איידער דאָס לעבן גופא. אין דעמזעלבן יאָר, ווען זיין לעבן איז געגאַנגען אַראָפּ, איז אויך מיינס געגאַנגען אַראָפּ: אינם זעקס־און־דרייסיקסטן לעבנס־יאָר בין איך געקומען אויף דעם נידעריקסטן פונקט פון מיין לעבנס־קראַפט, — איך האָב נאָך געלעבט, דאָך נישט צו זען דריי שריט פאַר מיר. דאַ־

מאָלס — עס איז געווען אין יאַר 1879 — האָב איך פאַרלאָזט
מיין באַזועלער פּראָפעסור, דעם גאַנצן זומער ווי אַ שאָטן
געלעבט אין סט. מאָריץ און דעם נאָענטסטן ווינטער, דעם ליכט=
אָרימסטן פון מיין לעבן, האָב איך פאַרבראכט ווי אַ שאָטן אין
נאַאומבורג. דאָס איז געווען מיין מינימום: „דער וואַנדערער
און זיין שאָטן" איז אַנטשטאַנען אין יענער צייט. בלי ספק, איך
האָב מיך דאַמאָלס פאַרשטאַנען אויף שאָטנס... אינם פאָלגנדיקן
ווינטער, מיין ערשטן ווינטער אין גענוא, האָט יענע פאַרזיסונג און
פאַרגייסטיקונג, וועלכע איז כמעט באַדינגט אין דער אויסערסטער
אָרימקייט פון בלוט און מוסקול, געבוירן דאָס מאָרגנרויט". די
פולקומע העלקייט און הייטערקייט, אפילו שפע פון גייסט, וואָס
שפּיגלט זיך אָפּ אינם דערמאָנטן ווערק, איז ביי מיר מעגלעך
נישט נאָר ביי דער גרעסטער פיזיאָלאָגישער שוואַכקייט, נאָר
אפילו ביי אַן איבערפלוס פון שמערצגעפיל. אין אַ צייט פון יסורים,
וועלכע עס איז גורם אַן אומאויפהערלעכער דרייטאָגיקער געהירן=
שמערץ, באַגלייט פון אַ פיינלעכן אָפּברעכן, — האָב איך פאַר=
מאָגט אַ דיאַלעקטיקער=קלאָרקייט PAR EXCELLENCE און האָב
זייער קאַלטבלוטיק דורכגעטראַכט זאַכן, וואָס אין געזונטערע
פאַרהעלטנישן בין איך צו זיי נישט גענוג קלעטערונגס=פעיק,
גענוג ראַפינירט, גענוג קאַלט. מיינע לעזער ווייסן אפשר, ווי
ווייט איך באַטראַכט דיאַלעקטיק אַלס צייכן פון דעקאַדאַנס,
למשל אינם גאָר באַרימטסטן פאַל: אין פאַל פון סאָקראַטעס.—
אַלע קראַנקהאַפטיקע שטערונגען פון אינטעלעקט, אפילו יענע
האַלבע צערודערטקייט, וואָס איז אַ באַגלייט=דערשיינונג ביי פי=
בער, זענען פאַר מיר געבליבן ביז היינט גאַנץ פרעמדע זאַכן,
וואָס מיט זייער טבע און אָפטקייט האָב איך מיך ערשט געמוזט

אויפן וויסנשאַפטלעכן וועג באַקאַנען. מיין בלוט לויפט לאַנגזאַם. ס'איז נאָך קיינעם קיינמאָל נישט געלונגען ביי מיר פיבער פעסט־צושטעלן. א רופא, וואָס האָט מיך א לענגערע צייט באַהאַנדלט אַלס נערוון־קראַנקן, האָט לסוף געזאָגט: „ניין! מיט אייערע נערוון האָט עס נישט צו טון, איך גופא בין נאָר נערוועז״. אומבאַדינגט לאָזט זיך נישט דערווייזן וועלכע־איז לאָקאַלע אַנט־אַרטונג; קיין שום אָרגאַניש באַדינגטע מאָגן־קראַנקהייט, הגם אַלעמאָל, אַלס פועל־יוצא פון אַלגעמיינער דערשעפונג, די גרעסטע שוואַכקייט פון גאַסטרישן סיסטעם. אויך די אויגן־קראַנקהייט, וואָס צייטנווייז דערגייט זי געפערלעך נאָענט צו דער מדרגה פון בלינד־ווערן, נאָר פאַלגע, נישט אורזאַך: אַזוי אַז מיט יעדן צופלוס פון לעבנס־קראַפט איז אויך שטאַרקער געוואָרן די זע־קראַפט. — א לאַנגע, צו לאַנגע ריי פון יאָרן באַדייט ביי מיר געזונטווערן,— זי באַדייט לײדער אויך צו דערזעלבער צייט צוריקגאַנג, אראָפּ־גאַנג, פעריאָדישקייט פון א געוויסער אַרט דעקאַדאַנס. דאַרף איך, נאָך דעם אַלעם, זאָגן, אַז איך בין דערפאַרן אין פראַגן פון דעקאַדאַנס? איך בין זיי דורכגעגאַנגען גענוי אין זייער גאַנצן אומפאַנג. אפילו יענע פיליגראַן־קונסט פון אָנכאַפּן און באַגרייפן בכלל, יענע פינגער פאַר ניואַנסן, יענע פּסיכאָלאָגיע פון „זעו־אַרום־די־עקן״ און אַלץ, וואָס ס'איז מיר אויסערדעם אייגן, איז דאַמאָלס ערשט דערלערנט געוואָרן, איז דאָס אייגנטלעכע געשאַנק פון יענער צייט, אין וועלכער אַלץ האָט זיך ביי מיר פאַרפיינערט, די באַאָבאַכטונג גופא צוגלייך מיט די באַאָבאַכטונגס־אָרגאַנען. פון דער קראַנקן־אָפּטיק בליקן אויף געזונטערע באַגריפן און ווערטן, און ווידער פאַרקערט פון דער שפע און זעלבסט־געוויסהייט פון רייכן לעבן אַריינבליקן איז די גע־

היימע אַרבעט פֿון דעם דעקאַדאַנס־אינסטינקט — דאָס איז געווען מיין לענגסטע איבונג, מיין איינגנטלעכע דערפֿאַרונג, אויב אין עפּעס איז, בין איך אין דעם געוואָרן מייסטער. איך האָב דאָס איצט אין דער האַנט, איך האָב די האַנט דערפֿאַר, פּערספּעקטיוון איבערצורוקן: ערשטער גרונט, פֿאַרוואָס ס'איז פֿאַר מיר אַליין אפֿשר בכלל מעגלעך אַן „איבערשאַצונג פֿון אַלע ווערטן". —

2

נישט געקוקט גראָד דערויף, וואָס איך בין אַ דעקאַדענט, בין איך אויך זיין קעגנזאַץ. מיין באַווייז דערפֿאַר, צווישן אַנדערס, איז דאָס, וואָס איך האָב אַלעמאָל קעגן די שלעכטע צושטאַנדן אינסטינקטיוו געוויילט די ריכטיקע מיטלען: בעת דער טיפּישער דעקאַדענט ווײלט שטענדיק אויס די שעדלעכע פֿאַר אים מיטלען. אַלס סך־הכּל בין איך געווען געזונט, אַלס פּרט, אַלס ספּעציאַליטעט בין איך געווען דעקאַדענט. יענער כּוח צו אַבסאָלוטער פֿאַריינזאַמונג און אויסשיידונג פֿון געוווינטע לעבנספֿאַרהעלטנישן, דער דרוק אויף זיך, נישט מער צו לאָזן זיך באַזאָרגן, באַדינען, פֿון דאָקטוירים באַהאַנדלען — דאָס זאָגט עדות מכּח דער אומבאַדינגטער אינסטינקט־זיכערקייט בנוגע דעם, וואָס ס'איז פֿאַר אַלץ דאַמאָלס נויטיק געווען. איך האָב מיך אַליין צוריק געזונט געמאַכט: דער באַדינג דערפֿאַר — דערמיט וועט יעדער פֿיזיאָלאָג מסכּים זיין — איז פֿון גרונט אויס צו זיין געזונט. אַ טיפּיש שוואַך וועזן קען נישט געזונט ווערן, נאָך ווייניקער זיך אַליין געזונט מאַכן; פֿאַר אַ טיפּיש גע־

זונטן קאָן אומגעקערט קראַנק-זיין אפילו זיין אַן ענערגישער
סטימול צום לעבן, צום מער-לעבן. אַזוי באמת דערשיינט
מיר איצט יענע לאַנגע צייט פון קראַנקהייט: איך האָב
דאָס לעבן אַנטדעקט אַזוי ווי פונדאָסניי, מיך גופא אריינגערעכנט,
איך האָב געגאָסן פון אַלע גוטע און אפילו אומבאַדייטנדיקע זאַכן,
ווי ס'וואָלטן אַנדערע פון זיי נישט לייכט געקאָנט געניסן, — איך
האָב פון מיין ווילן צו געזונטהייט, צום לעבן, געשאַפן מיין
פילאָזאָפיע... ווייל דאָס דאַרף מען נעמען אין אַכט: די יאָרן פון
מיין קנאַפּסטער לעבנס-קראַפט זענען דאָס געווען, ווען איך האָב
אויפגעהערט צו זיין פעסימיסט; דער אינסטינקט פון
אליין-זיך-געזונט-מאַכן האָט מיר פאַרבאָטן אַ פילאָזאָפיע פון
אָרימקייט און אָפּהענדיקייט... און אין וואָס דערקענט מען אין
גרונט די וווילגעראָטנקייט! וואָס אַ וווילגעראָטענער
מענטש איז ליב צו אונזערע חושים: וואָס ער איז געשניצט פון
אַ האָלץ, וועלכעס איז האַרט, צאַרט און וווילשמעקנדיק צוגלייך.
אים שמעקט נאָר, וואָס אים איז ניצלעך. זיין געשמאַק, זיין הנאה
הערט אויף, ווו עס ווערט איבערגעכאַפּט די מאָס פון דעם
ניצלעכן. ער געפינט אויס היילמיטלען קעגן באַשעדיקונגען, ער
נוצט אויס שלעכטע צופאַלן צו זיין גונסטן; וואָס ס'ברענגט אים
נישט אום, מאַכט אים שטאַרקער. ער זאַמלט צונויף אינסטינקט-
טיוו פון אַלץ, וואָס ער זעט, הערט, איבערלעבט, זיין סכום:
ער איז אַן אויסוויילנדיקער פּרינציפּ, ער לאָזט פיל פאַרביי. ער
איז שטענדיק אין זיין געזעלשאַפט, צי ער פאַרקערט מיט בי-
כער, מענטשן אָדער לאַנדשאַפטן: ער ערט, ווען ער ווילט אויס,
ווען ער לאָזט צו זיך צו, ווען ער פאַרטרויט. ער רעאַ-
גירט אויף יעדע אַרט רייץ לאַנגזאַם, מיט יענער לאַנגזאַמקייט,

וועלכע עס האָבן אין אים אויסגעאַרבעט אַ לאַנגע פאָרזיכט און
אַ באַאַבזיכטיקטער שטאָלץ, — ער פאָרשט דעם רייץ, וואָס גע־
נענט צו אים, ער איז ווייט דערפון, אים אנטקייגנצוגיין. ער
גלויבט נישט אין „אומגליק", נישט אין „שולד": ער
ווערט פאַרטיק, מיט זיך, מיט אַנדערע, ער קאָן פ א ר ג ע ס ן, —
ער באַזיצט גענוג קראַפט, אַז אים זאָל אַלץ מ ו ז ן אויספאַלן
צום בעסטן. — נו גוט, איך בין דער ה י פ ך פון אַ דעקאַדענט:
מחמת איך האָב באַשריבן גרייטלעך מ י ך.

3.

דידאָזיקע ד אָ פּ ל ט ע ריי פון דערפאַרונגען, דערדאָזיקער
צוטריט צו כלומרשט געטיילטע וועלטן חזרט זיך איבער אין מיין
נאַטור אין יעדער הינזיכט, — איך בין אַ דאָפּלגעזיכט, איך האָב
אויך נאָך אַ „צווייט" געזיכט אַ חוץ אָן ערשטס. א ו ן אפשר
איך נאָך אַ דריטס... שוין מיין אָפּשטאַמונג דערלויבט מיר מיטן
בליק אַריינצודרינגען אויף יענער זייט פון אַלע נאָר דורך אָרט,
נאָר דורך פאָלק באַדינגטע פּערספּעקטיוון, איך דאַרף מיך
גאָרנישט אָנשטרענגען צו זיין אַ „גוטער אייראָפּעער". פון דער
אַנדערער זייט בין איך אפשר מער דייטש, ווי עס זענען דאָס נאָך
אימשטאַנד צו זיין היינטיקע דייטשן, סתם רייכס־דייטשן, — איך,
דער לעצטער אַ נ ט י פּ אָ ל י ט י ש ע ר דייטש. און דאָך זענען מיינע
אבות געווען פּוילישע אַדללייט: איך האָב פונדאַנען אַ סך ראַסן־
אינסטינקטן אין לייב, ווער ווייסט? לסוף גאָר אַפילו דאָס
LIBERUM VETO. טראכט איך וועגן דעם, ווי אָפט מען ווענדט
זיך צו מיר אונטערוועגנס ווי צו אַ פּאָליאַק און דאָס אפילו פּאָ־
ליאַקן גופא, ווי זעלטן מען נעמט מיך אָן פאַר אַ דייטש, וואָלט זיך

געקאָנט אױסדוכטן, אַז איך געהער נאָר צו די אַנגעשפּרענקלטע דײַטשן. מײַן מוטער אָבער, פראַנציסקאַ עהלער, שטעלט יעדנפאַלס פאָר מיט זיך עפּעס זײער דײַטשעס; דאָסגלײַכן מײַן באָבע מצדן פאָטער, ערדמוטע קראַוזע. די לעצע האָט געלעבט איר גאַנצע יוגנט אין גוטן אַלטן װײַמאַר, נישט פרעמד דעם געטעשן קרײַז. איר ברודער, דער פּראָפעסאָר פון טעאָלאָגיע קראַוזע אין קעניגסבערג, איז נאָך הערדערס טויט באַרופן געװאָרן אין װײַמאַר אַלס גענעראַל־סופּעראינטענדענט. עס איז נישט אױסגעשלאָסן, אַז איר מוטער, מײַן עלטער־באָבע, פיגורירט אונטערן נאָמען „מוטגען” אינעם טאָג־בוך פון יונגן געטע. צום צװײטן מאָל האָט זי חתונה געהאַט מיטן סופּעראינטענדענט ניטשע אין אײַלענבורג. אינם טאָג פון גרױסן מלחמה־יאָר 1813, װען נאַפּאָלעאָן מיט זײַן גענעראַלשטאַב איז אַרײַנגעטרעטן אין אײַלענבורג, ד. 10־טן אָקטאָבער, האָט זי געבוירן א קינד. זי איז אַלס זאַקסין געװען א גרױסע פאַרערערין פון נאַפּאָלעאָן; עס קאָן זײַן, אַז איך בין עס נאָך אױך. מײַן פאָטער, װעלכער איז געבוירן געװאָרן אין יאָר 1813, איז געשטאָרבן 1849. אײניקע יאָר, אײדער ער האָט איבערגענומען דעם אַמט פון הױפּט־גײסטלעכן אין דער געמײנדע רעקען נאָענט בײ ליצען, האָט ער געלעבט אין אַלטענבורגער שלאָס און דאָרט געלערנט די פיר פּרינצעסינס. זײַנע תּלמידות זענען די קעניגין פון האַנאָװער, די גרױספירשטין קאָנסטאַנטין, די גרױסהערצאָגין פון אָלדענבורג און די פּרינצעסין טערעזע פון זאַקסן־אַלטענבורג. ער איז געװען פול מיט טיפער פּיעטעט צום פּרײסישן קעניג פרידריך װילהעלם דעם פערטן, פון װעלכן ער האָט אױך באַקומען דעם אַמט פון הױפּט־גײסטלעכן אין דער געמײנדע. די געשעענישן פון יאָר 1848

האָבן אים געוואַלטיק באַטריבט. איך גופא, געבוירן אינם גע-
בורטס-טאָג פֿון דערמאָנטן קעניג, ד. 15-טן אָקטאָבער, האָב באַקו-
מען — מיט רעכט — די האָהענצאָלערן-נעמען פֿ ר י ד ר י ך וויל-
העלם. איין נוצן האָט יעדנפֿאַלס געהאַט די וואַל פֿון דאָזיקן
טאָג: מיין געבורטס-טאָג איז אין משך פֿון מיין גאַנצער קינדהייט
געווען א יום-טוב. — איך באַטראַכט עס פֿאַר א גרויסע פּריווי-
לעגיע, וואָס איך האָב געהאַט אַזאַ פֿאָטער: עס דוכט מיר אַפֿילו,
אז דערמיט דערקלערט זיך אַלץ, וואָס איך פֿאַרמאָג איבעריקנס
פֿון פּריווילעגיעס, — דאָס לעבן, דעם גרויסן יאָ לגבי דעם
לעבן נ י ש ט אַריינגערעכנט. קודם-כל, וואָס איך דאַרף לחלוטין
נישט דערצו שטרעבן, נאָר בלויז אויסוואַרטן, כדי אומפּריוווי-
ליק אַריינצוטרעטן אין א וועלט פֿון הויכע און דעליקאַטע זאַכן:
איך בין דאָרט אינדערהיים, מיין אינערלעכסטע ליידנשאַפֿט ווערט
דאָרט ערשט פֿריי. וואָס איך האָב שיעור פֿאַר די דאָזיקע פּריווי-
לעגיע מיטן לעבן באַצאָלט, איז געוויס נישט קיין אומגערעכטער
מקח. כדי נאָר עפּעס פֿון מיין זאַראַטוסטראַ צו פֿאַרשטיין, מוז מען
אפֿשר זיין ענלעך באַדינגט, ווי איך בין, — מיט איין פֿוס אויף
י ע נ ע ר ז י י ט לעבן...

4.

איך האָב קיינמאָל נישט פֿאַרשטאַנען די קונסט, וויאַזוי
אַרויסצורופֿן קעגן זיך אומגינסטיקע שטימונג — אויך דאָס האָב
איך צו פֿאַרדאַנקען מיין אומפּאַרגלייכלעכן פֿאָטער, — און אַפֿילו
דאַן, ווען עס האָט מיר געדוכט צו זיין פֿון א גרויסן ווערט. איך
בין צומאָל, ווי שטאַרק אומקריסטלעך דאָס זאָל נישט אויסקו-
מען תמיד, אַפֿילו קעגן מיר אַליין נישט אומגינסטיק געשטימט.

מ'קאָן מיין לעבן אויף אַלע זייטן ווענדן, מ'וועט נאָר זעלטן, אין תּוך נאָר איין איינציק מאָל אַנטדעקן דערין שפּורן, אַז ס'זאָל ווער האָבן אַרויסגעוויזן קעגן מיר ביזן ווילן, — אפשר אָבער אַ ביסל צו פיל שפּורן פון ג ו ט ן ווילן... מיינע דערפאַרונגען אפילו מיט אַזעלכע, וואָס מיט זיי מאַכט יעדער שלעכטע דער־פאַרונגען, רעדן אָן אויסנאַם צו זייער גונסטן. איך מאַך פרידלעך יעדן בער, איך מאַך די לציִם אפילו אַרטיק. אין משך פון די זיבן יאָר, וואָס איך האָב געפירט דעם למוד פון גריכיש אינעם אויבערשטן קלאַס פון באַזעלער פּעדאַגאָגיום, האָב איך נישט געהאַט קיין סבה צו פאַראָרדענען אַ שטראָף; די פוילסטע זע־נען ביי מיר געווען פלייסיק. איך האָב אַלעמאָל באַהערשט דעם צופאַל; איך מוז זיין נישט פאָרגעברייט, כדי זיך צו באַוועלטיקן. דער אינסטרומענט, זאָל ער זיין וואָסער איז, זאָל ער זיין אַזוי צעסטרויעט, ווי עס קען נאָר זיין צעסטרויעט דער אינסטרומענט „מענטש”, איך וואָלט געמוזט קראַנק זיין, ווען עס זאָל מיר נישט געלינגען פון אים אַרויסצובאַקומען עפּעס אַזוינס, וואָס לאָזט זיך הערן. און ווי אָפט האָב איך דאָס פון די „אינסטרומענטן” אַליין געהערט, אַז זיי האָבן זיך נאָך קיינמאָל נישט געלאָזט אַ ז ו י הערן... צום שענסטן אפשר פון יענעם אומפאַרציילעך יונג־פאַרשטאָרבענעם היינריך פאָן שטיין, וועלכער איז אַמאָל, נאָך אַ דורך פ ל מי דערגרייכטער דערלויבעניש, געקומען אויף דריי טעג קיין סילס־מאַריאַ, דערקלערנדיק יעדן, אַז נ י ש ט צוליב ענ־גאַדין איז ער געקומען. דערדאָזיקער אויסגעצייכנטער מענטש, וואָס איז מיט זיין גאַנצער שטורמישער תּמימות פון אַ פּרייסישן יונקער פאַרקראָכן אין דעם וואַגנערישן זומפּ (— און אויסער־דעם נאָך אינעם דיורינגעשן!), איז די דאָזיקע דריי טעג געווען

חי פאַרוואַנדלט דורך א שטורמווינט פון פרייהייט, גלייך ווי איינער, וואָס ווערט מיטאַמאָל אַרויפגעהויבן אין *זיין* הויך און באַקומט פליגל. איך האָב אים אַלעמאָל געזאָגט, אַז דאָס איז גורם די גוטע לופט דאָ אויבן, אַזוי גייט עס יעדן, נישט אומזיסט איז מען 6000 פוס איבער ביירעט, — אָבער ער האָט עס מיר נישט געוואָלט גלויבן... אויב טראָץ דעם איז קעגן מיר באַגאַנגען געוואָרן וועלכעס איז קליין אָדער גרויס שלעכטס, איז נישט „דער ווילן״, צום ווייניקסטן דער *בייזער* ווילן געווען די סבה דערפון. גיכער וואָלט איך מיך שוין — איך האָב נאָר וואָס דערויף אָנגעוויזן — געקאָנט באַקלאָגן אויף דעם גוטן ווילן, וואָס האָט מיר נישט קיין קליינע צערודערונג אַריינגעבראַכט אין מיין לעבן. מיינע דערפאַרונגען גיבן מיר א רעכט צו חשד בכלל קעגן די אַזוי גערופענע „אומעגאָיסטישע״ טריבן, קעגן דער גאַנצער צו ראַט און טאַט אָנגעברייטער „נאָענטסטן־ליבע״. איך האַלט זי אין תוך פאַר א שוואַכקייט, פאַר א באַזונדערן פאַל פון אומפעיקייט צו ווידערשטאַנד קעגן רייצונגען, — דאָס *מיטלייד* הייסט נאָר ביי דעקאַדענטן א טוגנט. איך וואַרף פאָר די בעלי־רחמים, אַז זיי פאַרלירן לייכט די בושה, די ערפאָרכטיקייט, דאָס פיינגעפיל פאַר דיסטאַנצן, אַז מיטלייד שמעקט אין איין רגע מיט המון און זעט אויס צום פאַרבייטן גלייך ווי שלעכטע מאַניערן, אַז מיטליידיקע הענט קאָנען ביי געוויסע אומשטענדן גראָד צעשטעריש זיך אַריינשפאַרן אין אַ גרויס שיקזאַל, אין א פאַריינזאַמונג צווישן ווונדן, אין א *פאָררעכט* אויף שווערע שולד. דאָס גובר זיין דאָס מיטלייד פאַררעכן איך צו די *פאָרנעמע* טוגנטן: איך האָב אַלס „נסיון פון זאַראַטוסטראַ״ געדיכטעט אַזא פאַל, ווו א גרויס נויטגעשריי דערגייט

צו אים און דאָס רחמנות=געפיל ווײל אים באַפאַלן ווי א לעצטע
זינד, ווײל אים מאַכן פעלשן אָן ז י ך. דאָ צו בלײבן האַר, דאָ
צו האַלטן רײן די ה ו י ך פון זײן אויפגאַבע פון די פיל נידע=
ריקערע און קורצזיכטיקערע נטיורת, וואָס זענען טעטיק בײ די
אזוי גערופענע אומעגאָיסטישע האַנדלונגען, דאָס איז דער נסיון,
דער לעצטער נסיון אפשר, וואָס א זאַראַטוסטרא דאַרף בײשטײן —
זײן אמתער ב אַ ו ײ ז פון קראַפט...

5.

אויך נאָך אין אַן אַנדערן פרט בין איך בלויז ווידעראַמאָל
מײן פאָטער און אַזוי ווי זײן ווײטער=לעבן נאָך א צו יונגן טויט.
פונקט ווי יעדער, וואָס האָט קײנמאָל נישט געלעבט צווישן זײנס=
גלײכן און דער באַגריף „פאַרגעלטונג" איז אים אזוי נישט צו=
גענגלעך, ווי למשל דער באַגריף „גלײכע רעכט", פאַרביט איך
מיר אין פאַלן, ווען עס ווערט קעגן מיר באַגאַנגען א קלײן אָדער
ז ײ ע ר ג ר ו י ס נארישקײט, יעדעס אָננעמען פון קעגנמיטלען, פון
שוצמיטלען, — ווי ריכטיק, אפילו יעדע פאַרטײדיקונג, יעדע
"רעכטפאַרטיקונג". מײן אופן פון פאַרגעלטן באַשטײט דערין,
וואָס שנעלער דער נאַרישקײט נאָכצושיקען א קלוגהײט: אזוי=
ערנאָך דעריאָגט מען זי נאָך אפשר. בדרך משל גערעדט: איך
שיק נאָך א טאָפ מיט קאָנפיטורן, כדי פטור צו ווערן פון א
ז ו י ע ר ע ר געשיכטע... מ'דאַרף מיר נאָר עפעס שלעכטס טון,
איך „פאַרגעלט" עס, דערין קאָן מען זײן זיכער: איך געפין גיך
א געלעגנהײט דעם „שלעכטסטוער" אויסצודריקן מײן דאַנק
(טײלמאָל אפילו פאַר דאָס שלעכטס)—אָדער אים צו ב ע ט ן עפעס,
וואָס קאָן זײן פאַרפליכטנדיקער, ווי געבן עפעס. אויך דוכט זיך מיר,

אַז דאָס גרעבסטע וואָרט, דער גרעבסטער בריוו זענען נאָך איידע־לער, נאָך פיינער, איידער שווייגן. אַזעלכע, וואָס שווייגן, פאַרמאָגן כמעט קיינמאָל נישט פיינקייט און איידלקייט פון הארץ; שווייגן איז אַן אָפּוועגדונג, אַראָפּשלינגען שאַפט נויטוועגדיק אַ שלעכטן כאַראַקטער, — עס פאַרדאַרבט אפילו דעם מאָגן. אַלע שווייגערס ליידן פון שלעכטער פאַרדייונג. מ'זעט, איך וואָלט נישט וועלן, די גראָבקייט זאָל בלייבן נישט דערשאַצט, זי איז בכלל די הו־מאַנישסטע פאָרם פון ווידערשפּרעכונג אין מיטן פון דער מאָדערנער פאַרצערטלטקייט, איינע פון אונזערע אויבערשטע טוגנטן. ווען מ'איז גענוג רייך דערצו, איז עס אפילו אַ גליק צו האָבן אומרעכט. אַ גאָט, וואָס וואָלט אַראָפּגעקומען אויף דער ערד, וואָלט באַדאַרפט טון נישט עפּעס אַנדערש, ווי בלויז אומ־רעכט, — נישט די שטראָף אויף זיך נעמען, נייערט די שולד, דאָס וואָלט זיין ערשט געטלעך.

6.

דאָס פריי־זיין פון רעסענטימענט, די אויפקלערונג מכּח רע־סענטימענט, — ווער ווייסט, ווי שטאַרק איך האָב דאָס לסוף צו פאַר־דאַנקען מיין לאַנגער קראַנקהייט! דאָס פּראָבלעם איז גראָד נישט איינפאַך: מען מוז עס האָבן אויס דער שטאַרקייט און אויס דער שוואַכקייט אַרויס איבערגעלעבט. אויב עס דאַרף בכלל יאָ עפּעס אַרויסגעזאָגט ווערן קעגן דעם צושטאַנד פון קראַנק־זיין, פון שוואַך־זיין, איז עס דאָס, אַז אין אים ווערט אָפּגעשוואַכט דער אייגנט־לעכער היילאינסטינקט, ד. ה. דער ווער־ און וואָפן־אינסטינקט אינם מענטש. מ'קאָן פון גאָרנישט לויז ווערן, מ'קאָן מיט גאָרנישט פאַרטיק ווערן, מ'קאָן גאָרנישט אָפּשטויסן — אַלץ שאַפט

א חונד. מענטש און זאַך טרעטן צודרינגלעך נאָענט צו. די
איבערלעבונגען פאַרוואונדן צו טיף, די דערינערונג איז אן אייטער=
דיקע וואונד. קראַנק=זיין איז א מין רעסענטימענט אליין. — קעגן
דעם האָט דער קראַנקער נאָר איין גרויס היילמיטל, — איך
רוף עס אָן רוסישער פאַטאַליזם, יענער פאַטאַליזם
אָן בונט, מיט וועלכן א רוסישער סאָלדאַט, אַז דער קריגס=מאַרש
ווערט אים צו שווער, לייגט ער זיך לסוף אַנידער אין שניי
אַריין. גאָרניש בכלל מער אָננעמען, צו זיך נעמען, אין זיך
אַריננעמען,—בכלל נישט מער רעאַגירן... דער גרויסער זין פון אָט
דעם פאַטאַליזם, וועלכער איז נישט תמיד בלויז דער מוט צום
טויט, ווי די דערהאַלטונג פון לעבן ביי לעבנסגעפערלעכע באַדינ=
גונגען, ליגט אין דער פאַרמינדערונג פון שטאָפוועקסל, אין זיין
פאַרלאַנגזאַמונג, אין א מין חשק צו פאַרזינקען אין א ווינטער=
שלאָף. א פּאָר שריט ווייטער אין דערדאָזיקער לאָגיק, און מ'האָט
דעם פאַקיר, וואָס שלאָפט וואָכן=לאַנג אין א קבר... ווייל מ'וואָלט
זיך צו שנעל פאַרנוצט, ווען מ'וואָלט איבערהויפּט רעאַגירט,
רעאַגירט מען אינגאַנצן נישט מער: דאָס איז די לאָגיק. און מיט
קיין זאַך ברענט מען נישט אַזוי גיך אָפּ, ווי מיט רעסענטימענט=
אפעקטן. דער ערגער, די קרענקלעכע באַליידיקונגס=עמפּינדלעכ=
קייט, די אָנמאַכט צו נקמה, דער באַגער, דער דורשט צו נקמה,
דאָס גיפט=מישן אין יעדן זין — דאָס איז פאַר דערשעפּטע זיכער
דער שעדלעכסטער אופן צו רעאַגירן: א שנעלע פאַרנוצונג פון
נערוון=קראַפט, א קרענקלעכע שטייגערונג פון אויספליסונגען,
צום ביישפּיל פון דער גאַל אין דעם מאָגן אַריין, איז דערמיט
באַדינגט. דער רעסענטימענט איז פאַרן קראַנקן דאָס פאַרבאָטענע
אין זיך — זיין בייז: ליידער אויך זיין נאַטירלעכסטע

ניגונג. דאָס האָט פאַרשטאַנען יענער טיפער פיזיאָלאָג בודדאַי
זיין „רעליגיע“, וועלכע מ׳וואָלט גיכער באַדאַרפט באַצייכענען
אלס היגיענע, כדי זי נישט צונויפמישן מיטן אַזעלכע שפלע
זאַכן, ווי דאָס קריסטנטום איז, האָט געמאַכט אָפּהענגיק איר
ווירקונג פון נצחון איבער דעם רעסענטימענט: מאַכן פריי דער-
פון די נשמה — דאָס איז דער ערשטער שריט צום געזונט-
ווערן. „נישט דורך פיינטשאַפט קומט פיינטשאַפט צו ענד, דורך
פריינטשאַפט קומט פיינטשאַפט צו ענד“: דאָס שטייט אין אָנהויב
פון בודדאַס לערע — אַזוי רעדט נישט די מאָראַל, אַזוי רעדט
די פיזיאָלאָגיע. — דער רעסענטימענט, פון דער שוואַכקייט גע-
בוירן, קיינעם נישט שעדלעכער, ווי דעם שוואַכן אַליין, — דער-
קיגן, ווו עס האַנדלט זיך וועגן א רייכער נאַטור, איז עס א גע-
פיל פון איבערפלוס, אַ געפיל, וואָס, אז מ׳קאָן עס באַ-
הערשן, איז עס כמעט דער באַווייז פון רייכטום. ווער עס קען
דעם ערנסט, מיט וועלכן מיין פילאָזאָפיע האָט אויפגענומען דעם
קאַמף מיט די געפילן פון נקמה און בייזקייט ביז טיף אין די
לערע פון „פרייען ווילן“ -- דער קאַמף מיט דעם קריסטנטום
איז נאָר א פרט דערפון — דער וועט פאַרשטיין, פאַרוואָס איך
קלער דאָ גריילעך אויף מיין פערזענלעך פאַרהאַלטן זיך, מיין
אינסטינקט-זיכערקייט אין דער פראַקטיק. אין צייטן
פון דעקאַדאַנס האָב איך זיי מיר פאַרבאָטן ווי עפּעס שעד-
לעכס; ווי נאָר דאָס לעבן איז ווידער געוועזן דערצו גענוג רייך און
שטאָלץ, האָב איך מיר זיי פאַרבאָטן ווי עפּעס נידעריקערס
פון מיר. יענער „רוסישער פאַטאַליזם“, פון וועלכן איך האָב
גערעדט, האָט זיך אויסגעדריקט ביי מיר אין דעם, וואָס איך
האָב מיך יאָרן-לאַנג געהאַלטן פעסט אין כמעט אומדערטרעג-

לעכע לאַגעס, ערטער, וווינונגען, געזעלשאַפטן, וויבאַלד זיי זענען אַמאָל, דורך צופאַל, געגעבן געוואָרן, — עס איז געווען בעסער ווי ענדערן זיי, ווי פ י ל ן, אַז זיי לאָזן זיך פאַרענדערן, — ווי בונטעווען זיך קעגן זיי... זיך אין דעמדאָזיקן פאַטאַליזם שטערן, זיך מיט כּח אויפוועקן האָב איך דאַמאָלס געהאַלטן פאַר געוואַלטיק שעדלעך: אין דער אמתן איז עס געווען אויך יעדעסמאָל טויט-געפערלעך. — זיך אַליין באַטראַכטן ווי אַ פאַטום, נישט וועלן זיך „אַנדערש" — דאָס איז אין אַזעלכע באַדינגונגען די ג ר ו י ס ע פ אַ ר נ ו נ פ ט אַליין.

7.

אַן אַנדערע זאַך איז די קריג. איך בין פון דער טבע קריגעריש. אָנגרייפן געהערט צו מיינע אינסטינקטן. ק אָ נ ע ן זיין אַ פיינט, זיין אַ פיינט — דערצו דאַרף מען אפשר זיין אַ שטאַרקע נאַטור, יעדנפאַלס איז עס באַדינגט אין יעדער שטאַרקער נאַטור. זי דאַרף האָבן ווידערשטאַנדן, במילא ז ו כ ט זי ווידערשטאַנד: דער אַ ג ר ע ס י וו ע ר פּאַטאָס געהערט פונקט אַזוי נויטווענדיק צו דער שטאַרקקייט, ווי דאָס נקמה- און בייזקייט-געפיל צו דער שוואַכקייט. די פרוי למשל איז נקמה-באַגערנדיק: דאָס איז אין איר שוואַכקייט באַדינגט, פונקט אַזוי ווי איר עמפינדלעכקייט צו פרעמדער נויט. די שטאַרקקייט פון דעם אָנגרייפנדיקן האָט אין דער קעגנערשאַפט, אין וועלכער ער נויטיקט זיך, אַ מין מ אָ ס; וועגן יעדעס וואַקסן זאָגט עדות דאָס אויפזוכן פון אַ געוואַלטיקן קעגנער — אָדער פּראָבלעם: ווייל אַ פילאָזאָף, וואָס איז קריגעריש, פאָדערט ארויס אויך פּראָבלעמען צום קאַמף. די אויפגאַבע באַשטייט נ י ש ט דערין, אַז מ'זאָל

בכלל גובר זיין ווידערשטאַנדן, נאָר אַז מ'זאָל גובר זיין אַזעלכע, וואָס מ'דאַרף ביי זיי איינשטעלן זיין גאַנצע קראַפט, געשיקטקייט און וואָפן־מייסטערשאַפט, — גלייכע קעגנער... גלייכהייט לגבי דעם פיינט — דאָס איז דער ערשטער תנאי צו אַן ערלעכן דועל. ווו מען פאַראַכט, קאָן מען נישט פירן קריג; ווו מען באַפעלט, ווו מען באַטראַכט עפּעס נידעריקער פון זיך, האָט מען נישט צו פירן קריג. — מיין קריגס־פּראַקטיק קאָן מען אין פיר הנהגות אויפשטעלן. ערשטנס: איך גרייף נאָר אָן זאַכן, וואָס זענען זיגרייך, — איך וואַרט ביי אומשטענדן, ביז זיי זענען זיגרייך. צווייטנס: איך גרייף נאָר אָן זאַכן, ווו כ'וואָלט נישט געפונען קיין פאַרבינדעטע, ווו איך שטיי אַליין, — ווו איך קאָמפּראָמיטיר מיך אַליין... איך האָב קיינמאָל נישט געטון עפנטלעך קיין שריט, וואָס זאָל נישט קאָמפּראָמיטירן: דאָס איז מיין קריטעריום פאַר רעכטער האַנדלונג. דריטנס: איך גרייף קיינמאָל נישט אָן פּערזאָנען, — איך באַנוץ מיך מיט א פּערזאָן נאָר ווי מיט א שטאַרק פאַרגרעסערונג־גלאָז, וואָס מ'קאָן דערמיט מאַכן זעבאַר אַן אַלגעמיינעם, אָבער גליטשיקן, קנאַפּ אָנטאַפּעוודיקן נויט־צושטאַנד. אזוי האָב איך אָנגעגריפן דאַוויד שטראַוסן, פּינקטלעכער דעם דערפאָלג פון אַן אַלטקייט־שוואַכן בוך ביי דער דייטשער „בילדונג", — איך האָב דיזאָזיקע בילדונג דערטאַפּט דערביי אין דער טאַט... אַזוי האָב איך אָנגעגריפן וואַגנערן, פּינקטלעכער די פאַלשקייט, די אינסטינקט־האַלבקייט פון אונזער „קולטור", וועלכע מישט צונויף די ראַפינירטע מיט די רייכע, די שפּעט־געקומענע מיט די גרויסע. פערטנס: איך גרייף נאָר אָן זאַכן, ווו ס'איז אויסגעשלאָסן יעדע פּערזאָנען־דיפערענץ, ווו ס'פעלט יעדער הינטערגרונט פון שלעכטע דערפאַרונגען. פאַר־

קערט, אָנגרייפן איז ביי מיר א באַווייז פון גוטגינציקייט, ביי געוויסע אומשטענדן פון דאַנקבאַרקייט. איך ער, איך צייכן אויס דערמיט, וואָס אין איך פאַרבינד מיין נאָמען מיט דעם נאָמען פון אַ זאַך, פון א פערזאָן: פאַר אָדער קעגן — דאָס איז מיר נישט קיין חלוק. ווען איך פיר קריג מיטן קריסטנטום, שטייט עס מיר אָן ווייל פון דערדאָזיקער זייט האָבן מיר נישט פּאַסירט קיין שום פאַטאַליטעטן און שטערונגען, — די ערנסטסטע קריסטן זענען תמיד צו מיר גינציק געשטימט. איך זעלבסט, א קעגנער פון קריסטנטום DE RIGUEUR, בין ווייט דערפון אויסצולאָזן צו איינצלנע, וואָס ס'איז דער גורל פון טויזנטער יאָרן.

8.

צי מעג איך מיך דערוועגן אויף נאָך א לעצטן שטריך פון מיין נאַטור אָנצווייזן, וואָס ער פאַרשאַפט מיר נישט קיין קליינע שוועריקייט ביים פאַרקער מיט מענטשן? מיר איז אייגן א פולקום אומדערהיימלעכע עמפינדלעכקייט פון ריינקייט-אינסטינקט, אַזוי אַז די נאָענטקייט אָדער — וואָס זאָג איך? — דאָס אינערלעכסטע, דאָס „אינגעווייד" פון יעדער נשמה דערפיל איך פיזיאָלאָגיש — ד ע ר ש מ ע ק איך... איך האָב אין דערדאָזיקער עמפינדלעכקייט מיינער פּסיכאָלאָגישע פיהל-האָרנדלעך, מיט וועלכע איך טאַפּ אָן יעדעס געהיימניש און באַקום עס אין די האַנט: דער פילער פ א ר ב אָ ר ג ע נ ע ר שמוץ אין דער טיף פון א נאַטור, אפשר אינעם שלעכטן בלוט באַדינגט, נאָר צוליב דערציונג פאַרהוילן, ווערט מיר באַוווּסט שוין כמעט ביי דער ערשטער באַרירונג. אויב איך האָב ריכטיק באַאָבאַכט, עמפינדן אַזעלכע נאַטורן, אומדערטרעגלעכע פאַר מיין ריינלעכקייט, אויך פון זייער זייט די פאָרזיכט

פון מיין עקל: זייער ריח ווערט דערמיט נישט בעסער... אַזוי ווי איך האָב מיך תמיד געוווינט — אַן עקסטרעמע לויטערקייט לגבי מיר איז דער באַדינג פון מיין לעבן, איך קום אום ביי אומריי־ריינע באַדינגונגען, — שווים איך און באָד מיך און פּלעסקע מיך אַזויווי באַשטענדיק אין וואַסער, אין עפּעס א פולקום דורכזיכ־טיקן און גלאַנציקן עלעמענט. דאָס מאַכט מיר אויס דעם פאַרקער מיט מענטשן נישט קיין קליינעם נסיון פון סבלנות; מיין הו־מאַניטעט באַשטייט נישט דערין, וואָס איך זאָל מיטפילן, ווי דער מענטש איז, נאָר איך זאָל אויסהאַלטן, וואָס איך פיל אים נעבן זיך... מיין הומאַניטעט איז אַן אייביק גובר־זיין זיך אַליין. — אָבער איך האָב איינזאַמקייט נויטיק, כ׳מיין צו זאָגן געזונטווערן, צוריקקער צו מיר, דעם אָטעם פון א פריי־ער לייכטער שפּילעוודיקער לופט... מיין גאַנצער זאַראַטוסטרא איז א דיפירּאַמב צו דער איינזאַמקייט, אָדער, וויבאַלד מ׳האָט מיך פאַרשטאַנען, צו דער ריינקייט... צום גליק נישט צום ריי־נעם אומזין. — ווער ס׳האָט אויגן פאַר פאַרבן, וועט אים אָנרופן דימענטן. — דער עקל צום מענטש, צום „ערב־רב״ איז שטענדיק געווען מיין גרעסטע געפאַר. וויל מען הערן די רייד, אין וועלכע זאַראַטוסטרא רעדט וועגן דער דערלייזונג פונם עקל?

„וואָס איז מיר דאָך געשען? וויאַזוי האָב איך מיך דערלייזט פון עקל? ווער האָט יונג געמאַכט מיין אויג? וויאַזוי בין איך דערפלויגן צו דער הויך, ווו קיין ערב־רב זיצט נישט מער ביים ברונעם?

האָט מיין עקל גופא מיר פליגל געשאַפן און כחות, וואָס אנען די קוואַלן? באמת, אין די העכסטע הויך האָב איך פליען

געמוזט, אַז כ׳זאָל ווידער געפינען דעם קוואַל פון פרייד! —

אָ, איך האָב אים געפונען, מיינע ברידער! דאָ אין דער העכסטער הויך פליסט מיר דער קוואַל פון פרייד! און ס׳איז דאָ א לעבן, ווו קיין ערב־רב טרינקט נישט מיט!

כמעט צו האַסטיק שטראָמסטו מיר, דו קוואַל פון פרייד! און אָפט לעערסטו דו ווידער דעם בעכער אויס, דערדורך, וואָס דו ווילסט אים אָנפילן.

און נאָך מוז איך מיך אויסלערנען באַשיידענער צו דיר גע־נענען: צו פיל האַסטיק שטראָמט דיר מיין האַרץ נאָך אַנטקייגן:

— מיין האַרץ, אויף וועלכן דער זומער ברענט, דער קורצער, הייסער, מרה־שחורה־דיקער, איבערגליקלעכער; ווי באַגערט מיין זומער־האַרץ דיין קילקייט!

אַריבער דער זוימענדער אומעט פון מיין פרילינג! פאַר־שוווּנדן די שניי־פלאַסטערס פון מיין בייזקייט אין יוני! זומער בין איך געוואָרן אינגאַנצן און מיטאָג אין זומער, —

— א זומער אין דער העכסטער הויך מיט קאַלטע קוואַלן און א זעליקער שטילקייט: אָ, קומט מיינע פריינט, אַז נאָך זעלי־קער זאָל ווערן די שטילקייט!

ווייל דאָס איז אונזער הויך און אונזער היים־לאַנד: צו הויך און שטאַרק־משופּע וווינען מיר דאָ פאַר אַלע אומ־ריינע און זייער דורשט.

וואַרפט נאָר אייערע ריינע בליקן אין דעם קוואַל פון מיין פרייד, איר פריינט! ווי זאָל ער צוליב דעם טריב ווערן? לאַכן זאָל ער אייך אַנטקייגן מיט זיין ריינקייט!

אויף דעם בוים צוקונפט בויען מיר אונזער נעסט; אָדלערס זאָלן אונז איינזאַמע שפּייז ברענגען אין זייערע שנאָבלען!

באמת, נישט קיין שפּיז, וואָס אומציכטיקע זאָלן מעגן מיט־עסן! פייער וואָלט זיך זיי דוכטן, אַז זיי פרעסן און זיי וואָלטן זיך די מיילער פאַרברענען!

באמת, נישט קיין היימען האַלטן מיר דאָ אָנגעבּרייט פאַר אומציכטיקע! אַן אײַז־הייל פאַר זייערע לייבער וואָלט אונזער גליק זיי געהייסן און פאַר זייערע גייסטער.

און ווי שטאַרקע ווינטן ווען מיר לעבּן איבּער זיי, שכנים צו די אָדלערס, שכנים צו דעם שניי, שכנים צו דער זון: אַזוי לעבּן שטאַרקע ווינטן.

און גלייך ווי אַ ווינט וועל איך אַמאָל נאָך בּלאָזן צווישן זיי און מיט מיין גייסט פאַרכאַפּן דעם אָטעם פון זייער גייסט: אַזוי וויל עס מיין צוקונפט.

באמת, אַ שטאַרקער ווינט איז זאַראַטוסטראַ פאַר אַלע פלאַכקייטן: און אַזאַ עצה גיט ער זיינע פיינט און אַלץ, וואָס שפּייט און גאַווערט: היט אייך צו שפּייען אַנטקעגן דעם ווינט!“

פֿאַרוואָס איך פֿאַרמאָג אַזױפֿיל קלוגשאַפֿט. פֿאַרוואָס איך ווייס אײניקע זאַכן מער? פֿאַרוואָס איך בין איבערהויפּט אַזוי קלוג? איך האָב קיינמאָל נישט נאָכגעטראַכט איבער פֿראַגן, וואָס זענען קיין פֿראַגן נישט, — איך האָב מיך נישט פֿאַרשווענדט. — אײגנטלעכע רעליגיעזע קאָנפֿליקטן למשל קען איך נישט פֿון דערפֿאַרונג. איך האָב לחלוטין נישט באַמערקט, ווי ווייט „זינדיק" איך זאָל זיין. דאָסגלייכן פֿעלט מיר אַ זיכערער קריטעריום דערפֿאַר, וואָס אַזוינס אַ געוויסנסביס איז: לויט דעם, וואָס מ'הערט דערוועגן, שיינט מיר אַ געוויסנסביס צו זיין נישט עפּעס אַכטבאַרס.... איך וואָלט מיך פֿון אַ האַנדלונג נישט אָפּגעזאָגט נאָך איר געשעען, איך וואָלט בעסער וועלן דעם שלעכטן אויסגאַנג, די פֿאָלגן גרונטזעצלעך אויסשליסן פֿון דער פֿראַגע מכּח באַדייט. מ'פֿאַרלירט ביים שלעכטן אויסגאַנג גאָר צו לייכט דעם ריכטיקן בליק פֿאַר דעם, וואָס מ'האָט געטון: אַ געוויסנסביס, שיינט מיר, איז אַ מין „בייזער בליק". אַ זאַך, וואָס גיט זיך נישט איין, זאָל מען גראָד וואָס מער ביי זיך ערן, ווייל זי האָט זיך נישט איינגעגעבן — דאָס געהערט גיכער שוין צו מיין מאָראַל. — „גאָט", „אומשטערבלעכקייט פֿון דער נשמה", „דערלייזונג", „יענע וועלט" — לויטער באַגריפֿן, וואָס איך האָב זיי קיין אויפֿמערקזאַמקייט נישט געשענקט,

אויך קיין צייט נישט, צומאָל נישט אַלס קינד, — איך בין אפשר קיינמאָל נישט געווען גענוג קינדלעך דערצו? — איך קען דעם אַטעיזם דורכויס נישט ווי א רעזולטאַט, נאָך ווייניקער ווי אַ געשעעניש: ער פאַרשטייט זיך ביי מיר פון אינסטינקט. איך בין צו נייגעריק, צו פראָבלעמאַטיש, צו שטאָלץ, אז כ'זאָל מיר לאָזן געפעלן א פויסט-גראָבן ענטפער. גאָט איז אַ פויסט-גראָבער ענטפער, אַן אומדעליקאַטקייט לגבי אונז דענקער, — אין גרונט אפילו גאָר א פויסט-גראָבער פאַרבאָט צו אונז: איר זאָלט נישט דענקען!... גאַנץ אַנדערש אינטערעסירט מיך א פראַגע, פון וועלכער דאָס „גליק פון דער מענטשהייט" הענגט מער אָפּ, ווי פון וועלכער-איז טעאָלאָגישער קוריאָזיטעט: די פראַגע פון דער דערנערונג. מ'קאָן זי זיך, צום געוויינלעכן געברויך, אזוי פאָרמולירן: „ווי דאַרפסט גראָד דו זיך דערנערן, כדי צו דערגרייכן דיין מאַקסימום פון קראַפט, פון VIRTU אין רענעסאַנס-סטיל, פון טוגנט, וואָס איז פריי פון מאָראַליזם?" — מיינע דערפאַרונגען זענען דאָ אַזוי שלעכט, ווי ס'קאָן נאָר זיין; איך בין דערשטוינט, וואָס דידאַזיקע פראַגע האָב איך אַזוי שפּעט געהערט, וואָס פון דידאָזיקע דערפאַרונגען האָב איך אזוי שפּעט „שכל" געלערנט. נאָר די פולקומע נישטיקייט פון אונזער דייטשער בילדונג — איר „אידעאַליזם" — איז פאַר מיר געוויסערמאַסן אַ דערקלערונג, פאַרוואָס איך בין גראָד דאָ געווען הינטערשטעליק ביז צו תמימות. דידאָזיקע „בילדונג", וואָס לערנט פון פאָרויס פאַרלירן די רעאַליטעטן פון די אויגן, כדי זיך נאָכצויאָגן נאָך דורכויס פּראָבלעמאַטישע, אַזוי-גערופענע „אידעאַלע" צילן, נאָך דער „קלאַסישער בילדונג" למשל: — גלייך ווי דאָס פאַרייניקן „קלאַסיש" און „דייטש" אין איין באַגריף וואָלט נישט זיין אין פאַ-

הויס פאַראַורטיילט! נאָך מער, ס׳איז צום לאַכן, – שטעלט אייך פאָר א „קלאַסיש געבילדעטן" לייפּציקער!—באמת, ביז אין מיינע רייפסטע יאָרן האָב איך תמיד נאָר ש ל ע כ ט געגעסן, – מאָראַליש אויסגעדריקט „אומפּערזענלעך", „אומעגאָיסטיש" „אַלטרויסטיש", צום ווויל פון די קעכערס און אַנדערע קריסטן־ברידער. איך האָב דורך דער לייפּציקער קיך למשל, גלייכצייטיק מיט מיין ערשטן שטודיום פון שאָפּנהויערן (1865), זייער ערנסט נעגירט מיין „ווילן צום לעבן". צוליב קאַרגער דערנערונג זיך אויך נאָך דעם מאָגן פאַרדאַרבן — דאָסדאָזיקע פּראָבלעם, דוכט מיר, האָט די דער־מאָנטע קיך צום שטוינען גוט געלעזט. (מ׳זאָגט, אז דאָס יאָר 1866 זאָל האָבן אריינגעבראַכט אין דער זאַך א ווענדונג –). אָבער די דייטשע קיך בכלל — וואָס האָט זי נישט אַלץ אויפן געוויסן! די זופּ פ אַ ר ן מאָלצייט (נאָך אין ווענעציאַנישע קאָך־ביכער פון 16־טן יאָרהונדערט ווערט דאָס אָנגערופן ALLA TEDESCA); די אויסגעקאָכטע פליישן, די פעט און מעליק געמאַכטע געמיזעס; די אַנטאַרטונג פון א מעלשפּייזע אין א בריוו־פּרעס! רעכנט מען נאָך גאָר צו די איינפאַך בהמהשע נאָכטרינק־באַדערפענישן פון די אַלטע, דורכויס נישט בלויז אַ ל ט ע דייטשן, באַגרייפט מען אויך דעם שורש פון ד יי ט ש ן ג יי ס ט — פון פאַרדאָרבענע געדע־רים... דער דייטשער גייסט איז א מין נישט־פאַרדייען, ער ווערט מיט גאָרנישט פאַרטיק. — אָבער אויך די ענגלישע דיעטע, וואָס אין פאַרגלייך מיט דער דייטשער, אפילו פראַנצויזישער דיעטע, איז זי א מין „צוריקקער צו דער נאַטור", ד. ה. צום קאַניבאַליזם, איז שטאַרק דערווידער מיין אייגענעם אינסטינקט; עס דוכט מיר, אַז זי פאַרשאַפט דעם גייסט ש וו ע ר ע פיס — ענגלענדערין־פיס... די בעסטע קיך איז די פּ י ע מ אָ נ ט י ש ע.—אַלקאָהאָלן זענען פאַר

מיר שעדלעך; אַ גלאַז וויין אָדער ביר אין אַ טאָג איז פולשטענדיק גענוג צו מאַכן מיר פון לעבן אַן „עמק הבכא״,—אין מינכען לעבן מיינע אַנטיפּאָדן. זאָל זיין, איך האָב אָט דאָס אַביסל שפּעט באַגריפן, איבערגעלעבט האָב איך עס באמת פון קינדהייט אָן. אַלס יינגל האָב איך געגלויבט, אַז ווייַן טרינקען איז פונקט ווי רויכערן מתחלת נאָר אַ פּוסטע גאווה פון יונגע מענטשן, שפּעטער אַ שלעכטע געוווינונג. מעגלעך, אַז אין דאָזיקן האַרבן אורטייל איז אויך שולדיק דער נאַומבורגער ווייַן. צו גלויבן, אַז דער ווייַן מאַכט פרייַלעך, דערצו וואָלט איך געדאַרפט זיין אַ קריסט, ד. ה. גלויבן אין דעם, וואָס ס׳איז גראָד פאַר מיר אַן אַבסורד. ס׳איז מאָדנע גענוג, אויב צוליב קליינע, שטאַרק געמישטע דאָזעס אַלקאָהאָל ווער איך אויסערסט שלעכט געשטימט, איז, ווען עס האַנדלט זיך אין שטאַרקע דאָזעס, ווער איך כמעט אַ מאַטראָז. שוין אַלס יינגל האָב איך דאָ אַרויסגעוויזן מיין בריהשקייט. אָנשרייבן אַ לאַנגע לאַטיינישע אָפּהאַנדלונג אין איין וואכנאכט און זי נאָך אויך איבערשרייבן, מיט דער אַמביציע אין דער פּען דאָס נאָכצוטון מיין פאָרבילד סאַלוסט אין פּרט פון שטרענגקייט און געדרענגטקייט פון סטיל און פאַרטרינקען מיין לאַטיין מיט אַ גראָג פון גרעסטן קאַליבר, אָט דאָס איז שוין, בעת איך געווען דער שילער פון דער חשובער שולפפאָרטאַ, לגמרי נישט געשטאַנען אין סתירה צו מיין פיזיאָלאָגיע, אויך נישט אפשר צו דער פיזיאָלאָגיע פון סאַלוסטן—הגם שטענדיק צו דער חשובער שולפפאָרטאַ... שפּעטער, אומגעפער אין דער מיט פון מיין לעבן, האָב איך מיך אַנטשידן וואָס אַמאָל שטרענגער קעגן יעדוועדן „גייסטיקן״ געטראַנק; איך, אַ קעגנער פון וועגעטאַריערטום אויס דערפאַרונג, פונקט ווי ריכאַרד וואַגנער, וועלכער

האָט מיך איבערקערט, ווייס נישט געננג ערנסט צו ראָטן אַלע
ג ײ ס ט י ק ע ר ע נאַטורן זיך אומבאַדינגט אָפּצוהאַלטן פון אַל-
קאָהאָלן. װ אַ ס ע ר איז געננג... איך וויל ליבערשט אויס ערחער,
ווו מ'האָט אומעטום די מעגלעכקייט צו שעפּן פון פליסנדיקע
קוואַלן (ניצצאַ, טורין, סילס); א קליין גלאָז לויפט מיר נאָך ווי אַ
הונט. IN VINO VERITAS: עס דוכט, אַז אויך דאָ בין איך
ווידער נישט מסכים מיט דער גאַנצער וועלט בנוגע דעם באַ-
גריף „אמת“: — ביי מיר שוועבט דער גייסט איבערן װאַ ס ע ר.
נאָך א פּאָר אָנווייזונגען פון מיין מאָראַל. אַ שטאַרק מאָלצייט איז
לייכטער צו פאַרדייען, ווי א צו קליינס. דער מאָגן דאַרף זיין טע-
טיק אַלס גאַנצעס, — ערשטער תנאי פאַר גוטער פאַרדייונג.
מ'מוז ק ע נ ע ן די גרויס פון אייגענעם מאָגן, צוליבן זעלבן
טעם דאַרף מען אָפּראָטן פון צעצויגענע מאָלצייטן, וועלכע איך
רוף אָן אָפּערפּייערונגען מיט הפסקות, די מאָלצייטן ביי TABLE
D'HOTE. — קיין צווישן-מאָלצייטן, קיין קאַווע: קאַווע מאַכט טריב.
ט ײ נאָר אינדערפרי ניצלעך. ווייניק, אָבער קרעפטיק: טיי איז
זייער שעדלעך און מאַכט אויפן גאַנצן טאָג קראַנק, אויב נאָר איין
גראַד שוואַכער. יעדער האָט אין דעם זיין מאָס, אָפט צווישן די
ענגסטע און פיינסטע גרענעצן. אין א זייער שאַרפן קלימאַט איז
טיי נישט צו ראָטן אַלס אָנפאַנג: א שעה פריער זאָל מען מאַכן
דעם אָנפאַנג מיט אַ שאָל געדיכטן פון פעטקייט אָפּגערייניקטן
קאַקאָאָ. וואָס ווייניקער ז י צ ן ; נישט האָבן צוטרוי צו א געדאַנק,
וואָס איז נישט געבוירן געוואָרן אויף דער פרייער לופט און ביי
פרייער באַוועגונג, — וואָס אין אים פייערן נישט אויך די מוס-
קולן א יום-טוב. אַלע פאָראורטיילן שטאַמען פון די אינגעווייד.
דאָס זיצפלייש — איך האָב עס שוין אַמאָל געזאָגט — איז די

אמרתע ז י נ ד קעגן דעם הייליקן גייסט. —

2.

מיט דער פראַגע פון דערנערונג איז נאָענט פאַרוואַנדט די פראַגע וועגן אָ ר ט און ק ל י מ אַ ט. ס'איז קיינער נישט מסוגל אומעטום צו לעבן; און ווער ס'האָט גרויסע אויפגאַבן צו לעזן, וואָס פאָדערן אַרויס זיין גאַנצע קראַפט, האָט דאָ גאָר אפילו א זייער ענגן אויסוואַל. דער קלימאַטישער איינפלוס אויפן ש ט אָ פ־ ו ע ק ס ל, זיין פאַרד־האַלטונג, זיין פאַרשנעלערונג, גייט אַזוי ווייט, אַז א טעות בנוגע אָרט און קלימאַט קאָן איינעם נישט בלויז אָפּפרעמדן פון זיין אויפגאַבע, נאָר דידאָזיקע אויפגאַבע אים בכלל אויסבאַד־האַלטן: ער וועט זי קיינמאָל נישט אין די אויגן אָנ־זען... דער אַנימאַלישער כח וועט ביי אים קיינמאָל נישט ווערן גענוג גרויס, אַז ס'זאָל דערגרייכט ווערן יענע פריי־הייט, וועלכע שטראָמט איבער אין דאָס גייסטיקסטע, ווו איינער דערגייט צו דער־קענונג: ד אָ ס קאָן נאָר איך... אפילו א גאָר קליינע פוילקייט פון די איינגעווייידן, וואָס האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַ שלעכטע געוווינ־הייט, איז פולשטענדיק גענוג, כדי צו מאַכן פון אַ זשעני עפעס מיטלמעסיקעס, עפעס „דייטשעס"; דער דייטשער קלימאַט אַליין איז גענוג, כדי צו אַנטמוטיקן שטאַרקע און אפילו צו העראָיזם פעיקע איינגעווייידן. דאָס טעמפּאָ פונם שטאָפוועקסל שטייט אין אַ גראָדן פאַרד־העלטעניש צו דער באַוועגלעכקייט אָדער לאָמונג פון די פ י ס פונם גייסט. דער „גייסט" אַליין איז דאָך נאָר אַ געווויסע קאַטעגאָריע פון אט דעם שטאָפוועקסל. זאָל מען זיך די ערטער צוזאַמענשטעלן, ווו עס זענען פאַראַן און עס זענען געווען

גייסטרייכע מענטשן, ווו וויץ, ראַפינימענט, בייזהאַפטיקייט האָבן געהערט צום גליק, ווו דער זשעני האָט זיך כמעט נויטווענדיק געפילט אינדערהיים: אַלע האָבן זיי אַן אויסגעצייכנט טרוקענע לופט. פּאַריז, די פּראָוואַנס, פלאָרענץ, ירושלים, אַטען — דידאָזיקע נעמען באַווייזן עפּעס: דער זשעני איז *באַדינגט* דורך טרוקענע לופט, דורך ריינעם הימל, — ד. ה. דורך שנעלן שטאָפוועקסל, דורך די מעגלעכקייט זיך כסדר אויפסנייע צו פאַרשאַפן גרויסע, אַפילו אומגעהויערע מענגעס פון קראַפט. איך האָב אַ ביישפּיל פאַר די אויגן, ווי אַ באַדייטנדער און פרייהייטפעיקער גייסט איז צוליב מאַנגל אין אינסטינקט-פיינקייט בנוגע קלימאַט געוואָרן ענג, ווינקלדיק, ספּעציאַליסט און פאַרזויערט. און איך אַליין האָב געקאָנט ווערן אַט אַזעלכער, וויבאַלד די קראַנקהייט וואָלט מיך נישט געווען געצוווּנגען צו פאַרנונפט, צום נאָכדענקען איבער פאַרנונפטיקייט אין דער רעאַליטעט. איצטער, ווען פון לאַנגער איבונג לייען איך אָפּ פון מיר ווי פון זייער אַ פיינעם און זיכערן אינסטרומענט די ווירקונגען פון קלימאַטישן אָדער מעטעאָראָלאָגישן כאַראַקטער, און ביי אַ קורצער רייזע שוין, פון טורין למשל קיין מילאַן, באַרעכן איך ביי מיר פיזיאָלאָגיש די ענדערונג אין די גראַדן פון דער לופטפייכטקייט, טראַכט איך מיט שרעק וועגן דער *אומהיימלעכער* טאַטזאַך, אַז מיין לעבן האָט זיך אָפּגעשפּילט ביז אויף די לעצטע 10 יאָר, די לעבנסגעפערלעכע יאָרן, כסדר נאָר אין פאַלשע און גראָד פאַר מיר *פאַרבאָטענע* ערטער. נאַאומבורג, שולפּפאָרטאַ, טיורינגען בכלל, לייפּציק, באַזעל, ווענעדיק — אויך גראָד פילע אומגליקס-ערטער פאַר מיין פיזיאָלאָגיע. אויב איך האָב איבערהויפּט נישט קיין אנגענעמע דערינערונג פון מיין גאַנצער קינדהייט און יוגנט,

וואָלט עס געווען אַ שטורת דאָ צו לאָזן געלטן די אַזוי־גערופֿענע „מאָראַלישע סבֿורת", — אַ שטייגער דעם אומצווייפֿלדהאַפֿטן דוחק אין צופֿרידנשטעלנדיקער געזעלשאַפֿט: מחמרת דערדאָזיקער דוחק עקזיסטירט נאָך היינט, ווי ער האָט תמיד עקזיסטירט, נישט זייענדיק פֿאַר מיר אַ מניעה צו זיין מונטער און דרייסט. נאָר די אומוויסנהייט אין פֿיזיאָלאָגישע אנגעלעגנהייטן — דער פֿאַרשאָלטענער „אידעאַליזם" — איז די אייגנטלעכע שיקזאַלסנויט אין מיין לעבן, דאָס איבעריקע און נאַרישע דערין, עפּעס אַזוינס, וואָס קיין גוטס איז דערפֿון נישט אַרויסגעוואַקסן, וואָס דערפֿאַר איז נישטא קיין אויסגלייך, קיין קעגנגעוויכט. מיט די פֿאָלגן פֿונעם דאָזיקן „אידעאַליזם" דערקלער איך מיר אַלע טעותים, אַלע גרויסע אינסטינקט־פֿאַרבלאָנדזשענישן און „באַשיידנקייטן", וואָס ליגן נישט אויף דער ליניע פֿון מיין לעבנסאויפֿגאַבע, דאָס אַ שטייגער, וואָס איך בין געוואָרן פֿילאָלאָג — פֿאַרוואָס לפּחות נישט אַרצט אדער גאָר עפּעס אַזוינס, וואס עפֿנט די אויגן? אין מיין באַזעלער צייט איז מיין גאַנצע גייסטיקע דיעט, די טאָג־איינטיילונג נישט אויסגעשלאָסן, געווען אַ פֿולקום אומזיניקע פֿאַרשווענדונג פֿון אויסערגעוויינלעכע קרעפֿטן, אָן וועלכן ס'איז צופֿלוס, וואס זאָל דעקן די פֿאַרנוצטע כּחות, אָן נאָכטראַכטונג מכּח פֿאַרנוצונג און צוריקפֿאַרשאַפֿונג. עס האָט געפֿעלט יעדע פֿיינערע אייגנליבע, יעדע השגחה פֿון אַ געביטערישן אינסטינקט, עס איז געווען אַ שטעלן־זיך־גלייך מיט ווועמען־איז, אַן אומעגאָיסטישקייט, אַ מין פֿאַרגעסן די אייגענע דיסטאַנץ, — אַ זאַך, וואס איך קאָן מיר קיינמאָל נישט מוחל זיין. ווען עס האָט שוין כּמעט געהאַלטן ביי מיין סוף, דערפֿאַר, וואָס עס האָט שוין כּמעט געהאַלטן ביי מיין סוף, האָב איך אָנגעהויבן נאָכצודענקען איבערן דאָזיקן

גרונט־שטורת פון מיין לעבן — דעם „אידעאַליזם”. די קראַנק־
הייט האָט מיר געבראַכט צום שכל.

3.

די וואַל פון דער דערנערונג; די וואַל פון קלימאַט און
אָרט; — דאָס דריטע, ווו מ'טאָר אין קיין פאַל נישט מאַכן קיין
טעות, איז די וואַל פון זיין אייגענעם אופן פון אָפּ־
רו. אויך דאָ זענען לויטן גראַד, ווי אַ גייסט איז SUI GENERIS,
די גרענעצן פון דאָס, וואָס איז אים דערלויבט, ד. ה. ניצלעך,
אַלץ ענגער און ענגער. אין מיין פאַל געהערט יעדוועדעס לייענען
צו מיינע אָפּרוען: במילא צו דעם, וואָס באַפרייט מיך פון מיר,
וואָס לאָזט מיך שפּאַצירן גיין אין פרעמדע וויסנשאַפטן און
נשמות, — וואָס איך נעם נישט מער ערנסט. לייענען איז טאַקי
מיין אָפּרו פון מיין ערנסט. אין טיף אַרבעטזאַמע צייטן זעט מען
נישט ביי מיר קיין שום ביכער: איך וואָלט מיך היטן עמעצן
אין מיין נאָענט צו לאָזן רעדן אָדער גאָר דענקען. און דאָס וואָלט
דאָך טאַקי געהייסן לייענען... צי האָט מען אייגנטלעך באַמערקט,
אַז אין יענער טיפער שפּאַנונג, צו וועלכער די שוואַנגערשאַפט
פאַרמשפּט דעם גייסט און אין גרונט דעם גאַנצן אָרגאַניזם,
ווירקט צו געוואַלטיק, „טרעפט” צו טיף דער צופאַל, יעדע אַרט
רייץ, וואָס קומט פון דרויסן? מ'מוז ווי ווייט מעגלעך אויסמיידן
דעם צופאַל, דעם רייץ, וואָס קומט פון דרויסן. אַ געוויסע אַרט
זעלבסט־פאַרמויערונג געהערט צו די אויבערשטע אינסטינקט־קלוג־
הייטן פון דער גייסטיקער שוואַנגערשאַפט. וועל איך דערלויבן,
אַז אַ פרעמדער געדאַנק זאָל געהיים אַריבערקריכן איבער

די מויער? — און דאס וואָלט דאָך געהייסן לייענען... נאָך די
צייטן פון אַרבעט און פרוכטבאַרקייט קומט די צייט פון אָפּרו:
קומט אַהער, איר אָנגענעמע, איר גייסטרייכע, איר געשייטע בי=
כער! — וועלן דאָס זיין דייטשע ביכער?... איך מוז צוריקרעכע=
נען אַ האַלב יאָר, אַז איך זאָל מיך כאַפּן מיט אַ בוך אין דער
האַנט. וואָס איז עס דען געווען? — אַן אויסגעצייכנטע שטודיע
פון וויקטאָר בראָשאַר, LES SCEPTIQUES GRECS, ווו ס'זענען
אויך גוט באַנוצט געוואָרן מיינע LAERTIANA. די סקעפּטיקער,
דער איינציקער ע ר נ ו ו ע ר ט ע ר טיפּ צווישן דער אַזוי צוויי=
ביז פינף=דייטיקער אומה פון די פילאָזאָפן!... אַנישט נעם איך
מיך אַלעמאָל צו די זעלבע ביכער, אַ קליינע צאָל אין גרונט, פאַר
מיר גראָד ב אַ וו י ז ע נ ע ביכער. עס ליגט אפשר נישט אין מיין
טבע פיל און פילערליי צו לייענען: אַ לייענצימער מאַכט מיך
קראַנק. עס ליגט אויך נישט אין מיין טבע פיל אָדער פילערליי
זאַכן צו ליבן: פאָרזיכט, אפילו פיינטלעכקייט קעגן נייע ביכער גע=
הערט גיכער שוין צו מיין אינסטינקט, ווי „טאָלעראַנץ", „LARGEUR
DU COEUR" און אַנדערע „נאָענטסטן=ליבע"... אין גרונט איז עס
אַ קליינע צאָל עלטערע פראַנצויזן, צו וועלכע איך קער כסדר
אום: איך גלויב נאָר אין פראַנצויזישע בילדונג און האַלט אַלץ,
וואס ווערט אויכעט אין אייראָפּע אָנגערופן „בילדונג", פאַר אַ
מיספאַרשטענדעניש, אַ פשיטא שוין די דייטשע בילדונג. די קנאַפּע
צאָל ביישפּילן פון העכער בילדונג, וואָס איך האָב באַגעגנט אין
דייטשלאַנד, זענען אַלע געווען פון פראַנצויזישן מקור, פאַר אַלעם
מאַדאַם קאָזימאַ וואַגנער, די באַדייטנדסטע שטים אין פראַגן פון
געשמאַק, וואס איך האָב געהערט. וואס איך לייען נישט

פאַסקאַל, נאָר ליב אים, ווי דעם באַלערנדיקסטן קרבן פון
קריסטנטום, לאַנגזאַם אָפּגעטויט, צוערשט קערפּערלעך, דאַן גייס-
טיק, די גאַנצע לאָגיק פון אָט דער גרויליקסטער פאָרם פון אומ-
מענטשלעכער אכזריות; וואָס איך באַזיץ עפּעס פון מאָנטענס מוט-
ווילן אין גייסט, ווער ווייסט? אפשר אויך אין לייב; וואָס מיין
קינסטלער-געשמאַק נעמט אין שוץ נישט אָן צאָרן די נעמען מאָ-
ליער, קאָרנעל און ראַסין קעגן אַזאַ ווילדן זשעני, ווי שעקספּיר:
דאָס שליסט לסוף נישט אויס, אַז די גאָר יונגסטע פראַנצויזן זאָלן
מיר אויך זיין אַ צוביבערדהאַפטע געזעלשאַפט. איך זע לגמרי
נישט, אין וועלכן יאָרהונדערט פון דער געשיכטע מ'זאָל קאָנען
צוזאַמענשטעלן אַזעלכע אינטערעסאַנטע און איינציייטיק אַזעלכע
פיינע פסיכאָלאָגן, ווי אין היינטיקן פּאַריז; איך פּרוּוו אָנכאַפּן —
ווייל זייער צאָל איז גאָרנישט קליין — די הערן פּאָל בורזשע,
פּיער לאָטי, זשיפּ, מעלהאַק, אַנאַטאָל פראַנס, זשול לעמעטר, אדער,
כדי צו דערמאָנען איינעם פון דער שטאַרקער ראַסע, אַן עכטן לאַ-
טיינער, וואָס כ'בין אים באַזונדערס געניגט, גי דע מאָפּאַסאַן.
מיר איז, צווישן אונז גערעדט, דאָס דאָזיקע דור ליבער אפילו
פון זיינע גרויסע לערער, וואָס אַלע צוזאַמען האָט פאַרדאָרבן די
דייטשע פילאָזאָפיע (דעם הער טען למשל העגעל, וואָס אים
האָט ער צו פאַרדאַנקען דאָס שלעכטע אויפפאַסן פון גרויסע
מענטשן און צייטן). וווּאַהין דייטשלאַנד גרייכט נאָר, פּאַר-
דאַרבט עס די קולטור... די קריג ערשט האָט „באַפרייט” דעם
גייסט אין פראַנקרייך... סטענדאַל, איינער פון די שענסטע צופאַלן
אין מיין לעבן — מחמת אַלץ, וואָס עס האָט געמאַכט אין אים
עפּאָכע, האָט דער צופאַל אונטערגערוקט, קיינמאָל נישט אַ רע-
קאָמענדירונג — איז לגמרי נישט אָפּצושאַצן מיט זיין ווייטזעעוו-

דיקן פסיכאָלאָגן=אויג, מיט זיין אויפנעמען די רעאַליטעט, וואס
דערמאָנט אָן דער נאָענטקייט פון דעם גרעסטן רעאַליסט (EX
UNGUE NAPOLEONEM –) ; לסוף נישט צום ווינציקסטן ווי אָן
ערלעכער אַטעיסט, אַ מין, וואס איז זעלטן און שווער צו גע=
פינען אין פראַנקרייך – פראָספער מערימע צו ערן... קוק איך
אפשר אַליין מיט קנאה אויף סטענדאַל? ער האט מיר דעם
בעסטן אַטעיסטן=וויץ אויסגעכאַפט, וואס איך וואלט גראָד געקאָנט
מאַכן: „די איינציקע פאַרענטפערונג פון גאָט איז דאס, וואס ער
עקזיסטירט נישט"... איך אַליין האב ערגעץ=ווו געזאגט: וואס איז
געווען ביזאַהער דער גרעסטער ווידערשפרוך צום דאָזיין? גאָט...

4.

דעם העכסטן באַגריף פון ליריקער האָט מיר געגעבן
היינריך היינע. איך זוך אומזיסט אין אַלע קעניגרייכן
פון יאָרטויזנטער נאָך אַזאַ זיסער און ליידנשאַפטלעכער מוזיק. ער
האָט פאַרמאָגט יענע געטלעכע בייזקייט, אָן וועלכער איך קאן מיר
דאס פולקומענע נישט דענקן, – איך שאַץ אָפּ דעם ווערט פון
מענטשן, פון ראַסן לויט דעם, ווי זיי קאָנען זיך אומבאַדינגט נישט
פאָרשטעלן גאָט אָפּגעטיילט פונם סאַטיר. – און ווי ער באַהערשט
די דייטשע שפּראַך! מ'וועט אַמאָל זאָגן, אַז היינע און איך זענען
געווען כּלל די ערשטע קינסטלער פון דער דייטשער שפּראַך –
נישט צום באַרעכענען ווייט פון אַלץ, וואָס ס'האָבן מיט איר גע=
מאַכט סתם דייטשן. – מיט בייראָנס מאַנפרעד מוז איך זיין
טיף פאַרוואַנדט: איך האָב געפונען אין מיר אַלע די דאָזיקע
תהומות, – צו דרייצן יאָר בין איך געווען רייף פאַר אָט דעם
ווערק. איך האָב נישט קיין וואָרט, איך האָב נאָר בלויז אַ בליק

פאַר די, וואָס אין קעגנוואַרט פון מאַנפרעד וואַגן זיי אַרויסצורעדן דאָס וואָרט פאַאוסט. די דייטשן זענען נישט פעיק צו קיין שום באַגריף פון גרויסקייט: אַ ראיה שומאַן. איך האָב בכיוון, פון טיפן פאַרדרוס צום דאָזיקן זיסלעכן זאַקס אַ קאָנטער-אוווערטורע קאָמפּאָנירט צו מאַנפרעד, וואָס האַנס פאָן בולאָוו האָט געזאָגט וועגן איר, אַז אַזעלכעס האָט ער קיינמאָל נישט געזען אויף נאָטן-פּאַפּיר: דאָס איז אַ גוואַלט-טאַט קעגן עווטערפּע. — ווען איך זוך מיין העכסטע פאָרמול פאַר *שעקספּיר*, געפין איך אַלעמאָל נאָר די, אַז ער האָט געשאַפן דעם טיפּ צעזאַר. אַזעלכעס דער-גייט מען נישט, — מ'איז עס אָדער מ'איז עס נישט. דער גרויסער דיכטער שעפּט *נאָר* פון זיין ווירקלעכקייט, ביז צו דעם גראַד, אַז דערנאָך האַלט ער מער נישט אויס זיין אייגן ווערק... נאָכ-דעם ווי איך וואַרף אַ בליק אין מיין זאַראַטוסטראַ, גיי איך אום אין מיין חדר אַ האַלבע שעה אויף און אָפּ, נישט קאָנענדיק באַ-הערשן אַן אומדערטרעגלעכן קראַמף פון שלוכצן. — איך קען נישט קיין האַרצרייסנדערע לעקטור ווי שעקספּיר. וואָס מוז האָבן געליטן אַ מענטש, אַז ער זאָל דאַרפן אַזוי זיין אַ לץ! *פאַר-שטייט* מען האַמלעט? נישט דער צווייפל, נאָר די *געוויס-הייט* איז דאָס, וואָס מאַכט וואַנזיניק... אָבער דערצו מוז מען זיין טיף, אָפּגרונט, פילאָזאָף, כדי אַזוי צו פילן... מיר *שרעקן* זיך אַלע פאַרן אמת... און לאָמיך דאָס מודה זיין: איך בין דע-רין אינסטינקטיוו זיכער און צווייפל נישט, אַז לאָרד בעקאָן איז דער באַשאַפער און מערטירער פון דעם דאָזיקן אומהיימלעכסטן מין פון ליטעראַטור: וואָס גייט *מיך* אָן דאָס נישטיקע געריד פון אַמעריקאַנישע טעמפּע און פלאַכע קעפּ? אָבער די קראַפט צו דער מעכטיקסטער רעאַליטעט פון דער זעונג פאַרטראָגט זיך נישט נאָר

מיט דער מעכטיקסטער קראַפט צו טאַט, צום אומגעהויערן פון דער טאַט, צום פאַרברעכן — זי איז אפילו א י ר ס אַ ב אַ ד י נ ג. מיר ווייסן צו ווייניק וועגן לאָרד בעקאָן, דעם ערשטן רעאַליסט אין יעדן גרויסן זין פון וואָרט, כדי מיר זאָלן וויסן, וו אָ ס ער האָט אַלץ געטון, וו אָ ס ער האָט געוואָלט, וו אָ ס ער האָט איבערגעלעבט... און צו אַלדי רוחות, מיינע הערן קריטיקער! ווי באַלד מ׳זאָל אָננעמען, אַז כ׳וואָלט געטויפט מיין זאַראַטוסטראַ אויף אַ פרעמדן נאָמען, למשל אויף דעם נאָמען פון ריכאַרד וואַגנער, דער שאַרפזין פון צוויי יאָרטויזנט וואָלט נישט גענוגט, כדי צו דערגיין, אַז דער מחבר פון „מענטשלעכעס, גאָר־צו־מענטשלעכעס" איז דער וויזיאָנער פון זאַראַטוסטראַ...

5.

איצט, ווען איך רעד וועגן אָפּרו אין מיין לעבן, נויטיק איך מיך אין אַ וואָרט אויף אויסצודריקן מיין דאַנקבאַרקייט פאַר דאס, אין וואָס איך האָב פולשטענדיק געפונען מיין טיפסטן און הערצלעכסטן אָפּרו אין לעבן. דאָס איז אָן שום ספק געווען דער אינטימערער פאַרקער מיט ריכאַרד וואַגנער. איך האַלט די רעשט באַציונגען מיינע מיט מענטשן פאַר ביליק; איך וואָלט פאַר קיין שום פרייז נישט אוועקגעגעבן פון מיין לעבן די טעג פון טריבשן, טעג פון פאַרטרויען, פון פריידיקייט, פון הויכע צופאַלן — פון ט י פ ע רגעס... איך ווייס נישט, וואָס אַנדערע האָבן איבערגעלעבט מיט וואַגנערן: איבער א ו נ ז ע ר הימל האָט זיך קיינמאָל נישט קיין וואָלקן אַריבערגעטראָגן. — און דערמיט קום איך ווידער אויף פראַנקרייך צוריק, — איך האָב נישט קיין טעמים, איך פאַרמאָג בלויז אַ פאַראַכטונגס־אויסדרוק אינם מויל־ווינקל

קעגן וואַגנעריאַנער ET HOC GENUS OMNE, וועלכע גלויבן דער־
מיט וואַגנערן צו ערן, וואָס זיי געפינען אים צו זיך ענלעך.
אזעלכער ווי איך בין, אין מיינע טיפסטע אינסטינקטן פרעמד צו אַלץ,
וואס איז דייטש, אַזוי אַז בלויז די נאָענטקייט פון אַ דייטש שטעלט
אָפּ ביי מיר דעם פאַרדייוונגס־פּראָצעס, האָב איך ביי מיין ער־
שטער באַקאַנטשאַפט מיט וואַגנער אויך דאָס ערשטע מאָל אין מיין
לעבן אויפגעאָטעמט: איך האָב געשפירט, אַז איך פאַרער אים
אַלס אויסלאַנד, אַלס קעגנזאַץ, אַלס אַ לעבעדיקן פּראָטעסט
קעגן אַלע „דייטשע טוגנטן". — מיר, וועלכע זענען געווען קינדער
אין דער זומפּיקער לופט פון די פופציקער יאָרן, מיר זענען מיט
נויטווענדיקייט פּעסימיסטן בנוגע דעם באַגריף „דייטש"; מיר קאָ־
נען גאָר נישט זיין עפּעס אַנדערש ווי רעוואָלוציאָנערן, — מיר
וועלן נישט אַנערקענען קיין זאַכלאַגע, ווו עס הערשט דער
צבוע. עס איז מיר לחלוטין קיין חילוק נישט, צי ער שימערט
היינט אין אַנדערע פאַרבן, צי ער קליידט זיך אין שקאַרלאַט און
טראָגט אַנדערע הוזאַר־אוניפאָרמען... נו, ווויל! וואַגנער איז גע־
ווען אַ רעוואָלוציאָנער — ער איז אַנטלאָפן פאַר די דייטשן...
אַלס קינסטלער האָט מען נישט אין אייראָפּע קיין היים אַ חוץ
פּאַריז; די DELICATESSE אין אַלע פינף חושים פון דער קונסט,
וואס זענען אַ באַדינג פאַר אַ קונסט ווי וואַגנערס, די פינגער פאַר
ניואַנסן, די פּסיכאָלאָגישע קראַנקהאַפטיקייט, געפינט זיך נאָר אין פּאַ־
ריז. ווייטער אין ערגעץ נישט האָט מען דידאזיקע ליידנשאַפט אין
פראַגן פון פאָרם, דעמדאזיקן ערנסט אין MISE EN SCENE —
עס איז דער פּאַריזער ערנסט PAR EXCELLENCE. מ'האט אין
דייטשלאַנד גאָר קיין השגה נישט וועגן דער אומגעהויערער
אמביציע, וואס לעבט אין דער נשמה פון אַ פּאַריזער קינסטלער.

דער דייטש איז גוטמיטיק — וואַגנער איז לחלוטין נישט געווען גוטמיטיק... אָבער איך האָב זיך שוין גענוג אַרויסגעזאָגט (אין „אויף יענער זייט פון גוט און בייז" ז. 256 א. וו.), וועגן וואַגנער געהערט, און וועמען ער האָט זיינע נאָענטס־פאַרוואַנדטע: דאָס איז די פראַנצויזישע שפּעט־ראָמאַנטיק, יענער הויכפליענדיקער און דערהויבנדיקער מין קינסטלער, ווי דעלאַקרואַ, ווי בערליאָז, מיט אַ באָדן פון קראַנקהייט, פון אומהיילבאַרקייט אין וועזן, לויטער פאַנאַטיקער פון אויסדרוק, ווירטואָזן דורך און דורך... ווער איז געווען דער ערשטער אינטעליגענטער אָנהענגער פון וואַגנער בכלל? שאַרל באָדלער, דער זעלבער, וואָס האָט צום ערשטן דעלאַקרואַ פאַרשטאַנען, יענער טיפּישער דעקאַדענט, אין וועמען עס האָט זיך אַ גאַנץ דור פון קינסטלער צוריק דערקענט — ער איז אפשר אויך געווען דער לעצטער... וואָס איך האָב קיינמאָל נישט מוחל געווען וואַגנערן? וואָס ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט צו די דייטשן, — וואָס ער איז געוואָרן אַ רייכס־דייטש... וואוהין דייטשלאַנד גרייכט, פאַרדאַרבט עס די קולטור. —

6.

אַלץ אין באַטראַכט גענומען, וואָלט איך מיין יוגנט נישט אויסגעהאַלטן אָן וואַגנערישער מוזיק. מחמת איך בין געווען פאַרמשפּט צו דייטשן. אַז מ'וויל פּטור ווערן פון אַן אומדערטרעגלעכן דרוק, האָט מען נויטיק האַשיש. נו גוט, איך האָב מיך גענויטיקט אין וואַגנערן. וואַגנער איז דער קעגנגיפט PAR EXCELLENCE קעגן אַלץ וואָס דייטש, — גיפט, איך שפּאַר דאָס נישט אָפּ. פון יענעם אויגנבליק אָן, זינט עס איז פאַראַן אַ קלאַוויר־אויסצוג פון טריסטאַן — איך באַגריס אייך, הער פאָן

בילאָוו! — בין איך געווען וואַגנעריאַנער. אויף די עלטערע שאַפֿונגען פֿון וואַגנערן האָב איך געקוקט ווי אויף עפּעס נידעריקערס פֿון מיר — נאָך צו פּראָסט, צו „דײַטש"... אָבער איך זוך הײַנט נאָך אַ ווערק פֿון אַזאַ געפֿערלעכן צויבער, פֿון אַזאַ גרויליקער און זיסער אומענדלעכקייט, ווי דער טריסטאַן איז, — איך זוך אין אַלע געביטן פֿון קונסט אומזיסט. אַלע וווּנדערלעכקייטן פֿון ליאָנאַרדאָ דאַ ווינטשי פֿאַרלירן זייער צויבער בײַם ערשטן קלאַנג פֿונעם טריסטאַן. דאָס דאָזיקע ווערק איז דורכויס דאָס NON PLUS ULTRA פֿון וואַגנערן; ער האָט זיך דערפֿון אָפּגערוט מיט די מײַסטערזינגער און דעם רינג. געזונטער ווערן — דאָס איז אַ ש ר י ט צ ו ר י ק בײַ אַזאַ נאַטור ווי וואַגנער... איך באַטראַכט עס פֿאַר דעם גרעסטן גליק, וואָס איך האָב געלעבט אין דער ריכטיקער צײַט און גראָד צווישן דײַטשן געלעבט, כּדי צו זײַן ר ײַ ף פֿאַר דעם דאָזיקן ווערק: אַזוי ווײַט גרייכט בײַ מיר דער נײַגער אַלס פּסיכאָלאָג. די וועלט איז אָרעם פֿאַר דעם, וועלכער איז קיינמאָל נישט גענוג קראַנק געווען פֿאַר אָט די „גיהנומשע גליסטיקונג": עס איז דערלויבט, עס איז כּמעט אַ געבאָט דאָ אַ מיסטיקער־פֿאָרמולע אָנצוווענדן. — איך מיין, איך קען בעסער ווי ווער עס איז דאָס אומגעהויערע, צו וועלכן וואַגנער איז געווען מסוגל, די פֿופֿציק וועלטן פֿון וווּנדערלעכע אַנטציקונגען, צו וועלכע ס'האָט קיינער אויסער אים קיין פֿליגל נישט געהאַט; און אַזעלכער ווי איך בין, גענוג שטאַרק, כּדי אַפֿילו דאָס אויסטערלישסטע און געפֿערלעכסטע נאָך אומצווענדן פֿאַר מיר לטובֿה און דערמיט שטאַרקער ווערן, רוף איך אָן וואַגנערן דעם גרויסן וווילטוער פֿון מײַן לעבן. דאָס, אין וואָס מיר זענען פֿאַרוואַנדט, וואָס מיר האָבן טיף געליטן, אויך איינער צוליב דעם אַנדערן, טיפֿער, ווי מענטשן פֿון

אונזער דאָזיקן יאָרהונדערט האָלטן געווען פעיק צו ליידן, ווען אונזערע נעמען אייביק ווידער צוזאַמען פאַרבינדן; און פונקט אַזוי ווי וואַגנער איז נאָר אַ מיספאַרשטענדעניש צווישן די דייטשן, פונקט אַזוי בין איך עס און וועל עס תמיד זיין... צוויי יאָרהונדערט פסיכאָלאָגישע און קינסטלערישע דיסציפּלין אַ ק ו ד ם, מיינע הערן גערמאַנער!... אָבער דאָס לאָזט זיך נישט דעריאָגן. —

7.

איך זאָג נאָך אַ וואָרט פאַר די אויסדערוויילטסטע אויערן: וואָס איך וויל אייגנטלעך פון דער מוזיק. זי זאָל זיין לויטער און טיף, ווי אַ נאָכמיטאָג אין אָקטאָבער. זי זאָל זיין וווּנדערלעך, שטיפעריש, צערטלעך, אַ קליינע זיסע פרוי, נידערטרעכטיק און פול מיט חן... איך וועל קיינמאָל נישט מסכים זיין, אַז אַ דייטש זאָל ק אָ נ ע ן וויסן, וואָס מוזיק איז. די, וואָס מ׳רופט אָן דייטשע מוזיקער, די גרעסטע אַקודם, דאָס זענען א ו י ס ל ע נ ד ע ר, סלאַוויאַנער, קראָאַטן, איטאַליענער, האָלענדער, — אָדער יידן; אַנישט דייטשן פון שטאַרקער ראַסע, א ו י ס ג ע ש ט אָ ר ב ע נ ע דייטשן, ווי היינריך שוץ, באַך און הענדעל. איך אַליין בין תמיד נאָך גענוג פּאָליאַק, אַז איך זאָל נישט פאַר שאָפּען אַוועקגעבן די רעשט מוזיק; איך מאַך אַן אויסנאַם, צוליב דריי טעמים, פאַר וואַגנערס זיגפריד-אידיליע, מעגלעך אויך פאַר מאַנכע זאַכן פון ליסטן, וועלכער שטייגט אַריבער אַלע מוזיקער מיט די פאָרנעמע אָרקעסטער-אַקצענטן; לסוף נאָך פאַר אַלץ, וואָס איז געוואַקסן אויף יענער זייט אַלפּן — א ו י ף ד ע ר ז יי ט... איך וואָלט מיך נישט געקאָנט באַגיין אָן ראָסיני, נאָך ווייניקער אָן מ יי ן דרום אין דער מוזיק, אָן דער מוזיק פון מיין ווענעדיקער מאַעסטראָ פּיעטראָ גאַסטי. ווען איך

זאָג אויף יענער זייט אַלפּן, מיין איך אייגנטלעך נאָר ווענעדיק. ווען איך זאָג אַן אַנדער וואָרט פאַר מוזיק, געפין איך תמיד נאָר דאָס וואָרט ווענעדיק. איך קאָן נישט מאַכן קיין חילוק צווישן טרערן און מוזיק, — איך קאָן דאָס גליק, דעם דרום נישט אַנדערש, ווי נאָר מיט אַן אימה־ציטער מיר פאָרשטעלן.

אויף דער בריק געשטאַנען
בין איך אַרומלט אין טונקעלער נאַכט.
פון ווייט איז געקומען געזאַנג;
מיט גאָלדענע טראָפּנס געפלאָסן אַרויס
איבער דער ציטערנדער פלאַך.
גאָנדאָלן, פאַקלען, מוזיק —
זיך שכור צעשווומען אין נאַכטישער ווייטקייט...

מיין נשמה, ווי סטרונעס צעשפילטע,
האָט זיך צוגעזונגען, געהיימנישפול באַרירט,
אַ גאָנדל־ליד פאַרבאָרגן,
ציטערנדיק פון פאַרביק גליק...
— האָט עמעץ געהערט איר געזאַנג?

8.

אין דעם אַלעם — אין דער וואַל פון נאַרונג, פון אָרט און קלימאַט, פון אָפּרו—הערשט אַן אינסטינקט פון זעלבסטדערהאַלטונג, וועלכער קומט צום אויסדרוק אויפן אומצווייפלהאַפטסטן אופן אַלס אינסטינקט פון דער ז ע ל ב ס ט פ אַ ר ט יי ד י ק ו נ ג. אַ סך זאַכן נישט זען, נישט הערן, נישט צולאָזן צו

זיך — דאָס איז די ערשטע קלוגשאַפט, דער ערשטער באַווייז, אַז מ'איז נישט קיין צופאַל, נייערט אַ נויטווענדיקייט. דאָס גאַנגבאַרע וואָרט פאַר דעמדאָזיקן אינסטינקט פון זעלבסטפאַרטיידיקונג הייסט געשמאַק. זיין אימפעראַטיוו הייסט נישט נאָר זאָגן ניין, ווו דער יאָ וואָלט זיין אַן „אומעגאָיסטישקייט", נאָר אויך אַזוי זעלטן, ווי נאָר מעגלעך, זאָגן ניין. זיך אָפּטיילן, זיך אָפּשיידן פון דעם, ווו דער ניין וואָלט אַלץ מער און מער געוואָרן נויטיק. דאָס שׂכלדיקע דערין איז דאָס, וואָס די אויסגאַבן אויף פאַרטיידיקונג, אַפילו גאָר קליינע, ווערנדיק אַ כּלל, אַ געוויינהייט, זענען זיי גורם אַן אויסערגעוויינלעכע און לחלוטין אומנוציקע פאַראָרימונג. אונזערע גרויסע אויסגאַבן זענען די אָפטסטע קליינע. דאָס אָפּווערן, דאָס נישט־צולאָזן־צו־זיך איז אַן אויסגאַבע — לאָמיר נישט האָבן אַ טעות בנוגע דעם — אַ קראַפט, צו נעגאַטיווע צוועקן פאַרשווענדט. מ'קאָן, בלויז ביי אַ כּסדרדיקער באַדערפעניש פון אָפּווער, גענוג שוואַך ווערן, אַז מ'זאָל אויפהערן צו קאָנען זיך ווערן. — למשל, איך גיי אַרויס פון שטוב און געפין, אַנשטאָט דאָס שטילע און אַריסטאָקראַטישע טורין, דאָס קליינע דייטשע שטעטל: מיין אינסטינקט וואָלט זיך געמוזט קעגנשטעלן, כּדי צוריקצודרענגען אַלץ, וואָס רייסט זיך אַריין פון דערדאָזיקער צוגעדריקטער און פּחדנותדיקער וועלט. אָדער איך וואָלט למשל געפינען די דייטשע גרויסע שטאָט, דידאָזיקע געבויטע זינד, ווו ס'וואַקסט גאָרנישט, ווו יעדע זאַך, גוטס אָדער שלעכטס, איז אַהין אַריינגעשלעפּט געוואָרן. צי וואָלט איך נישט געמוזט ווערן דעריבער אַ שטעך־חיה? — אָבער שטעכערס צו האָבן איז אַ פאַרשווענדונג, אַ דאָפּלטער לוקסוס אַפילו, ווען מ'האָט די מעגלעכקייט צו האָבן נישט קיין שטע־

בערס, נאָר אָ פ ע נ ע הענט...

אַן אַנדערע קלוגשאַפט און זעלבסטפאַרטיידיקונג איז אין דעם, וואָס מען ר ע אַ ג י ר ט אַ ז ו י ז ע ל ט ן ווי נ אָ ר מ ע ג ל ע ך און מען מיידט אויס סיטואַציעס און באַציונגען, ווו מ'וואָלט געווען פאַרמשפט אַזוי ווי אָפּצוזאָגן זיך פון דער אייגענער „פרייהייט", דער אייגענער איניציאַטיוו און ווערן בלויז אַ רעאַקטיוו. איך נעם אַלס געמעל דאָס פאַרברענגען מיט ביכער. דער געלערנטער, וואָס אין תוך „באַוועגט" ער בלויז נאָך ביכער — דער פילאָלאָג מיט אַ מעסיקן אימפעט לערך 200 אַ טאָג - פאַרלירט לסוף אינגאַנצן די פעיקייט זעלבסטשטענדיק צו דענקען. באַוועגט ער נישט, דענקט ער נישט. ער ע נ ט פ ע ר ט אויף אַ רייצונג (—אַ געלייענטן געדאַנק), בעת ער דענקט,—ער רעאַגירט לסוף בלויז נאָך. דער געלערנטער גיט אַוועק זיין גאַנצע קראַפט אויף זאָגן יאָ און ניין, אויף דער קריטיק פון אַזעלכעס, וואָס איז שוין געדאַכט געוואָרן, — ער אַליין דענקט נישט מער... דער אינסטינקט פון זעלבסטפאַרטיידיקונג איז ביי אים שוואַך געוואָרן; אַנישט וואָלט ער זיך געווערט קעגן ביכער. דער געלערנטער — אַ דעקאַדענט. — דאָס האָב איך מיט די אייגענע אויגן געזען: באַגאַבטע, רייך און פריי קאָנסטרויִרטע נאַטורן שוין אין די דרייסיקער יאָרן „שענדלעך אָנגעלייענט", בלויז צינדהעלצלעך נאָך, וואָס מ'דאַרף אַ רייב טון, אַז זיי זאָלן געבן פונקען – „געדאַנקען". — אין באַגין, ביים אָנהייב טאָג, אין דער גאַנצער פרישקייט, אין דעם מאָרגנרויט פון דער אייגענער קראַפט אַ בוך לייענען ·· דאָס רוף איך אָן אַ פאַרברעך! – — —

9.

אין דעם אָרט איז נישט מער צו פאַרמיידן דעם ריכטיקן ענטפער אויף דער פראַגע, וויאַזוי מ'ווערט, וואָס מען איז. און דערמיט באַריר איך דאָס מייסטערשטיק אין דער קונסט פון דער זעלבסטדערהאַלטונג — פון דעם עגאָיזם... אויב מ'זאָל גראָד אָננעמען, אַז די אויפגאַבע, די באַשטימונג, דער גורל פון דער אויפגאַבע שטייגט באַדייטנד אַריבער די דורכשניטלעכע מאָס, וואָלט קיין שום סכּנה נישט זיין גרעסער פון דער, ווי זיך אַליין דערבליקן צוגלייך מיט אָט דער אויפ-גאַבע. כּדי צו ווערן, וואָס מען איז, דערצו איז נויטיק, מ'זאָל צום מינדעסטן נישט אַנען, וואָס מען איז. פון דעמדאָזיקן שטאַנד-פונקט האָבן אפילו די טעותים פון לעבן זייער אייגענעם זין און ווערט, די צייטווייליקע נעבנוועגן און אָפּזייטסוועגן, די פאַר-זוימונגען, די „באַשיידנקייטן“, דער ערנסט, וואָס ווערט פאַרשווענדט אויף אויפגאַבן, וועלכע ליגן אויף יענער זייט פון דער אייגנטלע-כער אויפגאַבע. אין דעם קומט צום אויסדרוק די גרויסע קלוגשאַפט, אפילו די העכסטע קלוגשאַפט: ווו NOSCE TE IPSUM וואָלט געווען דאָס מיטל צום אונטערגאַנג, דאָרט ווערט זיך-פאַר-געסן, זיך-שלעכט-פאַרשטיין, זיך-פאַרקלענערן, פאַרענגערן, פאַרמיטלמעסיקן די פאַרנופט אַליין. מאָראַליש אויסגעדריקט: נאָ-ענטסטן-ליבע, לעבן פאַר אַנדערע און עפּעס אַנדערס קאָן זיין אַ שוצמיטל צום דערהאַלטן די שטרענגסטע אייגנליבע. דאָסדאָזיקע איז דער אויסנאַמפאַל, ווו איך שטיי, קעגן מיין כּלל און איבערצייגונג, אויף דער זייט פון די „אומעגאָיסטישע“ טריבן: זיי אַרבעטן דאָ לטובֿת דער אייגנליבע, דער זעלבסטדיסציפּלינירונג. — מ'מוז די גאַנצע אויבער-

פלאַך פון באַוווסטזיין — באַוווסטזיין איז אַן איבערפלאַך — אָפּהיטן פון וועלכן איז גרויסן אימפּעראַטיוו. היט אייך אפילו פאַר יעדן גרויסן וואָרט, פאַר יעדער גרויסער פּאָזע! דאָס זענען לויטער געפאַרן, אַז דער אינסטינקט זאָל פריצייטיק „זיך פאַרשטיין" — —. אין דער צווישנצייט וואַקסט כּסדר די אָרגאַניזירנדיקע, די צום הערשן באַרופענע „אידעע" אין דער טיף, — זי הייבט אָן צו באַפעלן, זי פירט לאַנגזאַם צוריק פון נעבנוועגן און אָפּזייטסוועגן, זי גרייט צו איינצלנע אייגנשאַפטן און פעיִקייטן, וועלכע וועלן זיך אַמאָל אַרויסווייזן פאַר נויטיק אַלס מיטל צום גאַנצן, — זי בילדעט אויס איינס נאָך דאָס אַנדערע אַלע דינענדיקע כּחות, נאָך איידער זי לאָזט עפּעס וואָס הערן פון דער דאָמינירנדיקער אויפגאַבע, פון „ציל", „תּכלית", „זין". — פון דער דאָזיקער זייט באַטראַכט, איז מיין לעבן פּשוט וווּנדערפול. צו דער אויפגאַבע פון איבערשאַצן די ווערטן זענען געווען אפשר מער כּחות נויטיק, ווי עס האָבן זיך ווען אַמאָל פאַראייניקט אין איין פּערזאָן, פאַר אַלעם אפילו קעגנזאַצן פון כּחות, וואָס זיי זאָלן זיך נישט איינע די אַנדערע שטערן, צעשטערן. היעראַרכיע פון די כּחות; דיסטאַנץ; די קונסט אָפּצוטיילן, נישט שאַפנדיק קיין פיינטשאַפט; גאָרנישט פאַרמישן; גאָרנישט „אויסאייניקן"; אַן אומגעהויערע פילהייט, וואָס טראָגט דעם איז זי דער קעגנזאַץ פון כאַאָס — אָט דאָס איז געווען דער פאָרבאַדינג, די לאַנגע געהיימע אַרבעט און קינסטלערשאַפט פון מיין אינסטינקט. זיין העכערע השגחה האָט זיך אַרויסגעוויזן אויף אַזוי פיל שטאַרק, אַז איך האָב אין קיין פאַל אפילו נישט געאַנט, וואָס עס וואַקסט אין מיר, — אַז אַלע מיינע פעיִקייטן זענען אין איין טאָג מיטאַמאָל אַרויסגעשפּרונגען, רייף, אין זייער לעצ=

טער שלימות. איך קאָן מיך נישט דערמאָנען, אַז איך זאָל מיך
האָבן ווען באַמיט,—מ'וועט נישט געפינען קיין שום שפּור פון קאַמף
אין מיין לעבן, איך בין דער קעגנזאַץ פון אַ העראָישער נאַטור.
עפּעס „וועלן”, צו עפּעס „שטרעבן”, אַ „צוועק”, אַ „ווונטש” האָבן
אין דער פּערספּעקטיוו — דאָס אַלץ קען איך נישט פון דערפאַ-
רונג. אפילו אין איצטיקן אויגנבליק קוק איך אויף מיין צוקונפט—
אַ ווייטע צוקונפט! – ווי אויף אַ גלאַטן ים אַרויס: קיין פאַר-
לאַנג כוואַליעט זיך נישט אויף אים. איך וויל לחלוטין נישט, אַז
עפּעס זאָל ווערן אַנדעריש, ווי עס איז; איך גופא וויל נישט ווערן
אַנדעריש... אָבער אַזוי האָב איך תמיד געלעבט. איך האָב קיין
שום ווונטש נישט געהאַט. איינער, וואָס ער קאָן נאָך זיין פיר-
און-פערציקסטן יאָר זאָגן, אַז ער האָט זיך קיינמאָל נישט באַ-
מיט וועגן כבוד, וועגן פרויען, וועגן געלט! – נישט, אַז
זיי זאָלן מיר האָבן געפעלט... אַזוי למשל בין איך אין אַ געוויסן
טאָג געוואָרן אוניווערסיטעט-פּראָפעסאָר, — איך האָב קיינמאָל
וועגן ענלעכס לגמרי נישט געטראַכט, ווייל איך בין אַלט געווען
קוים 24 יאָר. אַזוי בין איך צוויי יאָר פאַר דעם אין אַ געוויסן
טאָג געוואָרן פילאָלאָג: אין דעם זין, וואָס מיין ערשטע פילאָלאָ-
גישע אַרבעט, מיין התחלה אין יעדן זין, איז פון מיין לערער
ריטשל פאַרלאַנגט געוואָרן פאַר זיין „RHEINISCHES MUSEUM” צום
דרוקן (ריטשל—איך זאָג עס מיט פאַרערונג—דער איינציקער
געניאַלער געלערנטער, וואָס איך האָב ביז היינט באַגעגנט. ער
האָט פאַרמאָגט יענע אַנגענעמע פאַרדאָרבנקייט, וועלכע צייכנט
אויס אונז טורינגער און וואָס מיט איר ווערט אפילו אַ דייטש
סימפּאַטיש: — מיר ליבן בעסער, כדי צום אמת צו קומען, אפילו
נאָך די אומוועגן. איך וואָלט נישט וועלן, אַז מיט דידאַזיקע ווערטער

זאָל איך נישט האָבן לחלוטין דערשאַצט מײַן נאָענטערן לאַנדסמאַן,
דעם ק ל ו ג ן לעאָפּאָלד פֿאָן ראַנקע...).

10.

— מ׳וועט מיך פֿרעגן, פֿאַרוואָס האָב איך אייגנטלעך אָט די אַלע קליינע אויף לויט דער אָנגענומענער מיינונג גלייכגילטיקע זאַכן דערציילט: איך שאָד מיר אַליין דערמיט, בפֿרט, ווען איך בין באַרופֿן גרויסע אויפֿגאַבן צו פֿאַרטרעטן. ענטפֿער: דידאָזיקע קליינע זאַכן — דערנערונג, אָרט, קלימאַט, אָפּרו, די גאַנצע קאַזויסטיק פֿון דער אייגנליבע—זענען איבער אַלע באַגריפֿן וויכטיקער פֿון אַלץ, וואָס מ׳האָט ביזאַהער געהאַלטן פֿאַר וויכטיק. דאָ גראָד מוז מען אָנהויבן א י ב ע ר ל ע ר נ ע ן. דאָס, וואָס די מענטשהייט האָט ביזאַהער מיט ערנסט באַטראַכט, זענען צומאָל נישט רעאַליטעטן, נאָר פּשוטע איינבילדונגען, שטרענגער גערעדט, ש ק ר י ם אויס דער טיף פֿון די שלעכטע אינסטינקטן פֿון קראַנקע, אין טיפֿסטן זין שעדלעכע נאַטורן — אָט די אַלע באַגריפֿן „גאָט", „נשמה", „טוגנט", „יענע וועלט", „אמת", „אייביק לעבן". מ׳האָט אָבער די גרויסקייט פֿון דער מענטשלעכער נאַטור, איר „געטלעכקייט" אין זיי געזוכט... אַלע פּראָבלעמען פֿון דער פּאָליטיק, פֿון דער געזעלשאַפֿטס־אָרדנונג, פֿון יעדער דערציִונג זענען געפֿעלשט ביזן גרונט, דערדורך, וואָס מ׳האָט געהאַלטן די שעדלעכסטע מענטשן פֿאַר גרויסע מענטשן, — וואָס מ׳האָט געלערנט פֿאַראַכטן די „קליינע" זאַכן, איך מיין די גרונט־אָנגעלעגנהייטן פֿון לעבן גופֿא... פֿאַרגלייך איך מיך איצט מיט די מענטשן, וועלכע מ׳האָט ביז היינט געערט ווי ה ע כ ס ט ע מענטשן, איז דער חלוק קלאָר. איך פֿאַררעכן דידאָזיקע כלומרשט „העכסטע"

מענטשן נישט אפילו צו די מענטשן בכלל, -- זיי זענען פאַר מיר אויס-
וווּרפן פון דער מענטשהייט, פּראָדוקטן פון קראַנקהייט און פון נקמה-
גיריקע אינסטינקטן: זיי זענען לויטער לײַדנדע, אין תוך אומ-
דערהײַלבאַרע אוממענטשן, וואָס נעמען נקמה אָן לעבן... איך וויל
זײַן דער היפך דערצו: מײַן פּריווילעגיע באַשטייט אין דעם, וואָס
איך פאַרמאָג דאָס העכסטע פינגעפיל פאַר אַלע סימנים פון
געזונטע אינסטינקטן. עס איז נישטאָ אין מיר קיין שום קראַנק-
האַפטער שטריך; איך בין אפילו אין צײַטן פון שווערער קראַנק-
הייט נישט געוואָרן קראַנקהאַפטיק; אומזיסט דאָס זוכן אין מײַן
וועזן אַ שטריך פון פאַנאַטיזם... מ'וועט מיר נישט פון קיין מאָמענט
אויס מײַן לעבן קענען אָנווײַזן אויף וועלכע-איז חוצפּהדיקע אָדער
פּאַטעטישע האַלטונג. דער פּאַטאָס פון פּאָזע געהערט נ י ש ט
צו גרויסקייט; ווער עס נויטיקט זיך בכלל אין פּאָזעס, איז פ אַ ל ש...
היט אײַך פאַר אַלע מאָלערישע מענטשן! — דאָס לעבן איז מיר
לײַכט געוואָרן, צום לײַכטסטן, ווען עס האָט פון מיר דאָס שווער-
סטע פאַרלאַנגט. ווער עס האָט מיך געזען אין די זיבעציק טעג
פונם דאָזיקן האַרבסט, בעת איך האָב געשאַפן אָן אויפהער
לויטער זאַכן פון העכסטער מדרגה, וואָס קיין מענטש וועט
נישט מאַכן נאָך מיר — אָדער פאַר מיר, מיט אַ פאַראַנטוואָרט-
לעכקייט פאַר אַלע יאָרטויזנטער וואָס נאָך מיר, דער האָט קיין
שום סימן פון שפּאַנונג אין מיר נישט באַמערקט, גיכער אַן
איבערשטראָמענדיקע פרישקייט און מונטערקייט. איך האָב קיינ-
מאָל נישט געגעסן מיט אַנגענעמערע געפילן, איך בין קיינמאָל
נישט בעסער געשלאָפן. — איך קען נישט קיין אַנדערן שטייגער
פון לעבן צוזאַמען מיט גרויסע אויפגאַבן, ווי ש פּ י ל: דאָס דאָזיקע
איז, אַלס סימן פון גרויסקייט, אַ וועזנטלעכער תנאי. די קלענסטע

אָנשטרענגונג, אַ טרויעריקע מינע, עפּעס אַ האַרטער טאָן אין האַלז זענען אַלץ ווידערשפּרעכונגען קעגן אַ מענטש, און פיל מער נאָך קעגן זיין ווערק!... מ'טאָר נישט האָבן קיין נערוון... צוליב דער איינזאַמקייט ל יי ד ן איז אויך אַ ווידערשפּרעכונג, — איך האָב אייביק געליטן נאָר צוליב דער „פיל־זאַמקייט”... אין אַן אַבסורד יונגער עלטער, צו זיבן יאָר, האָב איך שוין געוווּסט, אַז ס'וועט צו מיר קיינמאָל נישט גרייכן קיין מענטשלעך וואָרט: צי האָט מען מיך ווען געזען צוליב דעם באַטריבּט? — איך האָב היינט נאָך די גלייכע לייטזעליקייט פאַר יעדערן, איך בין אפילו פול מיט אויפמערקזאַמקייט פאַר די נידעריקסטע: אין דעם אַלעם איז נישטאָ אַ ברעקל פון גאווה, פון פאַרבאָרגענער פאַראַכטונג. וועמען איך פאַראַכט, דער ד ע ר ש פּ י ר ט, אַז ער ווערט פון מיר פאַראַכט: איך רייץ אויף דורך מיין בלויזער עקזיסטענץ אַלץ, וואָס האָט שלעכט בלוט אין ל ײ ב... מיין פאָרמולע פאַר גרויסקייט אין מענטש איז AMOR FATI: מ'זאָל גאָרנישט וועלן האָבן אַנדערש, נישט פאָרויס, נישט צוריק, אין דער גאַנצער אייביקייט נישט. דאָס נויטווענדיקע נישט נאָר פאַרטראָגן, נאָך ווייניקער עס פאַרהוילן — יעדער אידעאַליזם איז שקר לגבי דאָס נויטווענדיקע, — נייערט ל י ב...

פארוואס איך שרייב אזעלכע גוטע ביכער. איינס בין איך, דאס צווייטע זענען מיינע שריפטן. — זאל דא, איידער איך וועל רעדן וועגן זיי גופא, בארירט ווערן די פראגע מכח דעם פארשטאנען־ווערן אדער נישט־פארשטאנען־ווערן פון דידאזיקע שריפטן. איך טו עס אזוי נאכלעסיק, ווי עס קאן נאר אנגיין: מחמת דידאזיקע פראגע איז נאך לגמרי נישט צייטמעסיק. איך אליין בין נאך נישט צייטמעסיק, מאנכע ווערן געבוירן נאכן טויט. — אמאל וועלן זיין נויטיק אינסטיטוציעס, אין וועלכע מ'וועט לעבן און לערנען, ווי איך פארשטיי לעבן און לערנען; מעגלעך אפילו, אז מ'וועט דאן אויפשטעלן ספעציעלע קאטעדרעס אויף צו דערקלערן דעם זאראטוסטרא. אבער דאס וואלט געווען א פולשטענדיקע סתירה צו מיר, ווען איך וואלט היינט שוין געהאפט אויף אויערן און הענט פאר מיינע אמתן: וואס מען הערט נישט היינט, וואס מען ווייסט נישט היינט צו נעמען פון מיר, דאס איז נישט נאר פארשטענדלעך, עס דוכט מיר, אז ס'איז אפילו רעכט אזוי. איך וויל נישט פארביטן ווערן, — דערצו געהערט, איך זאל מיך אליין נישט פארבייטן. — איך חזר נאכאמאל איבער, ווייניק אין מיין לעבן קאן מען געפינען פון „בייזן ווילן“; אויך פון ליטעראַרישן „בייזן ווילן“ וואלט איך קוים געוווסט צו דערציילן א פאל. דערקייגן צו פיל פון אמתן אומזין!... מיר דוכט, עס איז איינער פון די זעלטנסטע

כבודים, וואס איינער קאָן זיך צוטיילן, ווען ער נעמט א בוך פון מיר אין די האַנט אריין, — איך רעכן גאָר, ער טוט דערצו אויס די שיך, — פון שטיוול אָפּגערעדט... ווען דער דאָקטאָר היינריך פאָן שטיין האָט זיך איינמאָל ערלעך באַקלאָגט דערויף, אַז ער פאַרשטייט נישט קיין וואָרט פון מיין זאַראַטוסטראַ, האָב איך אים געזאָגט, אַז דאס איז אין אָרדנונג: זעקס זאַצן האָבן דערפון פאַרשטאַנען, דאָס הייסט: איבערגעלעבט, הייבט אויף אויף אַ העכערע מדרגה פון די שטערבלעכע, ווי „מאָדערנע" מענטשן וואָלטן געקאָנט דערגרייכן. ווי וואָלט איך געקאָנט, מיט אָט דעם געפיל פון דיסטאַנץ, צומאָל גאָר ווינטשן, פון די „מאָדערנע", וועלכע איך קען, — געלייענט צו ווערן! — מיין טריומף איז גראָד אַ פאַרקערטער, ווי שאָפּענהויערס איז געווען, — איך זאָג „NON LEGOR, NON LEGAR".— נישט, אַז כ'זאָל וועלן דאס פאַרגניגן נישט דערשאַצן, וואָס ס'האָט מיר נישט איינמאָל פאַרשאַפט די נאַיוויטעט אין דעם נעגירן מיינע שריפטן. נאָך היינטיקן זומער, אין אַ צייט, ווען איך וואָלט אימשטאַנד געווען מיט מיין וואָגיקער, צו וואָגיקער ליטעראַטור דעם גאַנצן רעשט פון ליטעראַטור אַריבערצוּוועגן, האָט מיר אַ פּראָפעסאָר פון בערלינער אוניווערסיטעט געגעבן פריינטלעך צו פאַרשטיין, אַז איך זאָל מיך באַנוצן מיט אַן אַנדערער פאָרם: אַזעלכעס לייענט נישט קיינער. — לסוף איז עס געווען נישט דייטשלאַנד, נאָר די שווייץ, וואָס האָט באַוויזן די צוויי עקסטרעמע פאַלן. אַן אַרטיקל פון ד"ר וו. ווידמאַן אין „BUND" וועגן „אויף יענער זייט פון גוט און בייז", אונטער דעם טיטל „ניטשעס געפערלעך בוך", און אַן אַלגעמיינער באַריכט איבער מיינע ביכער בכלל מצד דעם הער קאַרל שפּיטעלער, אויך

אין "BUND„, זענען אַ מאַקסימום אין מײַן לעבן — איך היט מיך צו זאָגן פֿון וואָס... דער לעצטער למשל האָט באַהאַנדלט מײַן זאַראַטוסטראַ אַלס *העכערע סטיל־איבונג*, אויסדריקנדיק דערבײַ זײַן וווּנטש, אַז איך זאָל פֿונדעסטוועגן ווײַטער אויך זאָרגן פֿאַר אינהאַלט; ד״ר ווידמאַן האָט אויך אויסגעדריקט זײַן אַכטונג פֿאַר דעם מוט, מיט וועלכן איך באַמי מיך אָפּצושאַפֿן אַלע אָנשטענדיקע געפֿילן. — דורך אַ קלײנעם להכעיס פֿון צופֿאַל איז דאָ יעדער זאַץ, מיט אַ קאָנסעקווענץ, וואָס איך האָב באַוווּנדערט, געווען אַן אמת מיטן קאָפּ אַראָפּ איבערגעקערט: ס'איז אין תּוך נישט געבליבן עפּעס אַנדערש צו טאָן, ווי אַלע „ווערטן איבערשאַצן", כּדי אויף אַ גראַד באַמערקנסווערטן אופֿן צו טרעפֿן איבער מיר אַריבער דעם נאָגל אויפֿן קאָפּ — אַנשטאָט מײַן קאָפּ צו טרעפֿן מיט אַ נאָגל... איז פּרוּוו איך בפֿרט צו געבן אַ דערקלערונג. — לסוף קאָן קײנער נישט מער אַרויסהערן פֿון די זאַכן, די ביכער נישט אויסגעשלאָסן, ווי ער ווייסט שוין. צו וואָס מ'האָט נישט קײן צוגאַנג פֿון דער איבערלעבונג, דערפֿאַר האָט מען נישט קײן אויער. לאָמיר זיך פֿאָרשטעלן אַן אויסערסטן פֿאַל: אַז אַ בוך רעדט פֿון לויטער איבערלעבונגען, וואָס זענען אינגאַנצן אויסער דער מעגלעכקייט פֿון אַן אָפֿטער אָדער אַפֿילו גאָר אַ זעלטענער דערפֿאַרונג, -- אַז עס איז דאָס *ערשטע* לשון פֿאַר אַ נײַע רײ פֿון דערפֿאַרונגען. אינעם דאָזיקן פֿאַל וועט מען אײנפֿאַך גאָרנישט הערן, מיט דעם אַקוסטישן טעות, אַז דאָרט, וווּ מ'הערט גאָרנישט, *איז אויך גאָר נישט פֿאַראַן*... דאָס איז לסוף מײַן דורכשניטלעכע דערפֿאַרונג און, אַז מ'וויל, די *אָריגינעלקייט* פֿון מײַן דערפֿאַרונג. ווער עס האָט געגלויבט, אַז ער האָט עפּעס פֿון מיר פֿאַרשטאַנען,

דער האָט זיך געשאַפן עפּעס פון מיר לויט זיין בילד, — נישט
זעלטן אַ קעגנזאַץ פון מיר, למשל אַן „אידעאַלי׳ט׳; ווער עס האָט
נאָרנישט פון מיר פאַרשטאַנען, דער האָט געלייקנט, אַז איך זאָל
קומען בכלל אין באַטראַכט. — דאָס וואָרט „איבערמענטש" אויף
צו באַצייכענען אַ טיפּ פון העכסטער ווילגעראָטנקייט, אין קעגנ־
זאַץ צו „מאָדערנע" מענטשן, צו „גוטע" מענטשן, צו קריסטן און
אַנדערע ניהיליסטן — אַ וואָרט, וואָס אין מויל פון אַ זאַראַטוסטראַ,
דעם פ א ר ני כ ט ע ר פון דער מאָראַל, ווערט עס אַ וואָרט צום
נאָכדענקען — איז כמעט אומעטום פאַשטאַנען געוואָרן מיט דער
גאַנצער אומשולד אינם זין פון יענע ווערטן, וואס זייער קעגנ־
זאַץ איז פאָרגעשטעלט אין דער געשטאַלט פון זאַראַטוסטראַ:
דאס הייסט אַלס „אידעאַליסטישער" טיפּ פון אַ העכערן מין
מענטש, האַלב „הייליקער", האַלב „זשעני"... אַן אַנדערער געלערנ־
טער אָקס האָט מיך צוליב אים פאַרדעכטיקט אין דאַרוויניזם;
אפילו דער פון מיר אַזוי בייזהאַפט אָפּגעוואָרפענער „העלדן־קולט"
פון יענעם גרויסן מטבע־פעלשער קעגן וויסן און ווילן, קאַרלייל,
איז דערין צוריק דערקענט געוואָרן. וועמען איך האָב איינגע־
רוימט אין אויער, ער זאָל זיך גיכער נאָך אומזען וועגן אַ צעזאַר
באָרדזשיאַ, ווי וועגן אַ פאַרסיפאַל, דער האָט נישט געגלויבט זיינע
אייגענע אויערן. — וואס איך בין אָן נייגער צו די באַהאַנדלונ־
גען פון מיינע ביכער, באַזונדערס דורך די צייטונגען, דאָס וועט מען
מיר מוזן מוחל זיין. מיינע פריינט, מיינע פאַרלעגער ווייסן דאָס
און רעדן מיר נישט פון אַזעלכס. אין אַ באַזונדערן פאַל איז מיר
אַמאָל געקומען אַלץ אין פנים אַריין, וואס איז קעגן אַן איינצל
בוך — דאס איז געווען „אויף יענער זייט פון גוט און בייז" —
געזינדיקט געוואָרן; איך וואָלט געקאָנט אַ פיינעם באַריכט וועגן

דעם אָפּגעבן. צי וואָלט מען עס געגלויבט, אַז די NATIONAL-ZEITUNG — אַ פּרייסישע צייטונג, פאַר מיינע לייענער אין אויס־לאַנד באַמערקט, — איך גופא, זייט מוחל, לייען נאָר דאס JOURNAL DES DEBATS — האָט גאַנץ ערנסט פאַרשטאַנען דאָס בוך אַלס „צייכן פון דער צייט", ווי די עכטע אמתע יונקער־פילאָזאָפיע, וואס צו איר פעלט דער KREUZZEITUNG נאָר מוט?...

2.

דאָס איז געווען פאַר דייטשן געזאָגט: ווייל אומעטום האָב איך איבעריקנס לייענער — לויטער אויסדערוויילטע גייסטער, אויסגעפּרווטע, אין הויכע שטעלונגען און פליכטן דערצויגענע כאַראַקטערן; איך האָב אפילו אמתע געניעס צווישן מיינע לייענער. אין ווין, אין פּעטערבורג, אין שטאָקהאָלם, אין קאָפּענהאַגען, אין פּאַריז, אין ניו־יאָרק — אומעטום האָט מען מיך אַנטדעקט: נאָר נישט אין אייראָפּעס פלאַכלאַנד דייטשלאַנד... און, לאָמיך עס מודה זיין, איך פריי מיך נאָך מער צוליב מיינע נישט־לייענער, אַזעלכע, וואס האָבן נישט סיי מיין נאָמען, סיי דאס וואָרט פילאָזאָפיע געהערט; אָבער ווו איך קום, דאָ אין טורין למשל, ווערט ביים דערזען מיך יעדעס פּנים אויפגעהייטערט און פריינטלעך. וואס עס האָט מיר צום מייסטן אַ הנאה געטון, איז, וואס די אַלטע פאַרקויפערינס באַרויקן זיך נישט, ביז זיי זוכן מיר צונויף די זיסטע פון זייערע טרויבן. אַזוי ווייט מוז מען זיין פילאָזאָף... נישט בחנם רופט מען אָן די פּאָליאַקן די פראַנצויזן צווישן די סלאַוויאַנער. אַ באַצויבערנדע רוסין וועט קיין איין רגע נישט האָבן אַ טעות, וואָהין איך געהער. עס געלינגט מיר

נישט צו ווערן פייערלעך, דהעכסטנס דערגיי איך ביז צו פאַר־לעגנדהייט... דייטש דענקען, דייטש פילן — איך קאָן אַלץ, אָבער דאס איז איבער מיינע כּח׳ות... מיין אַלטער לערער ריטשל פלעגט זאָגאַר זאָגן, אַז אפילו מיינע פילאָלאָגישע אָפּהאַנדלונגען פאַרפאַס איך ווי אַ פּאַריזער ראָמאַניסט — אַבסורד שפּאַנענדיק. אין פּאַריז גיפּאַ איז מען דערשטוינט איבער „TOUTES MES AUDACES ET FINESSES" — דער אויסדרוק איז פון דהער טען — ; איך דהאָב מורא, ביז אין די דהעכסטע פאָרמען פונם דיפיראַמב ווערט מען געפינען בײַ מיר צוגעמישט פון יענעם זאַלץ, וואס קיינמאָל ווערט עס נישט נאַריש — „דייטש" — ESPRIT... איך קאָן נישט אַנדערש. דהעלף מיר גאָט! אמן. — מיר ווייסן אַלע, מאַנכע ווייסן דאָס אפילו פון דערפאַרונג, וואס אַ באַשעפעניש מיט לאַנגע אויערן איז. נו גוט, איך וואַג צו זאָגן, אַז איך האָב די קלענסטע אויערן. דאָסדאָזיקע אינטערעסירט נישט גאָר ווייניק די פרויען, — עס דוכט מיר, זיי פילן זיך בעסער פון מיר פאַרשטאַנען?... איך בין דער אַנטי־אייזל PAR EXCELLENCE און דערמיט אַ וועלט־דהיסטאָרישע וואונדער־בּריאה, — איך בין, אויף גריכיש און נישט נאָר אויף גריכיש, דער אַנטיקריסט...

3.

איך קאָן געוויסערמאסן מיינע פאָרצוגן אַלס שרייבער; אין איינצלנע פאַלן איז עס מיר אויך באַוויזן, ווי שטאַרק די געוויי־נונג צו מיינע שריפטן „פאַרדאַרבט" דעם געשמאַק. מ׳דהאַלט איינפאַך אַנדערע ביכער נישט מער אויס, צום ווייניקסטן פילאָ־זאָפישע. עס איז אַן אויסצייכענונג אָן גלייכן אין דידאָזיקע פאָרנעמע און דעליקאַטע וועלט אַריינצוקומען, — מ׳דאַרף דערצו דורכויס

נישט זיין קיין דייטש; עס איז לסוף אַן אויסצייכנונג, וואָס מען מוז זיך האָבן פאַרדינט. ווער ס'איז מיר אָבער פאַרוואַנדט מיט דער הויך פון וועלן, דער לעבט דערביי איבער אמת'ע עקסטאַזן פון לערנען: ווייל איך קום פון הויכן, וואָס קיין פויגל איז נאָך קיינמאָל נישט דערפלויגן, איך קען אָפגרונטן, וואָס קיין פוס האָט נאָך אַהין נישט פאַרבלאָנדזשעט. מ'האָט מיר געזאָגט, עס איז נישט מעגלעך מיינס אַ בוך אַרויסצולאָזן פון דער האַנט, — איך שטער אפילו די נאַכט-רו... נישט פאַראַן לגמרי קיין שטאָלצערער און צוגלייך ראַפינירטערער מין פון ביכער: — זיי דערגרייכן ערטערווייז דאָס העכסטע, וואָס קאָן אויף דער ערד דערגרייכט ווערן, דעם ציניזם; מ'מוז זיי זיך דעראָבערן מיט די צאַרטסטע פינגער, פונקט ווי מיט די מוטיקסטע פויסטן. יעדער מום פון דער נשמה שליסט אויס דערפון, איינמאָל פאַר אַלעמאָל, אפילו יעדע נישטפאַרדייונגס-קראַנקהייט: מ'טאָר נישט האָבן קיין נערוון, מ'מוז האָבן אַ פריילעך אונטערלייב. נישט נאָר די אָרימקייט, די ווינקל-לופט פון אַ נשמה שליסט אויס דערפון, אַ סך מער נאָך דאָס פחדנישע, דאָס אומריינע, דאָס געהיים-נקמה-גיריקע אין די אינגעווייַדן: איין וואָרט מיינס יאָגט אַלע שלעכטע אינסינקטן אין פנים אַריין. איך האָב אין מיינע באַקאַנטע מאַנכע עקספערימענט-חיות, וואָס איך שטעל פעסט ביי זיי די פאַרשידענע, זייער לעררייך פאַרשידענע רעאַקציע אויף מיינע שריפטן. ווער עס וויל גאָרנישט האָבן צו טון מיט זייער אינהאַלט, מיינע אַזוי-גערופענע פריינט למשל, ווערט דערביי „אומ[illegible]לעך”: מ'ווינטשט מיר גליק, וואָס איך בין „ווייטער” געגאַנגען, — אויך ווייזט זיך אַרויס אַ פאָרשריט אין אַ גרעסערער קלאָרקייט פון טאָן... די גאָר פאַרדאָרבענע „גייסטער”, די „שיינע נשמות”, די טיף אין

גרונט שקרדיקע ווייסן אײנפאַך נישט, וואָס זיי זאָלן טון מיט דידאָזיקע ביכער, — במילא האַלטן זיי דיזעלבע נידעריקער פון זיך, די שיינע קאָנסעקווענץ פון אַלע „שיינע נשמות". דאָס פּי צווישן מיינע באַקאַנטע, בלויז דייטשן, זייט מוחל, גיט צו פאַר=שטיין, מ'איז נישט אַלעמאָל אין מיין מיינונג, נאָר דאָך טיילמאָל... איך האָב דאָסדאָזיקע אפילו וועגן דעם זאַראַטוסטרא געהערט... דאָסגלייכן איז יעדער „פעמיניזם" אינם מענטש, אויך אין מאַן, אַ טויער=פאַרשליסונג פאַר מיר: מ'וועט קיינמאָל נישט אַריינקומען אין דעמדאָזיקן לאַבירינט פון דרייסטע דערקענטנישן. מ'מוז זיך אַליין קיינמאָל נישט האָבן געשוינט, מ'מוז האַרבקייט האָבן אין זיינע געווינהייטן, כדי צווישן בלויז האַרבע אמתן צו זיין פריילעך און מונטער. ווען איך מאָל מיר אויס דאָס בילד פון אַ פולקומענעם לייענער, קומט אַלעמאָל אַרויס אַן אומגעהויער פון מוט און נייגער, אַ חוץ דעם נאָך עפּעס בויגעוודיקס, כיטרעס, פאָרזיכטיקס, אַ געבוירענער זוכער און אַנטדעקער. לסוף: איך וואָלט עס נישט געקאָנט בעסער זאָגן, צו וועמען אַליין איך רעד אין גרונט, ווי זאַראַטוסטרא האָט עס געזאָגט: פאַר וועמען אַליין וויל ער זיין רעטעניש דערציילן?

„פאַר אייך, די מוטיקע זוכער, פּרוּווער, און ווער עס האָט זיך ווען איז מיט כיטרע זעגלען אויף שרעקלעכע ימען אַרויסגעלאָזט,—

פאַר אייך, די רעטעניש=שכורע, די בין=השמשות=פריידיקע, וואָס אייער נשמה ווערט מיט פלייטן צוגעצויגן צו יעדן אָפּנאַ=רערישן תהום:

— ווייל נישט מיט פחדנישער האַנט ווילט איר טאַפּנדיק נאָכגיין דעם פאָדים; און ווו איר קאָנט טרעפן, דאָרט האָט איר פיינט אויסצורעכענען..."

4.

איך וועל זאָגן צוגלייך נאָך אַן אַלגעמיין וואָרט איבער מיין ק ו נ ס ט פ ו ן ס ט י ל. אַ צושטאַנד א י ב ע ר ג ע ב ן, אַן אינערליכע שפּאַנונג פון פּאַטאָס דורך צייכנס, אַריינגערעכנט דאָס טעמפּאָ פון אָט די צייכנס — דאָס איז דער זין פון יעדן סטיל; און אַזוי ווי די פילד־הייט פון אינערלעכע צושטאַנדן איז ביי מיר אויסערגעוויינלעך, זענען ביי מיר פאַראַן אַ סך מעגלעכקייטן פון סטיל — די פילפּאַכסטע קונסט פון סטיל בכלל, וואָס אַ מענטש האָט ווען געהאַט אין זיין רשות. ג ו ט איז יעדער סטיל, וועלכער גיט ווירקלעך איבער אַן אינערליכן צושטאַנד, וועלכער מאַכט נישט קיין טעות בנוגע די צייכנס, בנוגע דעם טעמפּאָ פון די צייכנס, בנוגע די ת נ ו ע ו ת — אַלע געזעצן פון פּעריאָד זענען קונסט פון תנועה. מיין אינסטינקט איז זיך דאָ קיינמאָל נישט טועה. — גוטער סטיל א י ן ז י ך — אַ ריינער אומזין, אַ בלויזער „אידעאַליזם", אַ שטייגער, ווי דאָס „שיינע א י ן ז י ך", ווי דאָס „גוטע א י ן ז י ך", ווי די זאַך א י ן ז י ך"... אַלץ נאָך גערעכנט, אַז עס זענען פאַראַן אויערן — אַז עס זענען פאַראַן אַ זעלכע, וואָס זענען מסוגל צו אַ ענלעכן פּאַטאָס און זענען אים ווערט, אַז עס פעלן נישט די, ווע̄מען מען מ ע ג זיך מיטטיילן. — מיין זאַראַטוסטראַ למשל זוכט נאָך דערווייל אַ זעלכע — אַך! ער וועט נאָך האָבן לאַנג צו זוכן! — מ'מוז ווערט זיין אים צו פאַרשן... און ביז דאַמאָלס וועט קיינער נישט זיין, וואָס זאָל די ק ו נ ס ט באַגרייפן, וועלכע איז דאָ פאַרשווענדט געוואָרן: עס האָט קיינמאָל נישט ווער געהאַט מער פון נייע, פון אומדערהערטע, פון באמת דערצו ערשט געשאַפענע קונסטמיטלען צו פאַרשווענדן. אַז אַזעלכעס איז גראָד מעגלעך געווען אין דייטש, האָט מען באַ-

דאַרפט באַווייזן: איך גופא וואָלט דאס פריער געוועז אַמשאַרפסטן אָפּגעלייקנט. מ'ווייסט נישט פאַר מיר, וואס מ'קאָן מאַכן מיט דער דייטשער שפּראַך,—וואס מ'קאָן בכלל מאַכן מיט דער שפּראַך. די קונסט פון גרויסן ריטם, דער גרויסער סטיל פון דער פּעריאָדישקייט, אויף אויסצודריקן אַן אומגעהויער שטייגן און פאַלן פון העכער, פון איבערמענטשלעכער ליידנ־שאַפט, איז ערשט פון מיר אַנטדעקט; מיט אַ דיפיראַמב ווי דער לעצטער פון דריטן טייל זאַראַטוסטראַ, מיטן טיטל „די זיבן חתימות", בין איך אַרויפגעפלויגן טויזנט מייל העכער איבער דעם, וואָס האט ביז אַהער געהייסן דיכטונג.

5.

— אַז פון מיינע שריפטן אַרויס רעדט אַ פסיכאָלאָג, וואס האָט נישט זיין גלייכן, דאס איז אפשר דאס ערשטע איינזען, צו וועלכן עס קומט אַ גוטער לייענער -- אַ לייענער, ווי איך פאַרדין אים, וועלכער לייענט מיך, ווי גוטע אַלטע פילאָלאָגן פלעגן לייענען זייער האָראַץ. די הנחות, בנוגע וועלכע די וועלט איז אין תוך איינשטימיק — נישט רעדנדיק גאָר פון די אַלוועלטלעכע פילאָ־זאָפן, די מאָראַליסטן און אַנדערע הוילע נאַרישע קעפּ — קוקן אויס ביי מיר ווי נאַיוויטעטן פון טעות: למשל יענער גלויבן, „אַז אומעגאָאיסטיש" און „עגאָאיסטיש" זענען קעגנזאַצן, בעת דאס EGO אַליין איז בלויז אַ „העכערער שווינדל", אַן „אידעאַל"... נישטאָ נישט קיין „עגאָאיסטישע", נישט קיין „אומעגאָאיסטי־שע" האַנדלונגען: ביידע באַגריפן זענען פסיכאָלאָגישער אומזין. אדער די הנחה „דער מענטש שטרעבט צו גליק"... אָדער די הנחה „דאס גליק איז דער לוין פון דער טוגנט"... אדער

די הנחה „פרייד און לייד זענען קעגנזאַצן"... די צירצע פון דער מענטשהייט, די מאָראַל, האָט אַלע PSYCHOLOGICA אין טיפּ־סטן גרונט געפעלשט — פ אַ ר מ אָ ר אַ ל י ז י ר ט — ביז צו יענעם שוידערהאַפטן אומזין, אַז די ליבע איז עפּעס „אומעגאָיסטישעס"... מ'מוז פעסט זיצן אויף ז י ך, מ'מוז מוטיק שטיין אויף זיינע ביידע פיס, אַנישט קאָ ן מען לחלוטין נישט ליבן. דאס ווייסן לסוף די פרויען נאָך צו גוט: זיי מאַכן זיך גאָרנישט פון אומעגאָיסטישע, פון בלויז אָביעקטיווע מענער... צי מעג איך מיך דערוועגן מיין השערה דערביי אַרויסצוזאָגן, אַז איך ק ע ן די פרויען? דאָס געהערט צו מיין דיאָניזישן פאַרמעג. ווער ווייסט? אפשר בין איך דער ערשטער פּסיכאָלאָג פון דעם אייביק־ווייבלעכן. זיי ליבן מיך אַלע — אַן אַלטע מעשה: די פ אַ ר אוּ מ ג ל י ק ט ע פרויען נישט גערעכנט, די „עמאַנציפּירטע", וועלכע זענען נישט מסוגל צו האָבן קינדער. — צום גליק האָב איך נישט בדעה מיך צו לאָזן צערייסן: די פולקומענע פרוי צע־רייסט, ווען זי ליבט... איך קען דידאָזיקע ליבנסווירדיקע וואַקכאַנטינס... אָ, וואָסאַר געפערלעך, זיך שאַרנדיק, אונטערערדיש קליין רויב־חיהלע! און אַזוי אנגענעם דערביי!... אַ קליינע פרוי, וואָס יאָגט זיך נאָך נקמה, וואָלט דעם גורל אַליין איבערגעקערט. — די פרוי איז אומפּערגלייכלעך פיל בייזער ווי דער מאַן, אויך קלוגער; גוט־קייט אין דער פרוי איז שוין אַ פאָרם פון אַ נ ט אַ ר ט וּ נ ג... ביי אַלע אַזוי־געראָטענע „שיינע נשמות" איז פיזיאָלאָגיש עפּעס נישט אין אָרדענונג אויף דעם גרונט, — איך זאָג נישט אַלץ, אַנישט וואָלט איך געוואָרן מעדי־ציניש. דער קאַמף וועגן ג ל ײ כ ע רעכט איז אפילו אַ סימפּטאָם פון קראַנקהייט: יעדער רופא ווייסט דאָס. — די פרוי, וואָס מער פרוי זי איז, ווערט זי זיך דאָך מיט הענט און

פיס קעגן רעכט בכלל: דער נאַטורצושטאַנד, דער אייביקער ק ר י ג צווישן די געשלעכטער גיט איר דאָך אינגאַנצן דאָס ערשטע אָרט. — האָט מען אויערן געהאַט פאַר מיין באַשיידונג פון ליבע? עס איז די איינציקע, וואס זי איז ווערט אַ פילאָזאָף. ליבע — דאס איז אין אירע מיטלען דער קריג, אין איר תוך דער טויטהאַס פון די געשלעכטער. צי האָט מען געהערט מיין ענטפער אויף דער פראַגע, וויאַזוי מ'קוריר ט — „מ'דערלייזט" אַ פרוי? מ'מאַכט איר אַ קינד. די פרוי האָט קינדער נויטיק, דער מאַן איז תמיד נאָר דאָס מיטל: אַזוי האָט געזאָגט זאַראַטוסטראַ. — „עמאַנצי־פאַציע פון דער פרוי" — דאס איז דער אינסטינקטהאַס פון דער אומגעראָטענער, דאס הייסט צום קינדער האָבן אומ־פעיקער פרוי לגבי דער ווילגעראָטענער, — דער קאַמף קעגן דעם „מאַן" איז אַלעמאָל נאָר מיטל, תירוץ, טאַקטיק. זיי ווילן, בעת זיי שטעלן זיך העכער, אַלס „פרוי אין זיך", אַלס „העכערע פרוי", אַלס „אידעאַליסטין" פון אַ פרוי, נידעריק מאַכן דאס אַלגעמיינע ראַנג־ניוואָ פון דער פרוי; נישטאָ קיין זיכערער מיטל דערצו ווי גימנאַזיע־בילדונג, הויזן און פּאָליטישע סטאַדע־שטים־רעכט. אין תוך זענען די עמאַנציפירטע די אַנאַרכיסטן אין דער וועלט פון דאס „אייביק־ווייבלעכע", די געליטענע, וועמעס פאַרבאָרגנסטער אינסטינקט ס'איז נקמה... אַ גאַנצער מין פון ערגסטן „אידעאַליזם" — וועלכער קומט איבעריקנס אויך פאָר ביי מענער, למשל ביי הענריק איבסען, דערדאָזיקער טיפּישער אַלטער בתולה — האָט דעם ציל צו פאַרסמען דאס גוטע געוויסן, די נאַטור אין דער געשלעכטסליבע... און כדי נישט איבערצולאָזן קיין צווייפל בנוגע מיין אנשטענדיקער און שטרענגער געזינונג אין אָט דער באַציונג, וויל איך ברענגען נאָך אַ זאַץ פון

מיין מאָראַל־קאָדעקס קעגן דער מדה מגונה: מיט דעם וואָרט מדה מגונה באַקעמף איך יעדן מין קעגננאַטור אָדער, וויבאַלד מ'האָט ליב שיינע ווערטער, אידעאַליזם. דער זאַץ הייסט: „דאס פריידיקן פרישות איז אן עפנטלעכע אויפרייצונג צו קעגננאַטור. יעדע פאַראַכטונג פון געשלעכטלעכן לעבן, יעדעס באַשמוצן פון דעמזעלבן דורך דעם באַגריף „אומריין" איז דאס פאַרברעכן אליין קעגן לעבן,—איז די אייגנטלעכע זינד קעגן דעם הייליקן גייסט פון לעבן".

6.

כדי צו געבן אַ באַגריף פון מיר אַלס פסיכאָלאָג, ברענג איך אַ זעלטן שטיק פסיכאָלאָגיע, וואס קומט פאָר אין „אויף יענער זייט פון גוט און בייז", — איך פאַרווער איבעריקנס יעדע השערה וועגן דעם, וועמען איך באַשרייב אינם דאָזיקן אָרט. „דער געניע פון הארץ, ווי עס האָט אים יענער גרויסער פאַרבאָרגענער, דער אויספרוווער־גאָט און געבוירענער כאַנגער פון די געוויסנס, וועמעס שטים ס'קאָן אַראָפּדרינגען ביז אין דער לעצטער טיף פון יעדער נשמה, וועלכער זאָגט נישט קיין וואָרט, בליקט נישט קיין בליק, וואס דערין זאָל נישט זיין פאַרבאָרגן אַ מיין און ווינק פון צוציונג, צו וועמעס מייסטערשאַפט עס געהערט, וואס ער קאָן זיך אויסדוכטן — און נישט דאָס, וואָס ער איז, נאָר וואס עס איז פאַר יענע, וועלכע גייען אים נאָך, מער אַ צוואַנג, כדי זיך צו אים אַלץ נענטער צו דרענגען, כדי אים אינערלעכער און גרינטלעכער נאָכצוגיין... דער געניע פון האַרץ, וועלכער מאַכט אַל־דאָס רעשנדיקע און זעלבסטצופרידענע שטום און לערנט עס הערן, וועלכער פאָלירט די רויע נשמות און גיט זיי צו פאַרזוכן אַ נייעם פאַרלאַנג: — שטיל צו ליגן ווי אַ שפּיגל, אַז דער טיפער הימל

זאָל זיך אויף זיי שפּיגלען... דער גענייע פון האַרץ, וועלכער לערנט די אומגעלומפּערטע און צו שנעלע האַנט זיך צוריקהאַלטן און פיינער אָננעמען; וועלכער דערשפּירט דעם פאַרבאָרגענעם און פאַרגעסענעם אוצר, דעם טראָפּן גוטקייט און זיסע גייסטיקייט אונטער טריב דיק אייז און איז אַ צויבּערשטעקעלע פאַר יעדן בּרעקל גאָלד, וואס ליגט לאַנג באַגראָבּן אין דער תּפיסה פון אַ סך שליים און זאַמד... דער גענייע פון האַרץ, פון וועמעס באַרי־רונג יעדער גייט אַוועק רייכער, נישט באַגנעדיקט און איבּערראַשט, נישט ווי פון פרעמד גוטס באַגליקט און באַדריקט, נאָר רייכער אין זיך אַליין, נייער פאַר זיך ווי פריער, אויפגעבּראָכן, דורך אַ טוי־ווינט אָנגעווייט און אויסגעהאָרכט, אומזיכערער אפשר, צערטלע־כער, צעבּרעכלעכער, צעבּראָכענער, אָבּער פול מיט האָפענונגען, וואס האָבּן נאָך קיין נאָמען נישט, פול מיט נייעם ווילן און צו־פלוס, פול מיט נייעם אומווילן און אָפּפלוס...״

די געבּורט פון דער טראַגעדיע. כּדי גערעכט צו זיין לגבּי דער „געבּורט פון דער טראַגעדיע״ (1872), מוז מען מאַנכע זאַכן פאַרגעסן. זי האָט מיט דעם ג ע וו י ר ק ט און אפילו באַ־צויבּערט, וואס אין איר האָט זיך נישט איינגעגעבּן — מיט איר אָנווענדונג אויף דער וו אַ ג נ ע ר י י... גלייך ווי דידאָזיקע וואָלט זיין אַ סימפּטאָם פון א ו י פ ש ט י י ג. דידאָזיקע שריפט איז געווען גראָד דערמיט אַ געשעעניש אין וואַגנערס לעבּן: פון דאַן אָן האָבּן זיך ערשט אָנגעהויבּן גרויסע האָפענונגען בּיי דעם נאָמען וואַג־נער. נאָך היינט דערמאָנט מען מיך אָן דעם, בּיי דער געלעגנהייט פון די פּאַרסיפאַל־פּאָרשטעלונגען: ווי א י ך האָבּ עס אייגנטלעך

אויף דעם געוויסן, וואס עס איז אויסגעוואקסן אזא הויכע מיי=
נונג איבער דעם קולטור=ווערט פון דערדאָזיקער באַוועג=
גונג. — איך האָב באַגעגנט נישט איינמאָל דידאָזיקע שריפט
ציטירט ווי „די ווידערגעבורט פון דער טראַגעדיע אויס דעם גייסט
פון מוזיק": מ'האָט בלויז געהאַט אויערן פאַר אַ נייער פאָרמול פון דער
קונסט, פון דעם ציל, פון דער אויפגאַבע וואַגנערס — ווייטער
האָט מען נישט געהערט, וואס די שריפט האָט אין תוך געהאַט
אין זיך ווערטפולעס. „גריכנטום און פעסימיזם": דאס וואָלט
געווען אַ נישט=צווייידייטיקער טיטל: טאַקי אַלס ערשטע באַלערונג
וועגן דעם, וויאַזוי די גריכן האָבן זיך אַן עצה געגעבן מיט
דעם פעסימיזם, — מיט וואס זיי האָבן אים גובר געווען...
די טראַגעדיע גראָד איז דער באַווייז, אַז די גריכן זענען קיין
פעסימיסטן נישט געווען: שאָפּענהויער האָט דאָ אַ טעות געהאַט,
ווי ער האָט זיך אין אַלעם טועה געווען. — מיט אַ געוויסער
נייטראַלקייט אין די האַנט גענומען, זעט די „געבורט פון דער
טראַגעדיע" אויס זייער נישטצייטמעסיק: מ'וואָלט זיך נישט אין
חלום געקאָנט פאָרשטעלן, אַז איר התחלה איז געמאַכט גע=
וואָרן אונטער די שלאַכט=דונערן ביי ווערט. איך האָב דידאָזיקע
פראָבלעמען אַדורכגעטראַכט פאַר די מויערן פון מעץ, אין קאַלטע
סעפּטעמבער=נעכט, בעתן דערפילן די פליכטן פון סאַניטאַר=דינסט;
מ'וואָלט שוין גיכער געקאָנט גלויבן, אַז די שריפט איז עלטער מיט
פופציק יאָר. זי איז פּאָליטיש אומדיפערענט — „נישט דייטש",
וועט מען היינט זאָגן —, זי שמעקט אויף אַ ווידערלעכן שטיי=
גער מיט העגעל, עס שלאָגט פון איר אין מאַנכע פאָרמולעס דער
ביטערער בר=מינן=ריח שאָפּענהויערס. אַ „אידעע" — דער קעגנ=
זאַץ דיאָניזיש און אַפּאָליניש — איבערגעטראָגן אין די מעטאַפיזיק;

די היסטאָריע גופא ווי די אַנטוויקלונג פון דערדאָזיקער אידעע; אין דער טראַגעדיע דער קעגנזאַץ דערפירט צו איינהייט; אונטער דער־דאָזיקער אָפּטיק זאַכן, וואס האָבן נאָך קיינמאָל נישט געקוקט איינע דער אַנדערער אין פנים אריין, מיטאַמאָל געשטעלט איינע קעגן דער אַנדערער, איינע פון דער אַנדערער באַלויכטן און באַגריפן... די אָפּערע למשל און די רעוואָלוציע... די צוויי אַנטשיידנדיקע נייקייטן פון דעם בוך זענען ערשטנס דאס פאַרשטענדעניש פון דער דיאָניזישער דערשיינונג ביי די גריכן — עס גיט איר ערשטע פסיכאָלאָגיע, עס זעט אין איר דעם איינציקן שורש פון דער גאַנצער גריכישער קונסט. — דאס צווייטע איז דאס פאַרשטענדעניש פון סאָקראַטיזם: סאָקראַטעס צום ערשטן מאָל אַלס ווערקצייג פון דער גריכישער אויפלעזונג דערקענט, אלס טיפּישער דעקאַדענט. „שכלדיקייט" קעגן אינסטינקט. די „שכלדיקייט" פאַר יעדן פרייז אַלס מאַכט, וואס איז געפערלעך, וואס גראָבט אונטער דאס לעבן! — אַ טיף פיינטלעך שוויגן וועגן דעם קריסטנטום אין גאַנצן בוך. עס איז נישט אַפּאָליניש, נישט דיאָניזיש; עס נעגירט אַלע עסטעטישע ווערטן — די איינציקע ווערטן, וועלכע די „געבורט פון דער טראַגעדיע" אָנערקענט: עס איז אין טיפסן זין נידהיליסטיש, בעת אין דעם דיאָניזישן סימבאָל איז די אויסערסטע גרענעץ פון באַיאָונג דערגרייכט. איינמאָל ווערט אויף די קריסטלעכע פריסטער געגעבן אַ רמז ווי אויף אַ „נידערטרעכטיקן מין פון קאַרליקעס", פון „אונטערערדישע"...

2. דערדאָזיקער אָנפאַנג איז איבער יעדער מאָס מערקווירדיק. איך האָב צו מיין אינערלעכסטער דערפאַרונג אַנטדעקט

דעם איינציקן סימבאָל און גלייכונג, וואס די געשיכטע פאַרמאָגט—
איך האָב גראָד דערמיט אַלס ערשטער באַגריפן די וווּנדערפול'ע
דערשיינונג פון דאס דיאָניזישע. דאָסגלייכן איז דערמיט, וואס איך
האָב סאָקראַטעסן דערקענט אַלס דעקאַדענט, געווען געגעבן אַ גאַנץ
נישט=צווייד־טייטיקער באַווייז, ווי ווייניק עס וועט דראָען דער זיכער=
קייט פון מיין פּסיכאָלאָגיש געפיל אַ סכנה מצד וועלכער עס איז מאַ=
ראַל=אידיאָסינקראַזיע: — די מאָראַל גופא אַלס דעקאַדאַנס=סימפּטאָם
איז אַ נייקייט, אַן ערשטראַנגיקע זעלטנקייט אין דער געשיכטע פון
דער דערקענטניש. ווי הויך בין איך מיט ביידע זאַכן אַריבערגע=
שפּרונגען איבער די נישטיקע פּלאַפּלעריי פון פלאַכע קעפּ וועגן אָפּ=
טימיזם קאָנטראַ פּעסימיזם! — איך האָב דערזען צום ערשטן
דעם אייגנטלעכן קעגנזאַץ: — דעם אַנטאַרטנדיקן אינ=
סטינקט, וועלכער קערט זיך קעגן דעם לעבן מיט אַן אונטער=
ערדיש נקמה=געפיל (— קריסטנטום, שאָפּענהויערס פילאָזאָפיע,
אין אַ געוויסן זין שוין פּלאַטאָנס פילאָזאָפיע, דער גאַנצער אידעאַ=
ליזם אַלס טיפּישע פאָרמען) און אַ פאָרמול פון דער העכסטער
באַיאָונג, פון דער פולקייט, פון דער שפע געבוירן, אַ יאָ=
זאָגן אָן באַוואָרעניש, אפילו צום לייד, אפילו צו דער שולד,
אפילו צו אַלדאָס אויסטערלישע און ווונדערלעכע פונם לעבן...
דערדאָזיקער לעצטער, פריידיקסטער, איבערמעסיק=דרייסטסטער יאָ
צום לעבן איז נישט נאָר דער העכסטער איינבליק, ער איז
אויך דער טיפּסטער, דער פון אמת און וויסנשאַפט צום
שטרענגסטן באַשטעטיקטער און אונטערגעהאַלטענער. עס איז
גאָרנישט, וואס עקזיסטירט, אָוועקצומאַכן, עס איז גאָרנישט איבע=
ריק — די פון די קריסטן און אַנדערע ניהיליסטן נעגירטע זייטן פון
לעבן שטייען אפילו אויף אַן אומענדלעך העכערער מדרגה אין

דער היעראַרכיע פון די ווערטן, ווי דאס, וואס דער דעקאַדאַנס־אינסטינקט האָט געמעגט אָנערקענען, אָנרופן גוט. אָט דאס משיג צו זיין, דערצו געהערט מוט און, ווי דער באַדינג זיינער, אַן איבערפלוס פון קראַפט: ווייל פונקט אַזוי ווייט ווי דער מוט מעג זיך וואַגן צו גיין פאָרויס, פונקט לויט דער מאָס פון קראַפט דערנענטערט מען זיך צום אמת. די דערקענטניש, דאס יאָ־זאָגן צו דער ווירקלעכקייט, איז פאַר דעם שטאַרקן פונקט אַזאַ אומבאַדינגטע זאַך, ווי פאַר דעם שוואַכן, אונטער דער השפּעה פון דער שוואַכקייט, די פּחדנות און פּליטה פאַר דער ווירקלעכקייט — דער „אידעאַל"... זיי זענען נישט ביכולת צו דערקענען: די דעקאַדענטן האָבן נויטיק דעם שקר — ער איז איינע פון זייערע עקזיסטענץ־באַדינגונגען. — ווער נישט נאָר ער באַגרייפט דאס וואָרט „דיאָניזיש", נאָר זיך באַגרייפט ער אין דעם וואָרט „דיאָניזיש", דער נויטיקט זיך נישט אין קיין שום אָפּפרעגונג פון פּלאַטאָ אָדער פון קריסטנטום אָדער פון שאָפּענהויער — ער שפּירט די צעפוילונג...

3. אויף וויפיל איך האָב גראָד דערמיט געפונען דעם באַגריף „טראַגיש", די לעצטע דערקענטניש וועגן דעם, וואס עס איז די פּסיכאָלאָגיע פון דער טראַגעדיע, האָב איך לסוף אויך אויסגעדריקט אין געצן־בין־השמשות ז. 139. „דאס יאָ־זאָגן צום לעבן אפילו נאָך אין זיינע ווונדערלעכסטע און האַרבסטע פּראָבלעמען; דער ווילן צום לעבן, וואס די אייגענע אומדערשעפּלעכקייט פילט אים אָן מיט פרייד, בעת ער איז מקריב זיינע העכסטע טיפּן — דאס האָב איך אָנגערופן דיאָניזיש, דאס האָב איך פאַרשטאַנען ווי אַ בריק צו דער פּסיכאָלאָגיע פון טראַגישן דיכטער.

נישט כדי פון פחד און מיטלייד זיך צו באפרייען, נישט כדי פון א געפערלעכן אפעקט דורך א העפטיקן אויסברוך זיך צו רייניקן — אזוי האט עס אריסטאטעלעס פאלש פארשטאנען —: נאר כדי, ווייט איבער פחד און מיטלייד, די אייביקע לוסט פונם ווערן אליין צו זיין, — יענע לוסט, וועלכע אנטהאלט אין זיך אויך נאך די לוסט פון צעשטערן...“ אין דעמדאזיקן זין האב איך דאס רעכט מיך גופא צו פארשטיין ווי דעם ערשטן טראגישן פילאזאף — דאס הייסט דעם אויסערסטן קעגנזאץ און אנטיפאד פון א פעסימיסטישן פילאזאף. ביז מיר איז אט די אומוואנדלונג פונם דיאניזישן פאטאס אין א פילאזאפישן נישט פאראן: עס פעלט די טראגישע חכמה, — איך האב אומזיסט געזוכט סמנים דערפון ביי די גרויסע גריכישע פילאזאפן, די פון צוויי יארהונדערט פאר סאקראטעס. א ספק האט ביי מיר איבערגעלאזט הערעקליט, אין וועמעס נאענט עס ווערט מיר בכלל ווארעמער, אנגענעמער, ווי ערגעץ אנדערש-ווו. דאס באיאען פון פארגיין און צעשטערן, דאס אנטשיידנדיקע אין א דיאנישער פילאזאפיע, דאס יא-זאגן צו קעגנזאץ און קריג, דאס ווערן, מיט ראדיקאלער אפוואַרפונג אפילו גאר פון באגריף „זיין“ — דערין מוז איך ביי אלע אומשטענדן אנערקענען, אז דאס איז מיר דאס פארוואנדסטע, וועלכעס איז ביזאהער געדאכט געווארן. די לערע פון דעם „אייביקן ווידערקום“, דאס הייסט פון דעם אומבאדינגטן און אומענדלעך זיך איבערחזרנדיקן קרייז-לויף פון אלע זאכן — די דאזיקע לערע זאראטוסטראס האט לסוף געקאנט מעגלעך אויך שוין דורך הערעקליט געלערנט ווערן. ווייניקסטנס געפינען זיך דערפון שפורן ביי סטאא, וואס האט כמעט אלע אירע יסוד-פארשטעלונגען געירשנט פון הערעקליט. —

4. פון דערדאָזיקער שריפט ארויס רעדט אַן אומגעהויערע האָפענונג. לסוף האָב איך גישט קיין שום גרונט צוריקאָפצונעמען די האָפענונג אויף אַ דיאָניזישע צוקונפט פון דער מוזיק. לאָמיר וואַרפן אַ בליק הונדערט יאָר פאָרויס, לאָמיר אָננעמען, אַז מיין אַטענטאַט אויף צוויי יאָרטויזנט פון קעגננאַטור און מענטשןשענדונג געלינגט. יענע נייע פאַרטיי פון לעבן, וועלכע וועט נעמען די גרעסטע פון אַלע אויפגאַבן, די העכער־דערציִונג פון דער מענטשהייט, אין די הענט אַריין, אַריינגערעכנט די אומרחמנותדיקע פאַרניכטונג פון אַלץ, וואָס אַנטאַרטעט און איז פאַראַזיטיש, וועט ווידער מעגלעך מאַכן יענעם איבערפלוס פון לעבן, פון וועלכן עס מוז אויך ווידער אַרויסוואַקסן דער דיאָניזישער צושטאַנד. איך זאָג אָן אַ טראַגישע תקופה: די העכסטע קונסט אין יאָ־זאָגן צום לעבן, די טראַגעדיע, וועט ווידער געבוירן ווערן, ווען די מענטשהייט וועט האָבן הינטער זיך דאָס באַוווסטזיין פון די האַרבסטע, אָבער נויטווענדיקסטע מלחמות, נישט ליידנדיק פון דעם...

אַ פסיכאָלאָג וואָלט נאָך געמעגט מוסיף זיין, אַז דאָס, וואָס איך האָב אין די יונגע יאָרן געהערט ביי וואַגנערישער מוזיק, האָט גאָרנישט בכלל געהאַט צו טון מיט וואַגנערן; אַז ווען איך האָב באַשריבן די דיאָניזישע מוזיק, האָב איך באַשריבן דאָס, וואָס איך האָב געהערט,—אַז איך האָב געמוזט אינסטינקטיוו אַלץ אַריבערטראָגן און איבערגעשטאַלטן אין דעם נייעם גייסט, וועלכן איך האָב געטראָגן אין מיר. דער באַווייז דערפאַר, אַזוי שטאַרק ווי נאָר אַ באַווייז קאָן זיין, איז מיין שריפט „וואַגנער אין ביירעט": אין אַלע פסיכאָלאָגיש אַנטשיידנדיקע ערטער איז נאָר פון מיר די רייד, — מ'קאָן אומבאַדינגט מיין נאָמען אָדער דאָס וואָרט „זאַראַטוסטראַ" אַוועקשטעלן, דאָרט ווו אין טעקסט שטייט דאָס וואָרט

וואַגנער. דאָס גאַנצע בילד פֿון דיפּיראַמבישן קינסטלער
איז דאָס בילד פֿון דעם פּאַרעקזיסטירנדיקן דיכטער
פֿון זאַראַטוסטראַ, מיט אַפּגרינטיקער טיפֿקייט געצייכנט און אַפֿילו
גאָר קיין רגע נישט באַרירנדיק די וואַגנערישע ווירקלעכקייט.
וואַגנער גופֿא האָט געהאַט וועגן דעם אַ באַגריף; ער האָט זיך
אין דערדאָזיקער שריפֿט נישט צוריק דערקענט. — דאָסגלייכן האָט
זיך „דער געדאַנק פֿון ביירעט" פֿאַרוואַנדלט אין עפּעס, וואָס וועט
פֿאַר די קענער פֿון מיין זאַראַטוסטראַ נישט זיין קיין רעטעניש.
באַגריף: אין יענעם גרויסן מיטאָג, ווען עס הייליקן זיך
די אויסדערוויילטסטע צו דער גרעסטער פֿון אַלע אויפֿגאַבן —
ווער ווייסט? די זעונג פֿון אַ יום־טובֿ, וואָס איך וועל נאָך איבער־
לעבן... דער פּאַטאָס פֿון די ערשטע זייטן איז וועלט־היסטאָריש;
דער בליק, פֿון וועלכן ס'איז די רייד אויף דער זיבעטער זייט,
איז דער אייגנטלעכער זאַראַטוסטראַ־בליק; וואַגנער, ביירעט, די
גאַנצע קליינע דייטשע נישטיקייט איז אַ וואָלקן, אין וועלכן עס
שפּיגלט זיך אָפּ אַן אומענדלעכע פֿאַטאַ מאָרגאַנאַ פֿון דער צוקונפֿט.
אַפֿילו פּסיכאָלאָגיש זענען אַלע אַנטשיידנדיקע שטריכן פֿון מיין
אייגענער נאַטור אַריינגעטראָגן אין די נאַטור פֿון וואַגנער —
דאָס געפֿינען זיך נעבנאַנאַנד פֿון די ליכטיקסטע און פֿאַטאַלסטע
כּחות, דער ווילן צו מאַכט, ווי עס האָט אים קיינמאָל נישט אַ
מענטש פֿאַרמאָגט, דער ריקזיכטלאָזער מוט אין גייסטיקע זאַכן,
די אומבאַגרענעצטע קראַפֿט צום לערנען, וואָס דערביי זאָל דער
ווילן צו טאַט נישט צעדריקט ווערן. עס איז אַלץ אין דערדאָזיקער שריפֿט
פֿאָרויסזאָגעריש: די נאָענטקייט פֿון ווידעראָנקום פֿון דעם גריכישן
גייסט, די נייטווענדיקייט פֿון קעגן־אַלעקסאַנדערס, וואָס
זאָלן ווידער צוזאַמענבינדן דעם גאָרדישן קניפּ פֿון דער גריכישער

קולטור, נאָכדעם ווי ער איז איבערגעריסן געוואָרן... הערט דעם וועלט־היסטאָרישן אַקצענט, מיט וועלכן עס ווערט אויף זייט 30 אַריינגעפירט דער באַגריף „טראַגישע געזינונג": עס זענען לויטער וועלט־היסטאָרישע אַקצענטן אין דערדאָזיקער שריפט. דאָס איז די אויסטערלישסטע „אָביעקטיוויטעט", וואָס קאָן זיין פאַראַן: די אַבסאָלוטע זיכערקייט בנוגע דעם, וואָס איך ב י ן, האָט זיך אַריבערגעוואָרפן אויף עפעס אַ צופעליקע ווירקלעכקייט — דער אמת וועגן מיר האָט גערעדט פון אַ גרויליקער טיפקייט אַרויס. אויף זייט 71 ווערט מיט אַ שאַרפער זיכערקייט דער סטיל פון זאַראַטוסטראַ באַשריבן און פאָרויסגעזען; און קיינמאָל נישט וועט מען אַ גרויסאַרטיקערן אויסדרוק געפינען פאַר דעם ג ע ש ע ע נ י ש זאַראַטוסטראַ, דעם אַקט פון אַן אומגעהויערער רייניקונג און היילקונג פון דער מענטשהייט, ווי ער געפינט זיך אויף די זייטן 43—46. —

די נישטצייטמעסיקע באַטראַכטונגען. די פיר נ י ש ט־צ י י ט מ ע ס י ק ע ב אַ ט ר אַ כ ט ו נ ג ע ן זענען דורכויס קריגעריש. זיי באַווייזן, אַז איך בין נישט געווען קיין „פאַרחלומטער שמעיה", אַז איך האָב אַ הנאה צו פעכטן מיט דער שווערד, — אפשר אויך, אַז איך האָב אַ געפערלעך געשיקטן האַנט־געלענק. דער ע ר ש ט ע ר אָנגריף (1873) איז געווען קעגן דער דייטשער קולטור, אויף וועלכער איך האָב דאַמאָלס שוין געקוקט פון אויבן אַראָפּ מיט אומרחמנותדיקער פאַראַכטונג. אָן זין, אָן אינהאַלט, אָן ציל: אַ בלויזע „עפנטלעכע מיינונג". נישטאָ קיין ערגער מיספאַרשטענדעניש, ווי צו גלויבן, אַז דער גרויסער וואָפן־דערפאָלג פון די דייטשן באַווייזט עפעס לטובת דערדאָזיקער קולטור — אָדער

גאָר זייער זיג איבער פראַנקרייך... די צווייטע נישטצייט־מעסיקע באַטראַכטונג (1874) אַנטפּלעקט דאָס געפערלעכע, דאָס לעבן פאַצערנדיקע און פאַרסמנדיקע אין אונזער שטייגער פון וויסנשאַפט־טעטיקייט — דאָס לעבן קראַנק מחמת אָט דעם אַנטמענטשלעכטן געווערק און מעכאַניזם, מחמת דער „אומפּער־זענלעכקייט" פון אַרבעטער, מחמת דער פאַלשער עקאָנאָמיע פון דער „אַרבעט־צעטיילונג". דער צוועק גייט פאַרלוירן, די קולטור: — דאָס מיטל, די מאָדערנע וויסנשאַפט־טעטיקייט, באַרבאַרי־זירט... אין דערדאָזיקער אָפּהאַנדלונג איז דער „היסטאָרישער זין", מיט וועלכן אונזער תּקופֿה שטאָלצירט, געוואָרן דערקענט אַלס קראַנקהייט, אַלס טיפּישער סימן פון ירידה. — אין דער דריטער און פערטער נישטצייטמעסיקע באַטראַכטונגען ווערן, ווי אָנווייזונגען צו אַ העכערן באַגריף פון קולטור, צום צוריק־אומקערן פון באַגריף „קולטור", אויפגעשטעלט דער־קייגן צוויי בילדער פון שטרענגסטער אייגנליבע, אייגנ־דיסציפּלין, נישטצייטמעסיקע טיפּן PAR EXCELLENCE, פול מיט קעניגלעכער פאַראַכטונג קעגן אַלץ, וואָס אַרום זיי האָט געהייסן „אימפּעריע", „קולטור", „קריסטנטום", „ביסמאַרק", „דערפאָלג", — שאָפּענהויער און וואַגנער אָדער, מיט איין וואָרט, ניטשע...

2. פון דידאָזיקע פיר אַטענטאַטן האָט דער ערשטער געהאַט אַן אויסערגעוויינלעכן דערפאָלג. דער טומל, וועלכן ער האָט אַרויסגערופן, איז געווען אין יעדן זין פּראַכטפול. איך האָב אָנ־גערירט אַ זיגעריש פאָלק אין זיינס אַ פאַרווונדעט אָרט, — אַז זיין זיג איז נישט אַ קולטור־געשעעניש, נאָר אפשר, אפשר עפּעס גאַנץ אַנדערש... דער ענטפער איז געקומען פון אַלע זייטן אוז

לגמרי נישט בלויז פון די אַלטע פריינט פון דאַוויד שטראַוסן, וועלכן איך האָב לעכערלעך געמאַכט אַלס אַ טיפּ פון אַ דייטשן בילדונגספּיליסטער און SATISFAIT, מיט איין וואָרט, אַלס מחבר פון זיין בירשענק־עוואַנגעליע פון „אַלטן און נייעם גלויבן” (— דאָס וואָרט בילדונגספּיליסטער איז פון מיין בוך אַריבערגעגאַנגען אין די שפּראַך). די אָדאָזיקע אַלטע פריינט, וועלכע איך האָב טיף פאַר־וווּנדעט אַלס ווירטעמבערגער און שוואַבן, בעת איך האָב זייער וווּנדער־בריאה, זייער שטראַוסן, געפונען פאַר קאָמיש, האָבן געענטפערט אַזוי בראָוו און גראָב, ווי איך האָב מיר נאָר געקאָנט ווינטשן; די פּרייסישע ענטפערס זענען געווען קלוגער, — זיי האָבן געהאַט אין זיך מער „בערלינער בלוי”. דאָס מיאוסטע האָט געטאָן אַ לייפּציקער בלאַט, די שם־דבֿרדיקע „GRENZBOTEN”; עס האָט מיך געקאָסט פיל מי פון שריט אָפּצוהאַלטן די דער־צערנטע באַזעלער. אומבאַדינגט אַנטשידן האָבן זיך פאַר מיר נאָר איייניקע אַלטע הערן, צוליב פאַרשידענע און טיילמאָל נישט־דערקלערבאַרע טעמים. דערצווישן עוואַלד אין געטינגען, וועלכער האָט געגעבן צו פאַרשטיין, אַז מיין אַטענטאַט איז געווען דער טויט־קלאַפּ פאַר שטראַוסן. דאָסגלייכן דער אַלטער העגעליאַנער ברונאָ באַוער, אין וועלכן איך האָב פון דאַן אָן געהאַט איינעם פון מיינע אויפמערקזאַמסטע לייענער. ער האָט ליב געהאַט, אין זיינע לעצטע יאָרן, דעם דייטשן היסטאָריאָגראַף הער טרייטש־קע למשל אויף מיר אָנצווייזן, מרמז צו זיין, ביי וועמען ער קאָן שעפּן ידיעות וועגן דעם באַגריף „קולטור”, וועלכער איז אים פאַרלוירן געגאַנגען. דאָס טיפסטע, אויך דאָס מייסטע איבער דערדאָזיקער שריפט און איר מחבר איז געזאָגט געוואָרן פון אַן אַלטן תלמיד פון פילאָזאָף באַאַדער, אַ פּראָפעסאָר האָפמאַן אין

ווירצבורג. ער האָט פון דערדאָזיקער שריפט פאָרויסגעזען פאַר־
מיר אַ גרויסע באַשטימונג, — צו ברענגען אַ מין קריזיס און
העכסטע אַנטשיידונג אין דער פראַגע פון אַטעיזם; ער האָט אין
מיר דערשפירט דעם אינסטינקטיווסטן און שאַרפסטן טיפּ פון אַן
אַטעיסט. דער אַטעיזם איז געווען דאָס, וואָס האָט מיך געבראַכט
צו שאָפּענהויערן. — גאָר צום בעסטן געהערט, נאָר צום בי־
טערסטן עמפּונדן זענען געוואָרן די אויסערגעוויינלעך שטאַרקע
און מוטיקע פאַרטיידיקונגס־רייד פונם געוויינלעך אַזוי מילדן
קאַרל הילעבראַנד, אָט דעם לעצטן הומאַנישן דייטש,
וועלכער האָט געקאָנט פירן מיט דער פעדער. זיין אַרטיקל איז
געווען געדרוקט אין דער "AUGSBURGER ZEITUNG„ ; היינט
קאָן מען אים לייענען, אין אַ ביסל אַ פאָרזיכטיקערער פאָרם, אין
זיינע געזאַמלטע שריפטן. דאָרט איז מיין שריפט געווען פאָר־
געשטעלט אַלס געשעעניש, אַלס ווענדפּונקט, אַלס ערשטע זעלבסט־
באַזינונג, אַלס גאָר גוטער סימן, ווי אַן אמתער צוריקקער פון
דייטשן ערנסט און דער דייטשער ליידנשאַפט אין גייסטיקע ענינים.
הילעבראַנד איז געווען פול מיט שטאַרקע לויב־אויסדריקן פאַר
די פאָרם פון דערדאָזיקער שריפט, פאַר איר רייפן געשמאַק, פאַר
איר פולקומענעם טאַקט אין דעם אונטערשיידן פון פערזאָן און
זאַך: ער האָט זי געלויבט אַלס די בעסטע פאָלעמישע שריפט אין
דייטש געשריבן, — אין דער גראָד פאַר די דייטשן אַזוי געפער־
לעכער, אַזוי נישט־ראָטבאַרער קונסט פון פאָלעמיק. אומבאַדינגט
יאָזאָגנדיק, פאַרשאַרפנדיק מיך אפילו אין דעם, וואָס איך האָב
געוואַגט צו זאָגן וועגן דער שפּראַך־פאַרדאַרבונג אין דייטשלאַנד
(— היינט מאַכן זיי דעם אָנשטעל פון פוריסטן און קאָנען נישט
מער קיין זאַץ בויען —), מיט דערזעלבער פאַראַכטונג צו די „ער־

שטע שריפטשטעלער" פון דעמדאָזיקן פאָלק, האָט ער דערמיט פאַרענדיקט, וואָס ער האָט אויסגעדריקט זיין באַוווּנדערונג פאַר מיין מ ו ט — יענעם „העכסטן מוט, וועלכער ברענגט גראָד די ליבלינגען פון אַ פאָלק אויף די באַשולדיקונגס־באַנק"... די שפּעטערדיקע פּעולה פון דעראָזיקער שריפט איז פּשוט נישט אָפּצושאַצן אין מיין לעבן. עס האָט קיינער ביז היינט נישט געפּרוווט מיך פאַרטשעפּען. מ'שווייגט, מ'באַהאַנדלט מיך אין דייטשלאַנד מיט אַ פינסטערער פאָרזיכטיקייט: איך האָב מיך פון יאָרן־לאַנג באַנוצט מיט אַן אומבאַדינגטער פרייהייט פון וואָרט, צו וועלכער עס האָט היינט קיינער נישט, צום ווייניקסטן אין דער „אימפּעריע", געענוג פריי די ה אַ נ ט... מיין גן־עדן איז „אונטער דעם שאָטן פון מיין שווערט"... אין גרונט האָב איך אָנגעווענדט סטענדהאַלס אַ מאַקסימע: ער ראָט, מ'זאָל דעם אַריינטריט אין דער געזעלשאַפט מאַכן מיט אַ ד ו ע ל. און וואָס פאַר אַ קעגנער איך האָב מיר אויסגעקליבן! דעם ערשטן דייטשן פריידענקער!... באמת, אַ גאַנץ נ י י ע ר מין פון פריידענקעריי איז דערמיט געקומען צום ערשטן אויסדרוק: ביז היינט איז מיר קיין זאַך נישט פרעמדער און אומפאַרוואַנדטער, ווי די גאַנצע אייראָפּעישע און אַמעריקאַנישע SPECIES פון "LIBRES PENSEURS„. מיט זיי פיל איך מיך, ווי מיט אומפאַרבעסערלעכע פלאַכקעפּ און קאָמעדיאַנטן פון דער „מאָדערנער אידעע", אפילו אין אַ טיפערן קעגנזאַץ, ווי מיט וועמען עס איז פון זייערע קעגנער. זיי ווילן אויך, אויף זייער שטייגער, די מענטשהייט „פאַרבעסערן", לויט זייער בילד; זיי וואָלטן דערקלערט אַן אייביקן קריג קעגן דעם, וואָס איך בין, וואָס איך ו י ל, אויב זיי וואָלטן עס פאַרשטאַנען, — זיי גלויבן

נאָך אַלע צוזאַמען אין „אידעאַל”... איך בין דער ערשטער
אימפּרעסיאָניסט. —

3. אַז די מיט דעם נאָמען שאָפּענהויער און וואַגנער
באַצייכנטע נישטצייטמעסיקע באַטראַכטונגען זאָלן קאָנען דינען
באַזונדערס צום פאַרשטענדעניש אָדער אַפילו גאָר צום אַוועק-
שטעלן פּסיכאָלאָגיש די פראַגע וועגן אָט די ביידע פאַלן, וואָלט
איך נישט וועלן זאָגן — מיטן אויסנאַם, ווי ריכטיק, פון איינצל-
הייטן. אַזוי למשל ווערט מיט טיפער אינסטינקט-זיכערקייט שוין
דאָ דאָס עלעמענטאַרישע אין וואַגנערס נאַטור ווי א שוישפּילער-
באַגאַבונג דעפינירט, וועלכע ציט אין זיינע מיטלען און כוונות
בלויז אירע אייגענע קאָנסעקווענצן. אין גרונט האָב איך אין די-
דאָזיקע שריפטן מיך געוואָלט מיט עפּעס גאַנץ אַנדערס פאַרנעמען,
ווי מיט פּסיכאָלאָגיע: — אַ פּראָבלעם פון דערציונג אָן גלייכן,
אַ נייער באַגריף פון זעלבסט-דיסציפּלין, זעלבסט-
פאַרטיידיקונג ביז האַרבקייט, א וועג צו גרויסקייט און צו
וועלטהיסטאָרישע אויפגאַבן האָט געוואָלט באַקומען זיין ערשטן
אויסדרוק. אין אַלגעמיין באַטראַכט, האָב איך אָנגעכאַפּט צוויי
באַרימטע נאָך נישט-פעסטגעשטעלטע טיפּן פאַר די האָר, פונקט
ווי מ׳נעמט א געלעגנהייט פאַר די האָר, כדי עפּעס אויסצודריקן,
כדי אַ פּאָר פאָרמולעס, צייכנס, שפּראַכמיטלען מער אין דער האַנט
צו האָבן. דאָסדאָזיקע איז לסוף מיט אַ פולשטענדיק אומהיימלעך
שאַרפן בליק אָנגעדייט אויף ז. 93 פון דער דריטער נישטצייטמע-
סיקער באַטראַכטונג. אויף אַזא אופן האָט זיך פּלאַטאָן באַנוצט
מיט סאָקראַטעס, ווי מיט א סעמיאָטיק פאַר פּלאַטאָן. — איצט-
בערט איך קוק צוריק פון אַ געוויסער דיסטאַנץ אויף יענע צו-

שטאַנדן, וועגן וועלכע עס זאָגן עדות די דאָזיקע שריפטן, וואָלט איך נישט וועלן לייקענען, אַז אין תּוך רעדן זיי בלויז וועגן מיר. די שריפט „וואַגנער אין ביירעט" איז אַ זעונג פון מיין צוקונפט; דערקייגן איז אין „שאָפּענהויער אַלס דערציער" מיין אינערלעכסטע געשיכטע, מיין ווערז איינגעשריבן. פאַר אַלעם מיין פאַרשפּרעכונג!... וואָס איך בין היינט, ווו איך בין היינט — אין אַ הויך, ווו איך רעד נישט מער מיט ווערטער, נאָר מיט בליצן, — אָ, ווי ווייט בין איך דאַמאָלס נאָך דערפון געווען! — אָבער איך האָב געזעען דאָס לאַנד, — איך האָב מיך קיין איין אויגנבליק נישט אָפּגענאַרט בנוגע וועג, ים, געפאַר — און דערפאָלג! די גרויסע רו אין דעם פאַרשפּרעכן, דאָס דאָזיקע גליקלעכע אַרויסבליקן אין אַ צוקונפט, וועלכע זאָל נישט בלייבן בלויז אַ צוזאָג! — דאָ איז יעדעס וואָרט איבערגעלעבט, טיף, אינערלעך; עס פעלט נישט דאָס שמערצלעכסטע, עס זענען דאָ ווערטער, וואָס זענען פּשוט בלוטיק. אָבער אַ ווינט פון דער גרויסער פריי־הייט טראָגט זיך איבער אַלעם אַריבער; אַפילו די וווּנד ווירקט נישט ווי אַ ווידערשפּרוך. וויאַזוי איך פאַרשטיי דעם פילאָזאָף, אַלס אַ שרעקלעכן אויפרייס־שטאָף, פאַר וועלכן אַלץ איז אין סכּנה, וויאַזוי איך טייל אָפּ מיילן־ווייט מיין באַגריף „פילאָזאָף" פון אַ באַגריף, וועלכער אַנטהאַלט נאָך אין זיך אַ קאַנט, נישט רעדנדיק גאָר פון די אַקאַדעמישע „מעלה־גרהס" און אַנדערע פּראָפעסאָרן פון פילאָזאָפיע: וועגן דעם גיט די דאָזיקע שריפט אַן אומשעצבאַרע באַלערונג, אויב מיר רעכענען נאָך גאָר, אַז דאָ קומט אין תּוך צום וואָרט נישט „שאָפּענהויער אַלס דערציער", נאָר זיין קעגנזאַץ, „ניטשע אַלס דערציער". — ווען מ'זאָל נעמען אין באַטראַכט, וואָס דאַמאָלס איז מיין מלאכה געווען די מלאכה

פֿון אַ געלערנטן, און אפֿשר אויך, וואָס איך האָב מיין מלאכה; פֿאַרשטאַנען, איז אַ האַרב חלק פּסיכאָלאָגיע פֿון דעם געלערנטן, וואָס אַנטפּלעקט זיך מיטאַמאָל אין דערדאָזיקער שריפֿט, נישט אָן באַדייט: עס דריקט אויס דאָס דיסטאַנץ=געפֿיל, די טיפֿע זיכערקייט וועגן דעם, וואָס ביי מיר קאָן זיין אויפֿגאַבע, וואָס בלויז מיטל, צווישן=אַקט און נעבנזאַך! דאָס איז מיין קלוגהייט, וואָס איך בין געווען נישט איין זאַך און נישט אין איין אָרט, כּדי צו קאָנען ווערן איינס — כּדי צו קאָנען קומען צו איינס. איך האָב געמוזט אַ לאַנגע צייט אויך זיין געלערנטער. —

מענטשלעכס, גאר=מענטשלעכס. מיט צוויי המשכים. „מענטשלעכס, גאָר=מענטשלעכס” איז דאָס דענקמאָל פֿון אַ קריזיס. עס רופֿט זיך אַ בוך פֿאַר פֿרייע גייסטער. כּמעט יעדער זאַץ דערין דריקט אויס אַ זיג — איך האָב מיך מיט אָט דעם בוך באַפֿרייט פֿון דאָס פֿרעמדע אין מיין נאַטור. פֿרעמד איז מיר דער אידעאַליזם: דער טיטל זאָגט „וווּ איר זעט אידעאַלע זאַכן, זע איך — מענטשלעכס, אַך, נאָר גאָר=מענטשלעכס”... איך קען דעם מענטש בעסער... אין קיין שום אַנדערן זין זאָל דאָס וואָרט „פֿרייער גייסט” דאָ פֿאַרשטאַנען ווערן: אַ פֿריי=געוואָרענער גייסט, וועלכער האָט זיך גופֿא צוריק באַקומען אין זיין רשות. דער טאָן, דער קלאַנג פֿון דער שטים האָט זיך אינגאַנצן פֿאַרענדערט: מ'וועט געפֿינען דאָס בוך פֿאַר קלוג, קיל, ביי געוויסע אומשטענדן פֿאַר גרויזאַם און חוזקדיק. אַ געוויסע גייסטיקייט פֿון פֿאָרנעמען געשמאַק, דוכט זיך, האַלט זיך כּסדר פֿון אויבן קעגן אַ ליידנשאַפֿטלעכערן שטראָם אויפֿן גרונט. אין אָט דעם צוזאַמענהאַנג האָט עס אַ

זינען, וואָס דאָס דערשיינען פֿון דעם בוך אין יאָר 1878 געפֿינט אַזויווי אַ באַרעכטיקונג שוין אייגנטלעך צוליב דער הונדערטיעריקער יאָרצייט פֿון וו אָ ל ט ע ר. ווייל וואָלטער איז, להיפּך צו יעדן, וואָס האָט נאָך אים געשריבן, אַ GRANDSEIGNEUR פֿון גייסט: גראָד דאָס, וואָס אויך איך בין עס. — דער נאָמען וואָלטער אויף מיינס אַ ווערק—דאָס איז באמת געווען אַ שריט פֿאָרויס — צ ו מ י ר... קוקט מען זיך גענויער צו, אַנטדעקט מען אַן אומרחמנותדיקן גייסט, וועלכער קען אַלע באַהעלטענישן, ווו דער אידעאַל איז אינדערהיים—ווו ער האט זיינע אונטערערדישע היילן און אַזוי ווי זיין לעצט מקום־מקלט. מיט אַ פֿאַקל אין די הענט, וועלכער גיט כּלל נישט קיין „פֿאַקלדיק" ליכט, ווערט מיט אַ שניידיקער העלקייט אַריינגעלייכט אין די א ו נ ט ע ר ע ר ד י ש ע וו ע ל ט פֿונם אידעאַל. עס איז די קריג, אָבער די קריג אָן פּולווער און רויך, אָן קריגערישע זשעסטן, אָן פּאַטאָס און אויסגעלענקטע גלידער—דאס אַלץ אפֿילו וואָלט נאָך געווען „אידעאַליזם". איין טעות נאָך דעם אַנדערן ווערט געלאַסן אַוועקגעלייגט אויף דעם אייז, דער אידעאַל ווערט נישט אָפּגעוועגדט — ע ר וו ע ר ט פֿ אַ ר פֿ ר ו י ר ן... דאָ למשל ווערט פֿאַרפֿרוירן „דער געניע"; אַ שפּאַן ווייטער ווערט פֿאַרפֿרוירן „דער הייליקער"; אונטער אַ דיקן אייז־צאַפּן ווערט פֿאַרפֿרוירן „דער העלד"; צום סוף ווערט פֿאַרפֿרוירן „דער גלויבן", די אַזוי־גערופֿענע „איבערצייגונג", אויך דאס „רחמנות" ווערט באַדייטנד אָפּגעקילט — כּמעט אומעטום ווערט פֿאַרפֿרוירן „די זאַך אין זיך"...

2. די התחלות פֿון דאזיקן בוך געהערן אין די וואָכן פֿון די ערשטע פֿייערונג־פֿאָרשטעלונגען אין ביירעט; אַ טיפֿע פֿרעמד-

קייט צו אַלץ, וואס האט מיך דאָרט אַרומגערינגעלט, איז איינע
פון זיינע אַנטשטייונגס=באַדינגונגען. ווער עס האט אַ באַגריף,
וואס פאַר אַ זוונגען עס זענען מיר שוין דאַמאָלס געלאָפן איבערן
וועג, דער קאן משער זיין, ווי איך האב מיך געפילט, בעת איך
האב מיטאַמאָל דערוואַכט אין ביירעט. אינגאַנצן ווי איך וואָלט
געחלומט... ווו בין איך דאס געוועזן? איך האב גאָרנישט צוריק
דערקענט, איך האָב קוים וואַגנערן צוריק דערקענט. אומזיסט
האָב איך געבלעטערט אין מיינע זכרונות. טריבשן — אַ ווייט
אינזל פון די גליקזעליקע: קיין שאָטן פון ענלעכקייט. די אומ=
פאַרגלייכלעכע טעג פון לייגן דעם גרונטשטיין, די קליינע
געפּאַסטע געזעלשאַפט, וואס האט דאס געפייערט און ווועל=
כער מ'האט נישט באַדאַרפט ערשט ווינטשן פינגער פאַר צאַרטע
זאַכן: קיין שאָטן פון ענלעכקייט. וואס איז געשען?—מ'האט
וואַגנערן איבערגעזעצט אין דייטש! דער וואַגנעריאַנער איז געוואָרן
האַר איבער וואַגנערן! — די דייטשע קונסט! דער
דייטשער מייסטער! דאס דייטשע ביר!... מיר אַנדערע,
וואס מיר ווייסן נאָר צו גוט, צו וואָסאַרע ראַפינירטע קינסטלער,
צו וועלכן קאָסמאָפּאָליטישן געשמאַק וואַגנערס קונסט רעדט איינ=
ציק, זענען געוועזן אויסער זיך, ווען מיר האָבן געפונען וואַגנערן
באַהאָנגען מיט דייטשע „טוגנטן”.—איך מיין, איך קען דעם
וואַגנעריאַנער, איך האב דריי דורות „איבערגעלעבט”, פון דעם
פאַרשטאָרבענעם ברענדעל אָן, וועלכער האָט וואַגנערן פאַרביטן
מיט העגעל, ביז צו די „אידעאַליסטן” פון די BAYREUTHER
BLAETTER, וועלכע האבן וואַגנערן פאַרביטן מיט זיך גופא, —
איך האָב געהערט אַלערליי ווידויס פון „שיינע נשמות” וועגן
וואַגנער. אַ מלכות פאַר אַ קלוג וואָרט! באמת, אַ געזעלשאַפט,

אז די האָר שטעלן זיך קאַפּויער! נאָל, פּאָל, קאָל מיט חן IN INFINITUM! קיין שום פאַרזעעניש פעלט נישט דאָרט, אפילו נישט דער אַנטיסעמיט. — דער אָרימער וואַגנער! וואוהין איז ער אַריינגעפאַלן! וואָלט ער כאָטש צווישן חזירים אַריינגעקראָכן! אָבער צווישן דייטשן!.. לסוף וואָלט מען באַדאַרפט, פאַר אַ לערע פאַר די קומענדיקע דורות, אויסשטאָפּן אַן עכטן ביירעטער, נאָך בעסער אין שפּירט אַריינשטעלן, ווייל עס פעלט דאָרט SPIRITUS, — מיט דער איבערשריפט: אַזוי האָט אויסגעזען דער „גייסט", אויף וועלכן מ'האָט געגרינדעט די „אימפּעריע"... גענוג, איך האָב מיטאַמאָל אָפּגערייזט אויף עטלעכע וואָכן, זייער פלוצלינג, טראָצדעם וואס אַ צויבערהאַפטע פּאַריזערין האט מיך געפּרוּווט צו טרייסטן; איך האָב מיך אַנטשולדיקט בלויז פאַר וואַגנערן מיט אַ פאַטאַליסטישער טעלעגראַם. אין אַן אָרט, וואס ליגט טיף אין די טשעכישע וועלדער פאַרבאָרגן, קלינגברון, האָב איך מיך אַרומגעטראָגן מיט מיין מרה=שחורה און פאַראַכטונג צו די דייטשן ווי מיט אַ קראַנקהייט, — און האָב פון צייט צו צייט, אונטער דעם אַלגעמיינעם טיטל „דאס אַקעראייזן", אַריינגעשריבן אַ זאַץ אין מיין טאַשנבוך, לויטער האַרבע PSYCHOLOGICA, וועלכע מ'קאָן נאָך אפשר געפינען אין „מענטשלעכס, גאָר=מענעשלעכס".

3. דאס, וואס עס האט זיך דאַמאָלס אין מיר אַנטשידן, איז געווען נישט למשל אַ שיידן זיך מיט וואַגנער — איך האָב געפילט אַן אַלגעמיינע פאַרבלאָנדזעטקייט פון מיין אינסטינקט, וואָס אירס אַן איינצעלנער טעות, זאָל ער הייסן וואַגנער אָדער באַזעלער פּראָפעסור, איז נאָר געווען אַ סימן. אַן אומגעדולד

איז מיך באַפאַלן צו מיר; איך האָב איינגעזען, אַז עס איז געווען די העכסטע צייט זיך אויף מ י ר צוריקצובאַזינען. מיט איין מאָל איז מיר געוואָרן אויף אַ שרעקלעכן אופן קלאָר, וויפיל צייט עס איז שוין פאַרשווענדט, — ווי נוצלאָז, ווי הפקר מיין לעבן אַלס פילאָלאָג זעט אויס לגבי מיין אויפגאַבע. איך האָב מיך געשעמט מיט דערדאָזיקער פ אַ ל ש ע ר באַשיידנקייט... צען יאָר הינטער מיר, ווו עס האָט זיך אינגאַנצן געהאַט אייגנטלעך אָפּגעשטעלט ביי מיר די ד ע ר נ ע ר ו נ ג פון גייסט, ווו איך האָב נישט צוגעלערנט קיין שום נוצלעכע זאַך, ווו איך האָב אומזיניק פיל פאַרגעסן צוליב אַ קופּע פון פאַרשטויבטער געלערנט-קייט. ביי שלעכטע אויגן מיט פּינקטלעכקייט אַדורכקריכן אַלטער-טימלעכע מעטריקער — אָט צו וואָס איך בין דערגאַנגען! — איך האָב מיט רחמנות געזען מיך אינגאַנצן אַ מאָגערן, אינגאַנצן אַ פאַרהונגערטן: די ר ע אַ ל י ט ע ט ן האָבן גראָד געפעלט אין מיין וויסן, און די „אידעאַליטעטן" האָבן געטויגט אויף כפרות!— עס האָט מיך אַרומגעכאַפּט איינפאַך אַ ברענענדיקער דורשט. פון דאַמאָלס אָן האָב איך מיך באמת מער מיט קיין שום זאַך נישט באַשעפטיקט, ווי מיט פיזיאָלאָגיע, מעדיצין און נאַטור-וויסנ-שאַפטן, — אפילו צו אייגנטלעכע היסטאָרישע שטודיען האָב איך מיך ערשט צוריק אומגעקערט, ווען די א ו י פ ג אַ ב ע האָט מיך געביטעריש דערצו געצוווּנגען. דאַמאָלס בין איך אויך צו-ערשט דערגאַנגען דעם צוזאַמענהאַנג צווישן אַ טעטיקייט, קעגן אינסטינקט געוויילט, אַן אַזוי-גערופענעם „באַרוף", צו וועלכן מ'איז צ ו ם ו י נ צ י ק ס ט ן באַרופן — און יענעם באַדערפע-ניש צו פ אַ ר ט ו י ב ן דאָס געפיל פון לעערקייט און הונגער מיט נאַרקאָטישער קונסט — למשל מיט דער וואַגנערישער קונסט. ביי

אַ פֿאַרזיכטיקער אומקוקן זיך האָב איך אַנטדעקט, אַז אַ גרויסע צאָל יונגע מענטשן ליידן פֿון דערזעלבער צרה: איין אומנאַטיר-לעכקייט איז מיט כּח גורם געווען אַ צווייטע. אין דייטשלאַנד, אין דער „אימפּעריע", כּדי צו רעדן נישט-צווידייטיק, זענען טאַקי גאָר אַ סך פֿאַרמשפּט פֿריצייטיק צו אַנטשיידן און דאַן, אונ-טער אַ לאַסט, וואָס איז געוואָרן נישט צום אָראָפּוואַרפֿן, צו פֿאַר-דאַרן... אָט דידאָזיקע ברויכן וואַגנער, ווי אַן אָפּיאַט, — זיי פֿאַרגעסן זיך, זיי באַפֿרייען זיך פֿון זיך אַ רגע... וואָס זאָג איך! פֿינף ביז זעקס שעה! —

4. דעמאָלס האָט מיין אינסטינקט זיך פֿעסט אַנטשידן קעגן אַ נאָך-לענגער-נאָכגעבן, מיטגיין, זיך-אַליין-פֿאַרבייטן. יעדער שטייגער לעבן, די אומגינסטיקסטע באַדינגונגען, קראַנקהייט, דלות, — אַלץ האָט זיך מיר אויסגעזען פֿאַר בעסער פֿון יענער נישטיקער „אומעגאָיסטישקייט", אין וועלכער איך בין צוערשט אַריינגעפֿאַלן צוליב אומוויסנהייט, צוליב יוגנטלעכקייט, אין וועלכער איך בין שפּעטער געבליבן הענגען צוליב פֿוילקייט, צוליב דעם אַזוי-גערופֿענעם „פֿליכט-געפֿיל". דאָ איז מיר צו-הילף געקומען אויף אַן אופֿן, וואָס איך קאָן נישט גענוג באַ-וווּנדערן, און גראָד אין דער ריכטיקער צייט די שלעכטע ירושה מצד מיין פֿאָטער, — אין גרונט אַ פֿאָרבאַשטימונג צו אַ יונגן טויט. די קראַנקהייט האָט מיך לאַנגזאַם אויסגע-לייזט: זי האָט מיר איינגעשפּאָרט יעדעס איבעררייסן, יעדן געוואַלטיקן און אומפּאַסיקן שריט. איך האָב דעמאָלס נישט פֿאַר-לוירן קיינעמס גונסט און האָב נאָך געווונען אַ סך. די קראַנקהייט האָט מיר געגעבן אויך אַ רעכט צו אַ פֿולשטענדיקער אומבייטונג

פון אַלע מײַנע געװױנהײטן; זי האָט מיר דערלױבט, זי האָט מיר געגעבן פֿאַרגעסן; זי האָט מיך באַשענקט מיט דעם צװאַנג שטיל צו ליגן, פרײַ צו זײַן, װאַרטן, געדולדיק זײַן...
אָבער דאָס הײסט דאָך דענקען!... מײַנע אױגן האָבן געמאַכט אַ סוף צו יעדער ביכער־פרעסערײַ, אױף אונזער לשון פילאָלאָגיע: איך בין געװען דערלײזט פון „בוך", איך האָב יאָרן־לאַנג געאָרנישט געלעזן — די גרעסטע װױלטאַט, װאָס איך האָב מיר אַמאָל געטון! — יענער טיפסטער איך, אַזױװי פאַרשיט, אַזױװי שטיל געװאָרן אונטער אַ כסדרדיק מוזן הערן צו אַנדערע איכן (— און דאָס הײסט דאָך לײענען!) האָט דערװאַכט פּאַמעלעך, אומדרײסט, צװײפלהאַפט — אָבער ענד־לעך האָט ער װידער אָנגעהױבן צו רעדן. קײנ־מאָל נישט האָב איך אַזױ פיל גליק אין מיר געהאַט, װי אין די קראַנקסטע און יסורים־פולסטע צײַטן פון מײַן לעבן; מ'דאַרף נאָר אַ קוק טון אױף דעם „מאָרגנרױט" אָדער גאָר אױף דעם „װאַנ־דערער און זײַן שאָטן", כדי צו באַגרײַפן, װאָס דערדאָזיקער „צו־ריקקער צו מיר" איז געװען: אַ העכסטער מין געזונט־װערן אַלײן!... דאָס אַנדערע איז געװען בלױז אַ פועל־יוצא דערפון. —

5. מענטשלעכס, גאָר־מענטשלעכס, דאָסדאָזיקע דענקמאָל פון אַ שטרענגער זעלבסט־דיסציפּלין, אַ דאַנק װעלכער עס איז געקומען בײַ מיר אַ פּלוצלינגער סוף צו יעדן פאַרשלעפּטן „העכערן שװינדל", „אידעאַליזם", „שײנעם געפיל" און אַנדע־רע װײַבלעכקײטן, איז אין אַלע זײַנע עצם־זאַכן אָנגעשריבן געװאָרן אין סאָררענט; זײַן פאַרענדיקונג, זײַן אַנטגילטיקע פאָרם האָט עס באַקומען בעת אַ װינטער אין באַזעל, בײַ אומפאַרגלײַכלעך

אומגינסטיקערע פאַרהעלטענישן, ווי אין סאָררענט. אין גרינט האָט דאָס בוך אויפן געוויסן דער פעטער גאסט, דאַמאָלס אַ סטודענט פון באַזעלער אוניווערסיטעט און מיר זייער גענייגט. איך האָב דיקטירט מיט אַ פאַרבונדענעם קאָפּ און יסורים, ער האָט געשריבן, ער האָט אויך קאָריגירט, — ער איז געווען אין גרונט דער אייגנטלעכער שריפטשטעלער, בעת איך בין געווען בלויז דער מחבר. ווען דאָס בוך איז מיר ענדלעך געקומען אין די הענט אַריין — צו דער פאַרוווּנדערונג פון אַ שווער־קראַנקן, — האָב איך געשיקט, צווישן אַנדערע, אויך קיין בײַרעט צוויי עקזעמ־פּליאַרן. דורך אַ ווונדער פון זין, וואָס איז געלעגן אין דעם צופאַל, איז צו דערזעלבער צײַט צו מיר אָנגעקומען אַ שיינער עקזעמפּליאַר פון פאַרסיפאַל־טעקסט, מיט וואַגנערס ווידמונג פאַר מיר „זײַן טייערן פרײַנט פרידריך ניטשע, ריכאַרד וואַגנער, קירכן־ראַט". — דאָסדאָזיקע קרייצן זיך פון די צוויי ביכער — מיר האָט זיך גע־דוכט, ווי כ'וואָלט דערבײַ געהערט אַ טאָן פון אַ בייזער בשורה. צי האָט עס נישט געקלונגען, גלײַך ווי ש ווערטן וואָלטן זיך געקרייצט?... יעדנפאַלס האָבן מיר בײדע אַזוי עס עמפּפונדן: ווײַל מיר האָבן בײדע געשוויגן. — צו יענער צײַט זענען דערשינען די ערשטע BAYREUTHER BLAETTER: איך האָב באַגריפן, צו וואָס עס איז געווען די העכסטע צײַט. — אומגלויבלעך! וואַגנער איז געוואָרן פרום...

6. וויאַזוי איך האָב דאַמאָלס (1876) געטראַכט איבער מיר, מיט וועלכער אומגעהויערער זיכערקייט איך האָב געהאַלטן אין דער הענט מײַן אויפגאַבע און דאָס וועלטהיסטאָרישע אין איר, וועגן דעם זאָגט עדות דאס גאַנצע בוך, פאַר אַלעם אָבער

אַ זייער אויסדריקלעך אָרט: נאָך וואס אויך דאָ האָב איך, מיט דער
בײַ מיר אינסטינקטיווער ערמדה, ווידער אויסגעמיטן דאס ווער=
טעלע „איך" און דאס מאָל האָב איך נישט שאָפּענהויער אָדער
וואַגנער, נאָר איינעם פון מײַנע פרײַנט, דעם אויסגעצייכנטן
ד"ר פּאַול רע, מיט אַ וועלטהיסטאָרישן רום באַשטראַלט —
צום גליק אַ צו פֿײַנע חיה, אַז... אַנדערע זענען געווען ווייניקער
פֿײַן: איך האָב די האָפֿנונגלאָזע צווישן מײַנע לייענער, למשל
דעם טיפּישן דײַטשן פּראָפעסאָר, אין דעם דערקענט, וואס אויפן
סמך פון דערדאָזיקער שטעל האָבן זיי געמיינט, אַז דאס גאַנצע
בוך דאַרף מען באַטראַכטן ווי העכערן רע=אַליזם... אין דער
אמרתן האָט עס אנטהאַלטן אין זיך די אָפּווענדונג פון פינף, זעקס
טעזן פון מײַן פרײַנט: מען מעג וועגן דעם איבערלייענען די פּאָר=
רעדע צו דער „גענעאַלאָגיע פון דער מאָראַל". — דאסדאָזיקע אָרט
זאָגט: וועלכעס איז די הויפּט=הנחה, וואס צו איר איז געקומען
איינער פון די אומדערשראָקנסטע און קאַלטסטע דענקער, דער
מחבר פון דעם בוך „וועגן מקור פון די מאָראַלישע עמפּינדונגען"
אַ דאַנק (LISEZ: ניטשע, דער ערשטער אימאָראַליסט)
זײַנע שאַרפע און דורכדרינגנדע אַנאַליזן פון דעם מענטשנס
האַנדלען? „דער מאָראַלישער מענטש שטייט נישט נענטער צו
דער שכל=וועלט ווי דער פיזישער מענטש — ווײַל עס איז
לחלוטין נישטאָ קיין שכל=וועלט..." דידאָזיקע הנחה, האַרט און
שנײַדיק געוואָרן אונטער די האַמער=קלעפּ פון דער היסטאָרישער
דערקענטניש (LISEZ: איבערשאַצונג פון אַלע ווערטן),
קאָן אפשר אַמאָל, אין דער צוקונפט — 1890! — דינען פאַר אַ האַק,
וועלכע וועט אויסראָטן דאס „מעטאַפיזישע באַדערפעניש" פון דער
מענטשהייט, — צי מער ווי אַ ברכה אָדער אַ קללה פאַר די

מענטשהייט, ווער וואָלט דאס געקאָנט זאָגן? אָבער יעדנפאַלס ווי אַ הנחה מיט די באַדייטנדסטע פאָלגן, פרוכטבאַר און שרעקלעך צוגלייך און מיט יענעם דאָפּלט־בליק אין די וועלט קוקנ־דיק, וועלכע עס האָבן אַלע גרויסע דערקענטנישן...

מארגנרויט. געדאנקען וועגן דער מאראל ווי א פאראורטייל. מיט דעמדאָזיקן בוך הייבט זיך אָן מיין קריגס־מאַרש קעגן דער מ אָ ר אַ ל. נישט אַז עס זאָל האָבן דעם מינ־דעסטן ריח פון פולווער: — מ'וועט גאַנץ אַנדערע און פיל אָנגענעמערע ריחות דערשפירן, וויבאַלד מ'פאַרמאָגט אַ געוויסע פיינקייט אין די נאָזלעכער. נישט קיין שווערע, נישט אפילו קיין לייכטע אַרטילעריע: אויב די ווירקונג פון בוך איז אַ נעגאַטיווע, זענען דאָס זיינע מיטלען נאָך ווייניקער, דידאָזיקע מיטלען, וואָס די ווירקונג קומט פון זיי ווי אַ שלוס, נישט ווי אַ האַרמאַטן־שאָס. דאס, וואס מ'שיידט זיך פון דעם בוך מיט אַ שרעקעוודיקער פאָרזיכטיקייט לגבי אַלץ, וואס איז ביז היינט אונטער דעם נאָמען מאָראַל צו אָנזען געקומען און אפילו צו פאַרגעטערונג, איז נישט אין סתירה דערמיט, וואס אין גאַנצן בוך געפינט זיך נישט קיין נעגאַטיוו וואָרט, קיין אָנגריף, קיין בייזקייט, — וואס עס ליגט גיכער אויף דער זון, רונדיק, גליקלעך, גלייך צו אַ ים־חידה. לסוף בין איך דאָס אַליין געווען, דידאָזיקע ים־חיה: כמעט יעדער זאַץ פון בוך איז אויסגעדאַכט, אַ ר ו י ס ג ע פ אַ נ ג ע ן אין יענעם פעלזנ־כאַאָס נאָענט ביי גענוע, וווּ איך בין געווען אַליין און האָב אפילו מיטן ים געהאַט סודות. נאָך היינט, אַז איך ריר מיך צופעליק צו צום דאָזיקן בוך, ווערט מיר כמעט יעדער זאַץ אַ ציפער, מיט וועלכן איך צי ווידער אַרויס עפּעס אומפאַרגלייכלעכס פון דער

טיף: די גאַנצע הויט זיינע ציטערט פון צאַרטע דערינערונג־שוי־
דערס. די קונסט, מיט וועלכער עס צייכנט זיך אויס, איז נישט
קליין דערין, וואס זאַכן, וועלכע שלייכן פאַרביי לייכט און אָן גע־
רויש, רגעס, וועלכע איך רוף אָן געטלעכע עקדישן, פאַרפעסטיקט
זי א ביסל — נישט צום ביישפיל מיט דער גרויזאַמקייט פון יע־
נעם גריכישן גאָט, וועלכער האט דאס אָרימע עקדישל פשוט
אדורכגעשפיזט, אָבער דאָך מיט עפעס שפיציקס, מיט דער פעדער...
„עס זענען דאָ אַזויפיל מאַרגנרויטס, וועלכע האָבן נאָך נישט
געלייכט" — דידאָזיקע אינדישע אויפשריפט שטייט אויף
דער טיר צום דאָזיקן בוך. ווו זוכט זיין שעפער יענעם נייען
מאָרגן, יענץ ביז איצט נאָך אומאַנטדעקטע צאַרטע רויט, מיט
וועלכן א נייער טאָג — אָ, א גאַנצע ריי, א גאַנצע וועלט פון נייע
טעג! — הייבט זיך ווידער אָן? אין אַן איבערשאַצונג
פון אלע ווערטן, אין א באַפרייען זיך פון אַלע מאָראַלישע
ווערטן, אין א יאָ־זאָגן און האָבן פאַרטרויען צו אַלץ, וואס איז
ביזאַהער געווען פאַרבאָטן, פאַראַכט, פאַרשאָלטן. דאָסדאָזיקע יאָ־
זאָגנדיקע בוך שטראַלט אויס זיין ליכט, זיין ליבע, זיין
צערטלעכקייט אויף בלויז שלעכטע זאַכן, עס שענקט זיי ווידער
צוריק „די נשמה", דאָס ריינע געוויסן, דאָס הויכע רעכט און
פאָררעכט אויף לעבן. די מאָראַל ווערט נישט אָנגעגריפן, זי
קומט נאָר מער נישט אין באַטראַכט... דאָסדאָזיקע בוך ענדיקט
מיט אַן „אָדער?", — עס איז דאָס איינציקע בוך, וועלכעס ענדיקט
מיט אַן „אָדער?"...

2. מיין אויפגאַבע צוצוגרייטן אַן אויגנבליק פון העכסטער
זעלבסטבאַזינונג פון דער מענטשהייט, א גרויסע מיטאָג־צייט,

ווען זי וועט בליקן צוריק און בליקן פאָרויס, ווען זי וועט זיך
באַפרייען פון אונטער דער הערשאַפט פון צופאַל און די פּריסטער
און וועט צום ערשטן מאָל שטעלן אַלס גאַנצעס די פראַגע:
פאַרוואָס? צוואָס? — די דאָזיקע אויפגאַבע דרינגט אַרויס מיט נויט-
ווענדיקייט פון דעם איינזען, אַז די מענטשהייט איז נישט פון
זיך גופא אויף דעם רעכטן וועג, אַז זי ווערט דורכויס נישט
געטלעך געפירט, אַז גיכער האָט גראָד אונטער אירע הייליקסטע
ווערט-באַגריפן פאַרפירעריש געהערשט דער אינסטינקט פון
פאַרניינונג, פאַרדאַרבונג, דער אינסטינקט פון דעקאַדאַנס. די פראַ-
גע מכח דעם מקור פון די מאָראַלישע ווערטן איז דערפאַר פאַר
מיר אַ פראַגע פון ערשטער ראַנג, ווייל פון איר הענגט אָפּ
די צוקונפט פון דער מענטשהייט. די פאָדערונג, מ'זאָל גלויבן,
אַז אַלץ אין גרונט געפינט זיך אין די בעסטע הענט, אַז אַ בוך,
די ביבל, גיט אַן אַנטגילטיקע באַרויקונג בנוגע דער געטלעכער
פירונג און חכמה אין דעם גורל פון דער מענטשהייט, אָט די
פאָדערונג איז, ווען מיר זעצן זי צוריק איבער אין די שפּראַך פון
ווירקלעכקייט, דער ווילן נישט צו לאָזן אַנטפּלעקן זיך דעם אמת
וועגן דעם באַדויערנסווערטן היפּך דערפון, דאָס הייסט, אַז
די מענטשהייט האָט זיך ביז אַהער געפונען אין די שלעכטסטע
הענט, אַז זי איז געפירט געוואָרן דורך די געליטענע, די
כיטרע-נקמה-דורשטיקע, די אַזוי-גערופענע „הייליקע", די דאָ-
זיקע וועלט-פאַרשוואַרצער און מענטשן-שענדער. דער אַנטשיידנדער
סימן, וועלכער באַווייזט, אַז דער פּריסטער (— אַריינגערעכנט די
פאַרבאָרגענע פּריסטער, די פילאָזאָפן) האָט באַהערשט
נישט נאָר אַ באַשטימטן רעליגיעזן כלל, נאָר אַלץ בכלל, אַז די
דעקאַדאַנס-מאָראַל, דער ווילן צום סוף, גילט ווי די מאָראַל אין

זיך, איז דאָס, וואָס אומעטום ווערט דעם עגאָיסטישן צוגעגעבן אַן אומבאַדינגטן ווערט און קעגן דעם עגאָיסטישן הערשט די פיינטשאַפט. ווער ס'איז אין דעם פונקט מיט מיר נישט מסכים, דעם האַלט איך פאַר א נ ג ע ש ט ע ק ט... אָבער די גאַנצע וועלט איז מיט מיר נישט מסכים... פאַר אַ פיזיאָלאָג לאָזט אַזאַ ווערט־קעגנזאַץ קיין שום צווייפל נישט איבער. ווען דער מינדסטער אָרגאַן אין אָרגאַניזם הערט אויף אפילו אין דער קלענסטער מאָס אַדורכצופירן מיט דער גאַנצער זיכערקייט זיין זעלבסטדערהאַלטונג, זיין קראַפט־צופלוס, זיין „עגאָיזם", ווערט דאָס גאַנצע אַנטאַרטעט. דער פיזיאָלאָג פאַרלאַנגט, מ'זאָל א ו י ס ש נ י י ד ן די אַנטאַרטעטע טייל, ער נעגירט יעדע סאָלידאַריטעט מיט דעם אַנטאַרטעטן, ער האָט צום ווייניקסטן מיטלייד דערמיט. אָבער דער פּריסטער ו י ל גראָד די אַנטאַרטונג פון דאָס גאַנצע, פון דער מענטשהייט: דעריבער ק אָ נ ס ע ר ו ו י ר ט ער דאָס אַנטאַרטנדיקע — פאַר דעם פּרייז באַהערשט ער זי... וועלכן צוועק האָבן יענע שקר־באַגריפן, די ה י ל פ ס־באַגריפן פון דער מאָראַל, „נשמה", „גייסט", „פריי־ער ווילן", „גאָט", אויב נישט דעם, כדי די מענטשהייט פיזיאָלאָגיש צו רויִנירן?... ווען מ'לענקט אָפּ דעם ערנסט פון דער זעלבסט־דערהאַלטונג, דער קראַפטשטייגערונג פון לייב, ד א ס ה י י ס ט פ ו ן ל ע ב ן, ווען מ'בויט פון דער בלייכזוכט אַן אידעאַל, פון דער פאַראַכטונג צום לייב „דעם תיקון פון דער נשמה", וואָס איז דאָס, אויב נישט אַ ר ע צ ע פּ ט צו דעקאַדאַנס? — דאָס פאַרלירן אין שווערגעוויכט, דאָס אַנטקייגנשטעלן זיך די נאַטירלעכע אינסטינקטן, די „אומעגאָיסטישקייט" מיט איין וואָרט — דאָס האָט געהייסן ביז אַהער מ אָ ר אַ ל... מיט דעם „מאָרגנ־

רויט" האָב איך צום ערשטן מאָל אונטערגענומען דעם קאַמף קעגן דער מאָראַל פון אַנטזאַגונג. —

די פרייליכע וויסנשאַפט. („LA GAYA SCIENZA").

דאָס „מאָרגנרויט" איז אַ יאָ־זאָגנדיק בוך, טיף, אָבער פול מיט ליכט און גוטסקייט. דאָסזעלבע קאָן מען נאָכאַמאָל און אין העכסטן גראַד זאָגן וועגן דער GAYA SCIENZA: כמעט אין יעדן זאַץ פון דערזעלביקער האַלטן זיך צערטלעך טיפזין און שטיפערישקייט פאַר דער האַנט. אַ געדיכט, וואָס דריקט אויס די טיפסטע דאַנקבאַרקייט פאַר דעם וווּנדערבאַרסטן חודש יאַנואַר, וועלכן איך האָב איבערגעלעבט — דאָס גאַנצע בוך איז זיין געשאַנק — זאָגט עדות גענוג, פון וועלכער טיף אַרויס דאָ איז געוואָרן די „וויסנשאַפט" פרייליך:

דו, וואָס האָסט מיטן שפּיז פון פלאַם
דאָס אייז פון מיין נשמה געשפּאָלטן אין טיילן,
אַז איצטער טוט זי ברויזנדיק צום ים
פון איר העכסטער האָפנונג איילן:
העלער אַלץ און אַלץ געזונטער,
פריי אין ליבסטן מוז —
אַזוי־אָ לויבט זי דיינע וווּנדער,
שענסטער יאַנואַריוס!

וואָס דאָ הייסט „העכסטע האָפנונג", ווער קאָן וועגן דעם צווייפלען, וועלכער זעט אויפלייכטן אין סוף פון פערטן בוך די דימענטענע שיינקייט פון די ערשטע רייד פון זאַראַטוסטראַ? — אָדער וועלכער לייענט די גראַניטענע זאַצן אין סוף פון דריטן

בוך, מיט וועלכע אַ שיקזאַל ווערט פאַר אַלע צייטן צום
ערשטן מאָל אין פאָרמולעס אויסגעהאַקט? — די לידער
פון פרינץ פויגלפריי, צום גרעסטן טייל אין סיציליען
געדיכטעט, דערמאָנען גאַנץ אויסדריקלעך אין דעם פּראָוואַנ־
סאַלישן באַגריף פון דער „GAYA SCIENZA“, אין יענער איינהייט
פון זינגער, ריטער און פרייגייסט, מיט וועלכער עס
טיילט זיך אויס יענע ווונדערבאַרע פריקולטור פון די פּראָוואַנסאַלן,
אין קעגנזאַץ צו אַלע צווייִדייטיקע קולטורן; דאָס גאָר לעצטע גע־
דיכט בפרט, „צו דעם מיסטראַל“, אַן אויסגעלאַסן טאַנץ־ליד,
אין וועלכן, זייט מוחל! עס ווערט איבער די מאָראַל אַריבערגע־
טאַנצט, איז אַ פולקומענער פּראָוואַנסאַליזם. —

אַזוי האָט געזאָגט זאַראַטוסטראַ. אַ בוך פאַר אַלע
און פאַר קיינעם. איך וועל איצטער דערציילן די געשיכטע
פון דעם זאַראַטוסטראַ. די גרונטקאָנצעפּציע פון דעם ווערק, דער
געדאַנק פון אייביקן ווידערקום, די דאָזיקע העכ־
סטע פאָרמולע פון באַ־יאָ־ונג, וועלכע קאָן בכלל דערגרייכט ווערן, —
געהערט אין חודש אויגוסט פון יאָר 1881: ער איז אָנגעוואָרפן
געוואָרן אויף אַ בלאַט, מיט דער איבערשריפט: „6000 פוס אויף
יענער זייט פון מענטש און צייט“. איך בין געגאַנגען אין יענעם
טאָג אַרום דער אָזיערע פון סילוואַפּלאַנאַ דורך די וועלדער; ביי
אַ מעכטיקן, פּיראַמידאַל אויפגעטורעמטן שטיין נישט ווייט פון
סורליי האָב איך מיך אָפּגעשטעלט. דאָ איז מיר געקומען דער־
דאָזיקער געדאַנק. — רעכן איך פון דעםדאָזיקן טאָג אָן אַ פּאָר
חדשים צוריק, באַמערק איך, ווי אַן אָנזאָג, אַ פּלוצלינגע און ביזן
גרונט אַנטשיידנדיקע פאַרענדערונג פון מיין געשמאַק, קודם־כל אין

דער מוזיק. מ'קאָן אפשר דעם גאַנצן זאַראַטוסטראַ צו דער מוזיק פאַררעכענען;—געוויס, אַ ווידערגעבורט אין דער קונסט צו הערן איז געווען דערצו אַ פאָרבאַדינג. אין אַ קליין באַד-אָרט אין די בערג נישט ווייט פון וויטשענצאַ, רעקאָאַראָ, וווּ איך האָב פאַרבראַכט דעם פרילינג פון יאָר 1881, האָב איך צוזאַמען מיט מיין MAESTRO און פריינט פעטער גאַסט, אויך אַ „ווידערגעבוירענעם", אנטדעקט, אַז דער פעניקס מוזיק איז פאַר אונז מיט לייכטערע און לייכטנדיקערע פעדערן פאַרבייגעפלויגן, ווי ער האָט ווען איז באַוויזן. רעכן איך דערקייגן פון יענעם טאָג אָן פאָרויס, ביז צו דער פלוצלינגער און ביי די אומוואָרשיינלעכסטע אומשטענדן אָנפאַנגנדיקער געבורט אין חודש פעברואַר פון יאָר 1883 — די ענד-טייל, דיזעלבע, וואס אין פאָרוואָרט האָב איך פון איר ציטירט אַ פאָר זאַצן, איז פאַרטיק געוואָרן פונקט אין דער הייליקער שעה, ווען ריכאַרד וואַגנער איז אין ווענעדיק געשטאָרבן — פאַלן אויס אַכצן חדשים אויף דער שוואַנגערשאַפט. דידאזיקע צאָל גראָד פון אַכצן חדשים וואָלט געקאָנט אַרויספירן אויף דעם געדאַנק, צווישן בודדיסטן לכל הפחות, אַז איך בין אין גרונט אַ העלפאַנט אַ זי. — אין דידאָזיקע צווישנצייט געהערט די GAYA SCIENZA, וועלכע האט הונדערט סמנים, וואס זאָגן אָן די נאָענטקייט פון עפעס אומפאַרגלייכלעכס; לסוף גיט זי אפילו נאָך דעם אָנהויב פון זאַראַטוסטראַ, זי גיט אין פאָרלעצטן אָפשניט פון פערטן בוך דעם גרונטגעדאַנק פון זאַראַטוסטראַ. — דאסגלייכן געהערט אין דיזעלבע צווישנצייט יענער הימן צום לעבן (פאַר אַ געמישטן כאָר און אָרקעסטער), וואס זיין פאַרטיטור איז דערשינען פאַר צוויי יאָר ביי ע. וו. פריטש אין לייפציק: אַ סימפטאָם נישט אָן באַדייטונג אפשר פאַר דעם צושטאַנד

פונם דאָזיקן יאָר, ווען דער י א ָ ־ ז א ָ ג נ ד י ק ע ר פּאַטאָס PAR EXCELLENCE, פון מיר אָנגערופן דער טראַגישער פּאַטאָס, האָט מיך אָנגעפילט אין העכסטן גראַד. מ'וועט אים שפּעטער אַמאָל זינגען מיר צום אָנדענק. — דער טעקסט, איך באַמערק דאָס אויס־דריקלעך, ווייל מכּח דעם איז פאַרשפּרייט אַ טעות, איז נישט פון מיר: ער איז די דערשטוינענדיקע אינספּיראַציע פון אַ יונגער רוסין, מיט וועלכער איך בין דאַמאָלס געווען באַפריינדעט, פריילין לו פאָן סאַלאָמע. ווער עס פאַרשטייט פון די לעצטע ווערטער פונם געדיכט בכלל אַ זין אַרויסצונעמען, דער וועט משער זיין, פאַרוואָס איך האָב עס פּריווילעגירט און באַוואונדערט: עס איז דאָ אין זיי גרויסקייט. דאָס ליד גילט נ י ש ט ווי אַ ווידערשפּרוך קעגן דעם לעבן: „האָסטו קיין גליק מיר מער נישט צו געבן, נו גוט! ה א ָ ס ט ו נ א ָ ך ד י י ן פּ י י ן..." אפשר פאַרמאָגט אויך מיין מוזיק אין דאָזיקן אָרט גרויסקייט (לעצטע נאָטע פון דעם A־קלאַרנעט cis, נישט c. דרוקפעלער). דעם נאָענטסטן ווינטער האָב איך פאַרבראַכט אין יענער רייצנד שטילער בוכט פון ראַפּאַלאָ נישט ווייט פון גענוע, וועלכע שניידט זיך אַריין צווישן קיאַוואַרי און די פּאָדערבערג פון פּאָרטאָ פינאָ. מיין געזונט איז נישט געווען דאָס בעסטע; דער ווינטער קאַלט, איבער דער מאָס רעגנדיק; אַ קליין אַלבערגאָ, האַרט ביים ים שטייענדיק, אַזוי אַז דאָס געהויבענע וואַסער אין ים האָט מיך אינגאַנצן נישט געלאָזט שלאָפן בייַנאַכט, איז געווען כמעט אין אַלעם דער היפּך פון דעם, וואָס מ'האָט זיך געקאָנט ווינטשן. טראָצדעם און כמעט צום באַווייז פון מיין כּלל, אַז אַלדאָס אַנטשיידנדיקע אַנטשטייט „טראָצדעם", איז עס געווען דערדאָזיקער ווינטער און דידאָזיקע אומגינסטיקע אומשטענדן, ביי וועלכע מיין זאַראַטוסטראַ איז

אַנטשטאַנען. — פֿאַרמיטאָגצייט פֿלעג איך שטייגן אין דער דרום־
ריכטונג אויפֿן הערלעכן וועג, וועלכער פֿירט צו זאָאַלי אַרויף
אין דער הייך, פֿאַרביי פּאַר פּיניען און מיט אַ ווייטן אַרויסבליק
אויפֿן ים; נאָכמיטאָגצייט, אויף וויפֿיל דאָס געזונט האָט נאָר
דערלויבט, פֿלעג איך אַרומגיין די גאַנצע בוכט פֿון סאַנטאַ מאַר־
געריטאַ ביז הינטער פּאָרטאָ פֿינאָ. דאָסדאָזיקע אָרט און דידאָ־
זיקע לאַנדשאַפֿט איז נאָך נעענטער געוואָרן מיין האַרץ, אַ דאַנק
דער גרויסער ליבע, וואָס דער קייזער פֿרידריך דער דריטער האָט
געפֿילט צו זיי; אין האַרבסט 1886 בין איך נאָכאַמאָל געווען אויפֿן
דאָזיקן ים־ברעג, בעת ער האָט צום לעצטן מאָל באַזוכט דידאָ־
זיקע קליינע פֿאַרגעסענע וועלט פֿון גליק. — אויף אָט דידאָזיקע
צוויי וועגן איז מיר דער גאַנצער ערשטער זאַראַטוסטראַ איינגע־
פֿאַלן, קודם־כּל זאַראַטוסטראַ גופֿא, ווי אַ טיפּ: ריכטיקער, ער
איז מיך באַפֿאַלן...

2. כּדי דעםדאָזיקן טיפּ צו פֿאַרשטיין, מוז מען זיך צוערשט
קלאָר מאַכן זיין פֿיזיאָלאָגישן באַדינג: ער איז דאָס, וואָס איך
רוף אָן די גרויסע געזונטהייט. איך קאָן דעםדאָזיקן
באַגריף נישט בעסער, נישט פּערזענלעכער דערקלערן, ווי
איך האָב דאָס שוין געטון, אין איינעם פֿון די אָפּשניטן אין סוף
פֿון פֿינפֿטן בוך פֿון דער „GAYA SCIENZA". „מיר נייע, נאָמענלאָזע,
שלעכט־פֿאַרשטענדלעכע — זאָגט זיך דאָרט, — מיר פֿרי־געבוירע־
נע פֿון אַ נאָך אומבאַוויזענער צוקונפֿט, מיר ברויכן צו אַ נייעם
צוועק אויך אַ ניי מיטל, דהיינו אַ נייע געזונטהייט, אַ שטאַרקערע,
דערפֿאַרענערע, בויגזאַמערע, דרייסטערע, לוסטיקערע, ווי עס זענען
געווען ביזאַהער אַלע געזונטהייטן. ווען מענס נשמה עס באַגערט

איבערצולעבן דעם גאַנצן סכום פון די ביזאַיצטיקע ווערטן
און ווינטשבאַרקייטן און אַרומשווימען אַלע ברעגעס פונם דאָזיקן
אידעאַלישן „מיטללענדישן ים“, ווער עס וויל וויסן אויס די
איבערלעבונגען פון דער אייגנסטער דערפאַרונג, וואס עס פילט
אַ דעראָבערער און אַנטדעקער פון דעם אידעאַל, דאסגלייכן אַ
קינסטלער, אַ הייליקער, אַ געזעצגעבער, אַ חכם, אַ געלערנטער,
אַ גאָטפאָרכטיקער, אַ געטלעכער נזיר פון אַלטן סטיל: דער האָט
דערצו קודם־כּל איין זאַך נויטיק, די גרויסע געזונטהייט —
אַזעלכע, וואס נישט נאָר מ'האט, נאָר מען דערווערבט נאָך
אויך כּסדר און מ'מוז דערווערבן, ווייל תּמיד אָפּערט מען זי פונ־
דאַסניי, מען מוז זי אָפּערן... און איצט, ווען מיר זענען לאַנג אויף
אַזאַ אופן געווען אונטערוועגנס, מיר אַרגאָנאַווטן פונם אידעאַל,
מוטיקער אפשר ווי קלוג, און גאַנץ אָפט צעשלאָגן און שאָדן גע־
ליטן, אָבער, ווי געזאָגט, געזונטער, חי מ'וואָלט דאס אונז געוואָלט
דערלויבן, געפערלעך געזונט, תּמיד פונדאַסניי געזונט, — וויל זיך
אונז דוכטן, גלייך ווי מיר וואָלטן, אַלס לוין דערפאַר, האָבן פאַר
זיך אַ נאָך אומאַנטדעקט לאַנד, וועמענס גרענעצן עס האָט
נאָך קיינער נישט געזען, אַ יענע־וועלט פון אַלע ביזאַיצטיקע
לענדער און ווינקלען פונם אידעאַל, אַ וועלט אַזוי איבער־
עשירותדיק אין שיינס, ווונדערלעכס, אויסטערלישס, אימהדיקס
און געטלעכס, אַז אונזער נייגער פונקט ווי אונזער באַגער צום
באַזיצן זענען אַרויס פון זייער גלייכגעוויכט — אַך, אַז מיר קאָ־
נען איצטער דורך גאָרנישט מער געזעטיקט ווערן!... וויאַזוי
וואָלטן מיר זיך, נאָך אַזעלכע אויסזיכטן און מיט אַזאַ הייסהונגער
אין וויסן און געוויסן, געקאָנט נאָך באַגניגענען מיט דעם
היינטיקן מענטש? זייער שלעכט, אָבער עס איז אומפאַר־

מיידל'עך, וואס מיר קוקן זיך צו צו זיינע ווירדיקסטע צילן און האָפענונגען מיט אַ שלעכט אָנגעשטעלטן ערנסט אין מעגלעך מיר קוקן זיך אפילו מער נישט צו... אַן אַנדער אידעאַל לויפט פאַר אונז פאַרביי, אַ וואונדערלעכער, נסיונדיקער, געפאַרנפולער אידעאַל, צו וועלכן מיר וואָלטן קיינעם נישט געוואָלט צורעדן, ווייל מיר אָנערקענען קיינעם נישט אַזוי לייכט *דאס רעכט אויף אים*: דער אידעאַל פון אַ גייסט, וועלכער שפילט נאַאיוו, דאס הייסט אומגעוואָלט און פון איבערפלייצנדיקער שפע און מעכטיקייט, מיט אַלץ, וואס האט ביז אַהער געהייסן הייליק, גוט, אומבאַריר-לעך, געטלעך; פאַר וועלכן דאס העכסטע, אין וואס דאס פאָלק האט מיט רעכט זיין מאָס פאַר ווערטן, וואָלט שוין באַדייט אַזוי פיל, ווי געפאַר, ירידה, דערנידעריקונג אָדער, מינדעסטנס, ווי אָפרו, בלינדקייט, צייטווייליק פאַרגעסן-זיך; דער אידעאַל פון אַ מענטשלעך-איבערמענטשלעך געזונט און גוטגינונג, וועלכער וועט זיך גאַנץ אָפט אויסדוכטן *אוממענטשלעך*, למשל, ווען ער וועט זיך נעבן דעם גאַנצן ביזאיצטיקן ערנסט פון דער וועלט, נעבן דער גאַנצער ביזאיצטיקער פייערלעכקייט אין תנועה, וואָרט, קלאַנג, בליק, מאָראַל און אויפגאַבע אַוועקשטעלן ווי זייער פאַר-קערפערטסטע נישטווילנדיקע פאַראָדיע — און מיט וועלכן, נישט געקוקט אויף דעם אַלעם, קאָן זיין, הייבט ערשט אָן *דער גרויסער ערנסט*, ווערט ערשט געשטעלט דער אמתער פרעגצייכן, דאס שיקזאַל פון דער נשמה ווענדט זיך אום, דער ווייזער רוקט זיך, די טראַגעדיע *הייבט אָן*...״

3. האָט ווער, אין סוף פון נײַנצנטן יאָרהונדערט, אַ דייט-לעכן באַגריף וועגן דעם, וואס די דיכטער פון שטאַרקע תקופות

האָבן אָנגערופן באַגייסטערונג? אויב נישט, וועל איך דאָס באַשרייבן. — מיט דעם קלענסטן זכר פון אַבערגלויבן אין זיך, וואָלט מען קוים געקאָנט באמת אַוועקטרייבן פון זיך די פאָרשטעלונג, אַז מ׳איז בלויז אַ פאַרקערפּערונג, בלויז אַ מויל=געצייג, בלויז אַ מעדיום פון איבערמעכטיקע כחות. דער באַגריף אַנטפּלעקונג, אין דעם זין, אַז פּלוצלינג דערזעט מען, דערהערט מען מיט אַן אומבאַשרייבלעכער זיכערקייט און שאַרפקייט עפּעס אַזוינס, וואָס טרייסלט איינעם אויף ביז אין טיפסטן גרונט און וואַרפט אים אום, איז אַ פּשוטע באַשרייבונג פון דעם פאַקטישן צושטאַנד. מ׳הערט, מ׳זוכט נישט; מ׳נעמט, מ׳פרעגט נישט, ווער עס גיט דאָ; ווי אַ בליץ לייכט אויף אַ געדאַנק, מיט נויטווענדיקייט, אין דער פאָרם אָן איבערלייגונג, — איך האָב קיינמאָל נישט געהאַט קיין אויסוואַל. אַן אַנטציקונג, וואָס איר אומגעהויערע געשפּאַנט=קייט ווערט טיילמאָל אויפגעלייזט אין אַ שטראָם פון טרערן, וואָס ביי איר טוט נישטווילנדיק שטורמען דער שריט און אָט ווערט ער לאַנגזאַם; אַ פולשטענדיק זיין=אויסער=זיך מיט דעם קלאָרסטן באַוווּסטזיין פון אָן אַ שיער דינע שוידערס און הויט=ציטערונגען ביז אין די פיס=פינגער; אַ גליק=טיפקייט, אין וועלכער דאָס ווייטאָג=לעכסטע און אומעטיקסטע ווירקט נישט ווי אַ היפּך, נאָר ווי באַדינגט, ווי אַרויסגעפאָדערט, ווי אַ נויטווענדיקע פאַרב אינעווייניק פון אַזאַ ליכט=שפּע; אַן אינסטינקט פון ריטמישע פּראָפּאָרציעס, וואָס איבערשפּאַנט ווייטער מהלכן פון פאָרמען — די לענג, דאָס באַדערפעניש אין אַ ווייטגעשפּאַנטן ריטם איז כמעט די מאָס פאַר די קראַפט פון דער באַגייסטערונג, אַ מין אויסגלייך אַנטקעגן איר דרוק און געשפּאַנטקייט... אַלץ געשעט אין העכסטן גראַד נישטפרייוויליק, אָבער ווי אין אַ שטורעם פון

ר ייהייטס=געפיל, פון אומבאדינגקטקייט, פון מאכט, פון געטלעכ= ק'יט... די נישטפרייוויליקייט פונם בילד, פונם משל איז דאס ערקווירדיקסטע; מ'האט נישט מער קיין השגה, וואס איז בילד, יאס אין משל; אלץ ביט זיך אן ווי דער נאענטסטער, דער יכטיקסטער, דער פשוטסטער אויסדרוק. עס דוכט זיך ווירקלעך, כדי צו דערמאנען א ווארט זאראטוסטראס, גלייך ווי די זאכן וואלטן אליין צוקומען און וואלטן זיך אנביטן צום משל (—„דא קומען אלע זאכן גלעטנדיק צו דיין גערייד און חנדלען צו דיר: ווייל זיי ווילן אויף דיין רוקן רייטן. אויף יעדן משל רייטסטו דא צו יעדן אמת. דא פראלן זיך אויף פאר דיר אלע ווערטער פון דעם זיין און אלע ווארט=אוצרות; יעדעס זיין וויל דא ווארט ווערן, יעדעס ווערן וויל פון דיר רעדן לערנען —”). דאס איז מיין דערפארונג פון באגייסטערונג; איך בין נישט מסופק, אז מ'מוז צוריקגיין יארטויזנטער, כדי צו געפינען עמעצן, וואס מעג מיר זאגן „דאס איז אויך מיין דערפארונג”. —

4. איך בין א פאר וואכן דערנאך געלעגן קראנק אין גענוא. דערנאך איז געקומען אן אומעטיקער פרילינג אין רוים, ווו איך האב דאס לעבן איבערגעטראגן — עס איז נישט געווען לייכט. אין גרונט האט אט דאסדאזיקע ארט, דאס אומאנשטענדיקסטע ארט אין דער וועלט פאר דעם דיכטער פון זאראטוסטרא, וואס איך האב נישט פרייוויליק אויסגעקליבן, מיך אן א שיער פארדראסן; איך האב געפרווט מיך ארויסצורייסן — איך האב געוואלט אריבער קיין אקווילא, דעם היפך=באגריף פון רוים, פון שנאה געגרינדעט קעגן רוים, ווי איך וועל אמאל אן ארט גרינדן, די דערינערונג אין אן אטעיסט און קירכן=פיינט COMME

IL FAUT, אין איינעם פון מיינע נאָענטסט־פאַרוואַנדטע, דעם גרויסן האָהענשטאַופן־קייזער פרידריך דעם צווייטן. אָבער א פּאַ־טום איז געהאָנגען איבער דעם אַלעם: איך האָב מיך געמוזט צוריקקערן. לסוף האָב איך מיך געלאָזט צופרידן מיט דער PIAZZA BARBERINI, נאָכדעם ווי מיינע באַמיונגען צו געפינען אַן אַנטיקריסטלעכע געגנט האָבן מיך פאַרמאַטערט. איך האָב מורא, אַז כדי אויסצומיידן ווי ווייט מעגלעך שלעכטע ריחות, האָב איך אַמאָל אַליין מיך נאָכגעפרעגט אין PALAZZO DEL QUIRINALE, צי ס'איז דאָרט דאָ אַ שטיל חדר פאַר אַ פילאָזאָף. — אויף אַ LOGGIA הויך איבער דער דערמאָנטער PIAZZA, פון וועלכער מ'זעט גאַנץ רוים און מ'הערט טיף אונטן די FONTANA רוישן, איז געדיכטעט געוואָרן יענץ איינזאַמסטע ליד, וועלכעס איז ווען אַמאָל געוואָרן געדיכטעט, דאָס נאַכט־ליד; אין אָט דער צייט האָט זיך כסדר געטראָגן אַרום מיר אַ מעלאָדיע פון אומבאַשרייבלעכער מרה־שחורה, וואָס איך רעפרען האָב איך אָפּגעפונען אין די ווערטער „טויט פאַר אומשטערבלעכקייט...״ זומער, צוריק אַהיימגעקערט צום הייליקן אָרט, וווּ דער ערשטער בליץ פון זאַראַטוסטראַ־געדאַנק האָט מיר אַ לייכט געטון, האָב איך געפונען דעם צווייטן זאַראַטוסטראַ. צען טעג זענען געווען גענוג; איך האָב אין קיין פאַל, סיי ביים ערשטן, סיי ביים דריטן און לעצטן, מער נישט געדאַרפט האָבן. אינם ווינטער דערנאָך האָב איך אונטער דעם האַלקיאָנישן הימל פון ניצאַ, וועלכער האָט צום ערשטן מאָל אַריינגעשיינט אין מיין לעבן, גע־פונען דעם דריטן זאַראַטוסטראַ — און בין געווען פאַרטיק. קוים אַ יאָר, אויף דעם גאַנצן גערעכנט. אַ סך פאַרבאָרגענע ווינקעלעך און הויכקייטן פון ניצאַס לאַנדשאַפט זענען מיר געהייליקט

דורך אומפאַרגעסלעכע אויגנבליקן: יענער אַנטשיידנדער אָפּשניט, וועלכער טראָגט דעם טיטל „וועגן אַלטע און נייע לוחות", איז געדיכטעט געוואָרן בעת דעם שווערסטן אַרויפשטייגן פון דער סטאַציע צו דעם וווּנדערבאַרן מאַורישן פעלזן-נעסט עזאַ, — די מוסקול-פלינקייט איז תמיד געווען ביי מיר צום גרעסטן, ווען די שעפערישע קראַפט איז געפלאָסן צום רייכסטן. דאס לייב איז באַגייסטערט: לאָמיר אַרויסלאָזן די „נשמה" פון קאָן... מ'האָט מיך אָפט געקאָנט זען אַ טאַנצנדיקן; איך האָב דאַמאָלס געקאָנט וואַנדערן זיבן, אַכט שעה אין די בערג אָן אַ השגה פון אָפּגע-מאַטערטקייט. איך בין גוט געשלאָפן, איך האָב פיל געלאַכט, — איך האָב פאַרמאָגט אַ פולקומע קרעפטיקייט און געדולד.

5. אָפּגעזען פון די דאָזיקע צען-טאָגיקע ווערק, זענען די יאָרן בעת און קודם-כל נאָך דעם זאַראַטוסטראַ געווען אַן עלנטער צושטאַנד אָן גלייכן. מ'באַצאָלט טייער אומשטערבלעך צו זיין: מ'שטאַרבט דערפאַר נישט איינמאָל ביים לעבן. — עס איז פאַראַן עפּעס אַזוינס, וואס איך רוף אָן די RANCUNE פון דעם גרויסן. אַלדאָס גרויסע, אַ ווערק, אַ טאַט, וואס ווערט אַמאָל אויסגעפירט, קערט זיך באַלד קעגן יענעם, וועלכער האָט זיי געטון. גראָד דערפאַר, וואס ער האָט זיי געטון, איז ער שוואַך, — ער האַלט נישט מער אויס זיין טאַט, ער קוקט איר נישט מער אין פנים אַריין. עפּעס האָבן הינטער זיך, וואס מ'האָט קיינמאָל נישט געדאַרפט וועלן, עפּעס אַזוינס, וואס דערין איז איינגעקניפּט דער קניפּ אין דעם גורל פון דער מענטשהייט—און עס איצטער האָבן אויף זיך!... עס צעקוועטשט כמעט... די RANCUNE פון דעם גרויסן! — דאס צווייטע איז די מוראדיקע שטילקייט, וואס מ'הערט אַרום זיך.

די אײנזאַמקײט האָט זיבן הויטן; עס דרינגט קײן שום זאַך נישט מער אַדורך. מ׳קומט צו מענטשן, מ׳באַגריסט פרײַנט: אַ נײַער מדבר, קײן בליק גריסט נישט מער. אין בעסטן פאַל אַ מין מרידה. אַזאַ מין מרידה האָב איך דערפאַרן, אין אַ זײער פאַרשידענעם גראַד, אָבער כמעט פון יעדן, װעלכער איז מיר געשטאַנען נאָענט; עס דוכט זיך, אַז קײן שום זאַך באַלײדיקט נישט טיפער, װי פלוצלינג לאָזן פילן אַ דיסטאַנץ, — די פאָרנעמע נאַטורן, װעלכע קאָנען נישט לעבן אָן פאַרערן, זענען זעלטן. — דאָס דריטע איז די אַבּ־סורדע עמפּינדלעכקײט פון דער הויט קעגן שטעך, אַ מין הילפ־לאָזיקײט פאַר אַלעם קלײנעם. דידאָזיקע, דוכט זיך מיר, אַנטשטײט צוליב דער אומגעהײערער פאַרשװענדונג פון אַלע פאַרטײדיקונגס־כוחות, װעלכע זענען אַ פאָרבאַדינג פאַר יעדער שעפּערישער טאַט, פאַר יעדער טאַט, װאָס דרינגט אַרויס פון דעם אײגנסטן, אינערלעכסטן, טיפסטן. די קלײנע פאַרטײדיקונגס־כוחות זע־נען אַזױ װי אָפּגעשטעלט; זײ האָבן נישט מער קײן שום צופלוס פון קראַפט. — איך װאָג נאָך צו באַמערקן, אַז מ׳פאַרדײעט ערגער, מ׳באַװעגט זיך אָן חשק, מ׳שטײט צו אָפן פאַר די פראָסט־געפילן, אויך פאַר דעם חשד, — דעם חשד, װעלכער איז אין אַ סך פאַלן נאָר אַן עטיאָלאָגישער טעות. אין אַזאַ צושטאַנד האָב איך אַמאָל אויסגעפילט די נאָענטקײט פון אַ סטאַדע קי, אַ דאַנק דעם אומקער פון מילדערע, מענטשן־פרײַנטלעכערע געדאַנקען, נאָך אײדער איך האָב זי געזען: דאָס האָט װאַרעמקײט אין זיך...

6. דאָסדאָזיקע װערק שטײט אינגאַנצן באַזונדער פאַר זיך. לאָמיר לאָזן די דיכטער אין אַ זײַט: עס איז אפשר בכלל קײנמאָל נישט עפּעס געשאַפן געװאָרן פון אַזאַ גלײַכן איבערפלוס פון

קראַפט. מיין באַגריף „דיאָניזיש“ איז דאָ געוואָרן ה ע כ ס ט ע ט אַ ט; מיט איר פאַרגליכן, דערשיינט דער גאַנצער רעשט פון מענטשלעכן טון ווי אָרעם און באַדינגט. וואס אַ געטע, אַ שעקספּיר וואָלט נישט קיין איין אויגנבליק געקאָנט אָטעמען אין אָט דער אומגעהויערער ליידנשאַפט און הויך, וואס דאַנטע, מיט זאַראַטוסטראַ פאַרגליכן, איז בלויז אַ גלויביקער און נישט אַזעלכער, וואס ש אַ פ ט ערשט דעם אמת, אַ וועלט-ר ע ג י ר נ ד ע ר גייסט, אַ שיקזאַל, — וואָס די דיכטער פון וועדאַ זענען פּריסטער און זענען צומאָל נישט ווערט אויפצושנירן די שיך פון אַ זאַראַטוסטראַ, דאס אַלץ איז דאָס קנאַפּסטע און גיט נישט קיין באַגריף וועגן דער דיסטאַנץ, וועגן דער אַ ז ו ר נ ע ר איינזאַמקייט, אין וועלכער דאָסדאָזיקע ווערק לעבט. זאַראַטוסטראַ האָט אַן אייביק רעכט צו זאָגן: „איך שליס קרייזן אַרום מיר און הייליקע גרענעצן; וואָס אַמאָל ווייניקערע שטייגן מיט מיר אויף אַלץ העכערע בערג, — איך בוי אַ געבערג פון אַלץ הייליקערע בערג“. זאָל מען דעם גייסט און די גוטקייט פון אַלע גרויסע נשמות אין איינס צוזאַמעננעמען: אַלע צוזאַמען וואָלטן נישט בכח געווען איין איינציקע רעדע זאַראַטוסטראַס אַרויסצוברענגען. די לייטער איז אומגעהויער, אויף וועלכער ער שטייגט אַרויף און אַראָפּ; ער האָט ווייטער געזען, ווייטער געוואָלט, ווייטער ג ע ק אָ נ ט, ווי וועלכער-איז מענטש. ער נעגירט מיט יעדן וואָרט, דערדאָזיקער יאָ-זאָגנדיקסטער פון אַלע גייסטער; אין אים זענען אַלע קעגנזאַצן צו אַ נייער איינקייט געבונדן. די העכסטע און טיפסטע כחות פון דער מענטשלעכער נאַטור, דאס זיסטע, פלאַטערדיקסטע און אימהדיקסטע פליסט מיט אומשטערבלעכער זיכערקייט פון איין קוואַל אַרויס. מ'ווייסט נישט ביז דאַמאָלס, וואס איז הויכקייט,

וואָט איז טיפקייט; מ'ווייסט נאָך ווייניקער, וואָס איז אמת. עס איז נישטאָ קיין אויגנבליק אין דערדאָזיקער אַנטפלעקונג פון אמת, וועלכער זאָל שוין זיין געווען פאָרויסגעזען, פון איינעם פון די גרעסטע דערגאַנגען. נישטאָ קיין חכמה, קיין זעלן־פאָרשונג, קיין קונסט פון רעדן פאַר זאַראַטוסטראַ; דאס נאָענטסטע, דאס אַלטעגלעכסטע רעדט דאָ פון אומדערהערטע זאַכן. די סענטענץ פון ליידנשאַפט ציטערנדיק; די באַרעדעוודיקייט מוזיק געוואָרן; בליצן פאָרויסגעשליידערט אין ביז היינט נישט־דערגאַנגענע צוקונפטן. די מעכטיקסטע קראַפט צום משל, וועלכע איז ביזאַהער פאַראַן געווען, איז אָרים און שפילעריי קעגן אָט דעם צוריקקער פון דער שפראַך צו דער נאַטור פון בילדלעכקייט. — און וויאַזוי זאַראַטוסטראַ נידערט אַראָפּ און זאָגט צו יעדן דאָס ליבלעכסטע! וויאַזוי ער נעמט אָן אפילו זיינע קעגנער, די פריסטער, מיט צאַרטע הענט און ליידט צוזאַמען מיט זיי צוליב זיי! — דאָ ווערט אין יעדן אויגנבליק דער מענטש בייגעקומען, דער באַגריף „איבערמענטש״ איז דאָ געוואָרן די גרעסטע ווירקלעכקייט, — עס ליגט דאָס אַלץ, וואָס האָט ביזאַהער געהייסן גרויס אינם מענטש, אויף אַן אומענדלעכן מהלך א ו נ ט ע ר אים. וועגן דעם האַלקיאָנישן עלעמענט, די לייכטע פיס, די אַלגעגנוואַרט פון בייזקייט און מוטווילן און חאָס עס איז בכלל אַלץ טיפיש פאַר דעם טיפ זאַראַטוסטראַ, איז נישט געחלומט געוואָרן ווי וועגן דאָס וועזנטלעכע פון גרויסקייט. זאַראַטוסטראַ פילט זיך גראָד אין דערדאָזיקער רחבות פון רוים, אין דערדאָזיקער צוגענגלעכקייט צו דעם אַנטקייגנגעזעצטן ווי דער ה ע כ ס ט ע ר מין פון אַ ל ד אָ ס ז י י ע נ ד י ק ע; און ווען מ'הערט, וויאַזוי ער דעפינירט דאָס, וועט מען זיך אָפּזאָגן צו זוכן נאָך זיין ביישפיל.

„— די נשמה, וואָס האָט די לענגסטע לייטער און קאָן צום טיפסטן אַרונטער,

די רחבות־דיקסטע נשמה, וואס קאָן צום ווייטסטן אין זיך אַרומלויפן און וואָגלען און פלאַטערן,

די נויטווענדיקסטע, וועלכע וואַרפט זיך אַריין מיט פרייד אין דעם צופאַל,

די נשמה, וואָס איז און וויל אַריבער אין אַ ווערן, וואס האָט און וויל אַריבער אין אַ וועלן און פאַרלאַנגען, —

די, וועלכע אַנטלויפט פון זיך אַליין און דעריאָגט זיך אַליין אין ווייטסטע קרייזן,

די קלוגסטע נשמה, וואס דער אומזין רעדט צו איר צום זיסטן,

די, וועלכע האָט זיך אַליין צום ליבסטן, וואס אין איר האָבן אַלע זאַכן זייער שטראָמען און אַנטקייגנשטראָמען, זייער אָפּפלוס און צופלוס — —"

אָבער דאס איז דער באַגריף פון דיאָניזאָס גופא. — גראָד דערצו פירט אַן אַנדערע באַטראַכטונג. דאס פּסיכאָלאָגישע פּראָבלעם אין דעם טיפּ פון זאַראַטוסטראַ באַשטייט אין דעם, וויאַזוי דער, וועלכער זאָגט ניין, טוט ניין אין אַן אומדערהערטער מאָס צו אַלץ, צו וואָס מ'האָט ביז־אַהער געזאָגט יאָ, קאָן טראָצדעם זיין דער היפך פון אַ ניין־זאָגנדיקן גייסט; וויאַזוי דער גייסט, וועלכער טראָגט אויף זיך דאס שווערסטע פון גורל, אַ פאַטום פון אויפגאַבע, קאָן טראָצדעם זיין דער לייכט־סטער און יענערזייטיקסטער — זאַראַטוסטראַ איז אַ טענצער —: וויאַזוי דער, וועלכער באַזיצט די האַרבסטע, די אימהדיקסטע דערקענונג פון דער ווירקלעכקייט, וועלכער האָט געדאַכט דעם

„אָפּגרינטלעכסטן געדאַנק“, געפינט טראָצדעם נישט קיין ווידער־
שפּרוך דערין קעגן דעם לעבן, אפילו נישט קעגן זיין אייביקן
ווידערקום, — גיכער נאָך מער אַ גרונט אַליין צו זיין
דער אייביקער יאָ צו אַלע זאַכן, „דאָס אומגעהויערע אומבאַגרע־
נעצטע יאָ־ און אָמן־זאָגן“... „אין אַלע אָפּגרינטן אַריין טראָג איך
נאָך מיין בענטשנדיק יאָ־זאָגן“... אָבער דאָס איז דער
באַגריף פון דיאָניזאָס נאָכאַמאָל.

7. מיט וועלכער שפּראַך וועט רעדן אַזאַ גייסט, ווען ער
רעדט מיט זיך אַליין? מיט דער שפּראַך פון דיפּיראַמב. איך
בין דער דערפינדער פון דיפּיראַמב. הערט, ווי זאַראַטוסטראַ רעדט
מיט זיך פאַר זון־אויפגאַנג (III, 18): אַזאַ שמאַראַגדן גליק,
אַזאַ געטלעכע צערטלעכקייט האָט נאָך קיין שום לשון נישט
פאַרמאָגט פאַר מיר. אפילו דער טיפסטער אומעט פון אַזאַ דיאָני־
זאָס ווערט אויך פאַרוואַנדלט אין דיפּיראַמב; איך נעם, אַלס ביי־
שפּיל, דאָס נאַכט־ליד, — דאָס אומשטערבלעכע קלאָגן
זיך, צוליב דער שפע פון ליכט און קראַפט, צוליב זיין זון־נאַטור
צו זיין פאַרמשפּט נישט צו ליבן.

„נאַכט איז: אַצינד רעדן העכער אַלע שלאָגנדיקע קוואַלן.
און אויך מיין נשמה איז אַ שלאָגנדיקער קוואַל.

נאַכט איז: אַצינד ערשט דערוואַכן אַלע לידער פון די ליבנדע.
און אויך מיין נשמה איז דאָס ליד פון אַ ליבנדן.

עפּעס אומגעשטילטס, אומשטילבאַרס איז אין מיר, וואָס
וויל רעדן. אַ באַגער נאָך ליבע איז אין מיר, וועלכער רעדט אַליין
מיט דער שפּראַך פון ליבע.

ליכט בין איך: אָ, הלוואי וואָלט איך נאַכט געווען! אָבער

דאס איז מיין איינזאַמקייט, וואָס איך בין פון ליכט אַרומגעגורט.

אָ, הלואי וואָלט איך טונקל געווען און נאַכטיק! ווי וואָלט איך געזויגט זויגן ביי די בריסטן פון ליכט!

און אייך גופא וואָלט איך נאך בענטשן געוואָלט, איר קליינע פונקלשטערן און לייכט־ווערים דאָרט אויבן! — און גליקלעך זיין צוליב אייערע ליכט־מתנות.

אָבער איך לעב אין מיין אייגן ליכט, איך טרינק אַריין אין מיר צוריק די פלאַמען, וועלכע ברעכן פון מיר אַרויס.

איך קען נישט דאס גליק פון דעם, וואָס נעמט; און אָפט האָט זיך מיר געחלומט, אַז אין גנבענען איז נאָך מער גליק איידער אין נעמען.

דאס איז מיין אָרימקייט, וואָס מיין האַנט רוט קיינמאָל נישט אָפּ פון שענקען; דאָס איז מיין קנאה, וואָס איך זע וואַרטנדיקע אויגן און די אויפגעלויכטענע נעכט פון דער בענקשאַפט.

אָ אומגליק פון אַלע שענקנדע! אָ פאַרפינסטערונג פון מיין זון! אָ תשוקה צום באַגערן! אָ הייסהונגער אין דער זאַטקייט!

זיי נעמען פון מיר: אָבער ריר איך נאָך אָן זייער נשמה? אַ תהום איז צווישן נעמען און געבן; און איבער דעם קלענסטן תהום מוז מען אויך נאָך אַ בריק אַריבערוואַרפן.

אַ הונגער וואַקסט אַרויס פון מיין שיינקייט; וויי־טון וואָלט איך וועלן די, וועמען איך לייכט, באַרויבן וואָלט איך וועלן מיינע באַשענקטע: — אַזוי הונגער איך נאָך בייזקייט.

די האַנט צוריקציענדיק, בשעת עס שטרעקט זיך שוין צו איר אויס די האַנט; צום וואַסערפאַל גלייך, וועלכער פאַרהאַלט זיך אין פאַלן: — אַזוי הונגער איך נאָך בייזקייט.

אַזאַ נקמה טראַכט אויס מיין שפע, אַזאַ צו־להכעיס פליסט פון מיין איינזאַמקייט.

מיין גליק אין שענקען איז אָפּגעשטאָרבן אין שענקען, מיין טוגנט איז פון זיך גופא מיד געוואָרן צוליב איר איבערפלוס!

ווער עס שענקט כסדר, דער איז אין סכנה די בושה צו פאַרלירן; ווער עס טיילט פאַנאַנדער כסדר, דעמס האַנט און הארץ האָט מאָזאָלעס פון כסדרדיקן פאַנאַנדערטיילן.

מיין אויג פליסט שוין מער נישט איבער צוליב דער בושה פון די בעטנדיקע; מיין האַנט איז געוואָרן צו האַרט פאַר דעם ציטערן פון אָנגעפילטע הענט.

ווו איז אַהינגעקומען די טרער פון מיין אויג און די ווייכקייט פון מיין האַרץ? אָ איינזאַמקייט פון אַלע שענקנדע! אָ שווייגזאַמקייט פון אַלע לייכטנדע!

אַ סך זונען קרייזן אין לערן חלל: צו אַלץ, וואס איז טונקל, רעדן זיי מיט זייער ליכט — פאַר מיר שווייגן זיי.

אָ, דאָס איז די פיינטשאַפט פון ליכט קעגן לייכטנדעס: אומרחמנותדיק וואַנדלט עס זיינע וועגן.

אומגערעכט קעגן לייכטנדעס אין טיפסטן האַרץ, קאַלט קעגן זונען -- אַזוי וואַנדלט יעדע זון.

אַזוי ווי אַ שטורעם וואַנדלען די זונען זייערע וועגן. זייער האַרטן ווילן פאָלגן זיי, דאָס איז זייער קאַלטקייט.

אָ, איר ערשט זענט עס, איר טונקעלע, איר נאַכטיקע, וועלכע שאַפן וואַרימקייט פון לייכטנדעס! אָ, איר ערשט טרינקט אייך מילך און קוויקונג פון די ליכט־אייטערס!

אַך, אייז איז אַרום מיר, מיין האַנט ווערט פאַרברענט פון איי־

זיקס! אָך, דורשט איז אין מיר, וועלכער שמאַכט נאָך אייער דורשט.

נאַכט איז: אָ, וואס איך מוז זיין ליכט! און דורשט נאָך נאַכ־טיקס! און איינזאַמקייט!

נאַכט איז: אַצינד ברעכט אויס פון מיר ווי א קוואַל מיין פאַרלאַנגען, — צו רעדן פאַרלאַנגט עס אין מיר.

נאַכט איז: אַצינד רעדן העכער אַלע שלאָגנדיקע קוואַלן. און אויך מיין נשמה איז אַ שלאָגנדיקער קוואַל.

נאַכט איז: אַצינד דערוואַכן אַלע לידער פון די ליבנדע. און אויך מיין נשמה איז דאָס ליד פון א ליבנדן. —"

8. אַזוי איז קיינמאָל נישט געוואָרן געדיכטעט, קיינמאָל געפילט, קיינמאָל געליטן: אַזוי ליידט אַ גאָט, אַ דיאָני־זאָס. דער ענטפער אויף אַזאַ דיפיראַמב פון דער זון־פאַרייִנזאַמונג אין ליכט וואָלט געווען ARIADNE... ווער ווייסט אַ חוץ מיר, וואס איז ARIADNE!... פון אַלע אַזעלכע רעטענישן האָט קיינער ביז־אַהער נישט געהאַט די לעזונג, איך בין מסופק, צי עס האָט אַמאָל ווער געזען דאָ אפילו גאָר אַ רעטעניש. — זאַראַטוסטרא באַ־שטימט איינמאָל, מיט שטרענגקייט, זיין אויפגאַבע — עס איז אויך מיין אויפגאַבע, — אַזוי אַז מ'קאָן איבער דעם זין נישט האָבן קיין טעות: ער איז יאָ־זאָגנדיק ביז צו רעכטפאַרטיקונג, ביז צו דערלייזונג אפילו פון אַלעם פאַרגאַנגענעם.

„איך גיי אַרום צווישן מענטשן, ווי צווישן שערבעלעך פון דער צוקונפט: יענער צוקונפט, וועלכע איך זע.

און דאס איז מיין גאַנץ דיכטן און טראַכטן, וואָס איך דיכט

און טראָג צוזאַמען אין איינס, וואָס איז שערבעלע און רעטע־
ניש און שרעקלעכער צופאַל.

און ווי וואָלט איך אויסגעהאַלטן מענטש צו זיין, ווען דער
מענטש וואָלט נישט געווען אויך דיכטער און רעטעניש־טרעפער
און דערלייזער פון צופאַל?

די פאַרגאַנגענע צו דערלייזן און יעדעס „עס
איז געווען" איבערצושאַפן אין אַ „אַזוי האָב איך עס געוואָלט!" —
דאָס וואָלט מיר ערשט געהייסן דערלייזונג."

אויף אַן אַנדער אָרט באַשטימט ער אַזוי שטרענג, ווי עס
איז מעגלעך, וואָס פאַר אים אַליין עס קאָן זיין „דער מענטש",—
קיין זאַך פון ליבע אָדער גאָר פון רחמנות–אפילו דעם גרויסן
עקל צום מענטש האָט זאַראַטוסטראַ באַצוווּנגען: דער מענטש
איז אים אַן אומפאָרם, אַ שטאָף, אַ מיאוּסער שטיין, וואָס נויטיקט
זיך אין דעם געשטאַלטער.

„נישט־מער־וועלן און נישט־מער־שאַצן און נישט־מער־
שאַפן! אָ, הלוואי זאָל אָט די גרויסע מידקייט תמיד בלייבן ווייט
פון מיר!

אויך אין דעם דערקענען פיל איך נאָר די לוסט פון מיין
ווילן צו פרוכפּערן און ווערן; און אויב ס'איז דאָ אומשולד אין
מיין דער־קענטניש, געשעט דאָס דערפאַר, ווייל אין איר איז דאָ
ווילן צו פרוכפּערונג.

אַוועק פון גאָט און געטער האָט מיך געצויגן דערדאָזיקער
ווילן: וואס וואָלט דען געווען צו שאַפן, ווען עס וואָלטן געטער —
געווען?

אָבער צום מענטש טרייבט ער מיך תמיד פונדאָסניי, מיין

ברענענדיקער שאַפנס־ווילן; אַזוי טרייבט עס דעם האַמער צום שטיין.

אַך, איר מענטשן, אין דעם שטיין שלאָפט מיר אַ בילד, דאָס בילד פון מיינע בילדער! אָ, וואָס ער מוז אין דעם האַרטסטן, מיאוסטן שטיין שלאָפן!

אַצינד צאָרנט מיין האַמער גרויזאַם קעגן זיין געפענגעניש. פון שטיין פליען שטיקער: וואָס אַרט מיך דאָס?

צו ענד וויל איך עס ברענגען: ווייל אַ שאָטן איז געקומען צו מיר, — דאָס שטילסטע און לייכטסטע פון אַלע זאַכן איז אַמאָל געקומען צו מיר!

דעם איבערמענטשס שיינקייט איז געקומען צו מיר ווי אַ שאָטן: וואָס גייען מיך נאָך — די געטער אָן!..."

איך טייל אויס אַ לעצטן געזיכטספונקט: דער אונטערגעשטראָכענער פערז גיט דעם גרונט דערצו. פאַר אַ דיאָניזישער אויפגאַבע געהערט אויף אַן אַנטשיידנדן אופן די האַרטקייט פון האַמער, די לוסט אפילו אין דעם צעשטערן צו די פאַרבאַדינגונגען. דער אימפעראַטיוו: „ווערט האַרט!", די טיפסטע זיכערקייט וועגן דעם, אַז אַלע שאַפנדיקע זענען האַרט, איז דער אייגנטלעכער סימן פון אַ דיאָניזישער נאַטור. —

אויף יענער זייט פון גוט און בייז. א פאַרשפּיל צו א פילאזאפיע פון דער צוקונפט.

די אויפגאַבע פאַר די איצטער קומענדיקע יאָרן איז געווען אַזוי שטרענג ווי מעגלעך אָנגעצייכנט. נאָכדעם ווי די יאָ־זאָגנדיקע טייל פון מיין אויפגאַבע איז געווען געלעזט, איז געקומען די ריי אויף די ניין־זאָגנ־

דיקע, ניין־טוענדיקע העלפט פון דערזועלבער: די איבער־
שאַצונג פון די ביזאיצטיקע ווערטן גופא, די גרויסע קריג, — דאָס
אַרויסרופן אַ טאָג פון אַנטשיידונג. דאָ קומט אַריין אין חשבון דאס
געלאַסענע אומקוקן זיך נאָך פאַרוואַנדטע, נאָך אַזעלכע, וואס
וואָלטן געקאָנט אויס דער שטאַרקייט די האַנט מיר דערלאַנגען
צום צעשטערן. — פון דאַמאָלס אָן זענען אַלע מיינע
שריפטן ווענדקעס: אפשר קען איך מיך אַזוי גוט ווי אַן אַנדערער
אויף פאַנגען?... אויב עס האָט זיך גאָרנישט געפאַנגען, איז
די שולד נישט מיינע. עס האָבן געפעלט די פיש...

2. דאַסדאָזיקע בוך (1886) איז אין אַלעם וועזנטלעכן אַ
קריטיק פון דער מאָדערניטעט, נישט אויסשליסנדיק
די מאָדערנע וויסנשאַפטן, די מאָדערנע קונסטן, אפילו די מאָדער־
נע פאָליטיק, מיט אָנווייזונגען אויף אַ קעגנזאַץ־טיפּ, וועל־
כער איז אַזוי ווייניק מאָדערן ווי מעגלעך, אויף אַ פאָרנעמען, אַ
יאָ־זאָגנדיקן טיפּ. אין לעצטן זין איז דאָס בוך אַ שולע פון
GENTILHOMME, דערדאָזיקער באַגריף גייסטיקער און
ראַדיקאַלער גענומען, ווי ער איז ווען ס'איז גענומען געוואָרן.
מ'מוז האָבן מוט אין לייב, כדי אים נאָר בלויז צו פאַרטראָגן, מ'טאָר
נישט האָבן געקענט קיין פחד... אַלע די זאַכן, מיט וועלכע עס איז
שטאָלץ אונזער יאָרהונדערט, ווערן עמפונדן ווי אַ ווידערשפרוך
צום דאָזיקן טיפּ, ווי שלעכטע מאַנירן כמעט, די באַרימטע
„אָביעקטיוויטעט” למשל, דאס „מיטגעפיל” מיט אַלדאָס
ליידנדע”, דער „היסטאָרישער זין” מיט זיין אונטערוואַרפן זיך
אַ פרעמדן געשמאַק, מיט זיין ליגן־אויף־דעם־בויך פאַר PETITS
FAITS, די „וויסנשאַפטלעכקייט”. — נעמט מען אין באַטראַכט, אַז

דאָס בוך קומט נאָך דעם זאַראַטוסטראַ, איז מען אויך אפשר משער דעם דיעטעטישן רעזשים, אַ דאַנק וועלכן עס איז אַנט-שטאַנען. דאָס אויג, צוגעוואוינט דורך אַן אומגעהויערן צוואַנג ווייט צו קוקן — זאַראַטוסטראַ איז ווייטזעענדיקער נאָך ווי דער צאַר*) — ווערט דאָ געצוואונגען צו כאַפּן שאַרף דאָס נאָענטסטע, די צייט, דעם אַרום-אונז. מ'וועט אין אַלע פּרטים, פאַר אַלעם אויך אין דער פאָרם, באַמערקן דעמזעלבן הפקרדיקן אָפּקער פון די אינסטינקטן, וועלכע האָבן מעגלעך געמאַכט אַ זאַראַטוסטראַ. די ראַפינירטקייט אין דער פאָרם, אין דער כוונה, אין דער קונסט פון שווייגן, איז אין פאָדערגרונט, די פסיכאָ-לאָגיע ווערט טראַקטירט מיט אַן אָפענער הארבקייט און אכזריות,— דעם בוך פעלט יעדעס גוטמיטיקע וואָרט... דאָס אַלץ שאַפט אָפּרו; ווער איז לסוף משער, וואָסאַר מין אָפּרו עס מאַכט נויטיק אַזאַ פאַרשווענדונג פון גוטקייט, ווי עס איז דער זאַראַטוסטראַ?... טעאָלאָגיש גערעדט — הערט זיך צו, ווייל איך רעד זעלטן ווי אַ טעאָלאָג – איז עס געווען גאָט אַליין, וועלכער האָט זיך געלייגט ווי אַ שלאַנג ביים סוף פון זיין טאָג-שאַפונג אונטער דעם בוים פון דערקענטניש: ער האָט זיך אָפּגערוט פון צו זיין גאָט... ער האָט אַלץ געמאַכט צו שיין... דער טייוול איז בלויז דאָס ליידיקגיין פון גאָט יעדן זיבעטן טאָג...

גענעאַלאָגיע פון דער מאָראַל. אַ פּאָלעמישע שריפט.

די דריי אָפּהאַנדלונגען, פון וועלכע די דאָזיקע גענעאַ-לאָגיע באַשטייט, זענען אפשר אין פּרט פון אויסדרוק, כוונה און קונסט פון איבערראַשונג דאָס אומהיימלעכסטע, וואָס איז ביז-אַהער געשריבן געוואָרן. דיאָניזאָס איז, מ'ווייסט דאָס, אויך דער

*) Czar — צעזאַר (דער איבערז.)

גאָט פון פינסטערניש. יעדעס מאָל אַן אָנהויב, וואָס זאָל פאַרפירן,
קאַלט, וויסנשאַפטלעך, איראָניש אפילו, בכיוון פאָדערגרונט, בכיוון
אויפהאַלטנדיק. איינציקווייז מער אומרו; פון צייט צו צייט בלי=
צונגען; זייער אומאַנגענעמע אמתן לאָזן זיך הערן פונדערווייטנס
מיט אַ דומפּיק געברומעריי, — ביז ענדלעך ס'איז דערגרייכט אַ
TEMPO FEROCE, וווּ אַלץ יאָגט פאָרויס מיט אַן אומגעהויערער
געשפּאַנטקייט. יעדעס מאָל צום סוף ביי פולקום אימהדיקע דו=
נערן ווערט אַ נייער אמת צווישן געדיכטע וואָלקנס געזען.—
דער אמת פון דער ערשטער אָפּהאַנדלונג איז די פּסיכאָ=
לאָגיע פון דעם קריסטנטום: די אַנטשטייונג פון קריסטנטום
אויס דעם גייסט פון רעסענטימענט, נישט, ווי מגלויבט אפנים,
פון דעם „גייסט", — לויט איר וועזן אַ קעגן=באַוועגונג, דער גרוי=
סער אויפשטאַנד קעגן דער הערשאַפט פון פאָרנעמע ווערטן.
די צווייטע אָפּהאַנדלונג גיט די פּסיכאָלאָגיע פון געוויסן:
דאָסזעלבע איז נישט, ווי מ'גלויבט אפנים, „גאָטס שטים אין
מענטש",—עס איז דער אינסטינקט פון אכזריות, וועלכער קערט
זיך אויף אינעווייניק, נאָכדעם ווי ער קאָן זיך נישט מער אויס=
לאָדן אויף דרויסן. די גרויזאַמקייט ווי איינע פון די עלטסטע קול=
טור=באַזיסן, וואָס זענען נישט אָוועקצומאַכן, דאָ צום ערשטן מאָל
באַלויכטן. די דריטע אָפּהאַנדלונג גיט דעם ענטפער אויף די
פראַגע, פונוואַנען עס שטאַמט די אומגעהויערע מאַכט פון אַסקעטישן
אידעאַל, פון פּריסטער=אידעאַל, הגם דערדאָזיקער איז
דער שעדלעכער אידעאַל PAR EXCELLENCE, אַ ווילן צום
סוף, אַ דעקאַדאַנס=אידעאַל. ענטפער: נישט, ווייל גאָט איז טע=
טיק הינטער די פּריסטער, ווי מ'גלויבט אפנים, נאָר FAUTE DE
MIEUX, — ווייל ער איז געווען ביז אַהער דער איינציקער אידעאַל,

ווייל ער האָט קיין שום קאָנקורענט נישט געהאַט. „וואָרים דער מענטש וויל ליבערשט נאָך דעם גאָרנישט וועלן, איידער נ י ש ט וועלן"... קודם־כל האָט געפעלט אַ ה י פ ן ־ א י ד ע א ל — א י נ ג א נ צ ן ב י ז צ ו ז א ר א ט ו ס ט ר א. — מ'האָט מיך פאַרשטאַנען. דריי אנטשיידנדע פאָראַרבעטן פון אַ פסיכאָלאָג צו אַן איבערראַשונג פון אַלע ווערטן. —- דאָסדאָזיקע בוך אַנטהאַלט די ערשטע פסיכאָלאָגיע פון דעם פריסטער.

געצן־בין־השמשות. וויאַזוי מ'פילאָזאָפירט מיט דעם האַמער. דידאָזיקע שריפט פון נישט גאַנצע 150 זייטן, ההייטער און פאַטאַל אין טאָן, אַ דעמאָן, וואָס לאַכט, דאָס ווערק פון אַזוי ווייניק טעג, אַז איך זשעניר מיך אָנצוגעבן זייער צאָל, איז בכלל צווישן ביכער אַן אויסנאַם: נישט פאַראַן עפּעס אינהאַלטרייכערס, אומאָפּהענגיקערס, אומשטירצנדיקערס, — בייזערס. אויב מ'וויל זיך אויף גיך מאַכן אַ באַגריף, וויאַזוי אַלץ איז פאַר מיר געשטאַנען אויפן קאָפּ, זאָל מען אָנהויבן מיט דער שריפט. וואָס עס הייסט ג ע צ ן אויף דעם טיטל־בלאַט, איז גאַנץ איינפאַך דאָס, וואָס איז ביז־אַהער אָנגערופן געוואָרן אמת. ג ע צ ן ־ ב י ן ־ ה ש מ ש ו ת — אויף אונזער לשון: עס קומט דער סוף צום אַלטן אמת...

2. נישטאָ קיין רעאַליטעט, קיין „אידעאַליטעט", וועלכע זאָל אין דערדאָזיקער שריפט נישט באַרירט ווערן (— באַרירט: וואָסאַר פאָרזיכטיקער עופעמיזם!...). נישט בלויז די א י י ב י ק ע געצן, אפילו די גאַר יונגסטע, במילא די לעבנסשוואַכסטע. די „מאָדערנע אידעען" למשל. אַ גרויסער ווינט בלאָזט צווישן די ביימער, און אומעטום פאַלן פירות אַראָפּ — אמתן. עס איז

דערין די פאַרשווענדונג פון אַ גאָר רייכן האַרבסט: דער פוס שטויסט זיך אָן אין אמתן, מאַנכע ווערן צעטרעטן אויף טויט, — זיי זענען דאָ צו פיל... דאס, וואָס מ'באַקומט אָבער אין די האַנט אַריין, דאס איז נישט מער עפּעס פּראָבלעמאַטישעס, דאס זענען אַנטשיידונגען. איך ערשט האָב אין דער האַנט די מאָס פאַר „אמתן", איך ערשט קאָן אַנטשיידן. גלייך ווי עס וואָלט אין מיר אויסגעוואַקסן אַ צווייט באַוווסטזיין, גלייך ווי אין מיר וואָלט „דער ווילן" פאַר זיך אַ ליכט אָנגעצונדן איבער דעם קרומען וועג, אויף וועלכן ער איז ביזאַהער געלאָפן אַראָפּ... דער קרומער וועג — מ'האָט אים גערופן דעם וועג צום „אמת"... עס איז אַ סוף מיטן גאַנצן „טונקעלן דראַנג", דער גוטער מענטש גראָד האָט צום ווייניקסטן געוווסט דעם רעכטן וועג... און גאַנץ ערנסט גערעדט, קיינער האָט נישט געוווסט פאַר מיר דעם רעכטן וועג, דעם וועג אַרויף. ערשט פון מיר אָן זענען פאַראַן ווידער האָפענונגען, אויפגאַבן, וועגן, וואָס דאַרפן אָנגעצייכנט ווערן דער קולטור — איך בין זייער פריי־דיקער אָנזאָגער... גראָד דערפאַר בין איך אויך אַ שיקזאַל. — —

3. גלייך נאָך דעם פאַרענדיקן דאס נאָר־וואָס אָנגערופענע ווערק און נישט פאַרלירנדיק צומאָל קיין טאָג, בין איך צו־געטרעטן צו דער אומגעהויערער אויפגאַבע פון דער איבער־שאַצונג, מיט אַ קעניגלעך געפיל פון שטאָלץ, וואָס קיין זאַך קאָן זיך צו אים נישט גלייכן, יעדן אויגנבליק זיכער אין מיין אומשטערבלעכקייט און מיט דער זיכערקייט פון אַ גורל קריצנדיק אות נאָך אות אויף קופּערנע לוחות. דאס פאָרוואָרט איז אַנט־

שטאַנען דעם 3־טן סעפּטעמבער 1888: ווען איך בין אינדערפֿרי, נאָכן אויפֿשרייבן, אַרויס אין דרויסען, האָב איך געהאַט פֿאַר מיר דעם שענסטן טאָג, וואָס אויבער־ענגאַדין האָט מיר ווען איז געוויזן — לויטער, גליענדיק אין די פֿאַרבן, אַנטהאַלטנדיק אין זיך אַלע קאָנטראַסטן, אַלע איבערגענג צווישן צפֿון און דרום. — ערשט דעם 20־טן סעפּטעמבער האָב איך פֿאַרלאָזט סילס־מאַריאַ, זייענדיק צוליב פֿאַרפֿלייצונגען אויפֿגעהאַלטן און צום סוף דער איינציקער גאַסט בכלל פֿונעם דאָזיקן וווּנדערבאַרן אָרט, וועלכן מיין געפֿיל פֿון דאַנקבאַרקייט וויל שענקען די מתּנה פֿון אַן אומשטערבלעכן נאָמען. נאָך אַ נסיעה מיט סבֿורות, אַפֿילו מיט לעבנס־געפֿאַר אין פֿאַרפֿלייצטן קאָמאָ, וווּהין איך האָב דערגרייכט ערשט שפּעט אינדערנאַכט, בין איך אָנגעקומען מיטאָגצייט דעם 21־טן קיין טורין, מיין אויסגעפּרוּווט אָרט, מיין רעזידענץ פֿון איצטער אָן. איך האָב גלייך גענומען צוריק דיזעלבע וווינונג, וואָס איך האָב פֿאַרנומען אין פֿרילינג, VIA CARLO ALBERTO III, 6, קייגנאיבער דעם אומגעהויערן PALAZZO CARIGNANO, אין וועלכן VITTORIO EMANUELE איז געבוירן געוואָרן, מיט דעם אַרויסבליק אויף די PIAZZA CARLO ALBERTO און ווייטער אַרויס אויף די בערג. אָן וואַקלעניש און קיין אויגנבליק נישט לאָזנדיק זיך אָפּציען, האָב איך מיך ווייטער גענומען צו דער אַרבעט: עס איז נאָר געבליבן צו מאַכן דאָס לעצטע פֿערטל פֿון ווערק. דעם 30־טן סעטטעמבער גרויסער נצחון; זיבעטער טאָג; אַ גאָטס ליידיקגיין לענגאויס די ברעגעס פֿון פּאָ. אין זעלבן טאָג האָב איך נאָך אָנגעשריבן דאָס פֿ אָ ר וו אָ ר ט צו „געצן־בין־השמשות“, וועמענס דרוקבויגנס צו קאָריגירן איז געווען מיין אָפּרו אין סעפּטעמבער. — איך האָב קיינמאָל אַזאַ האַרבסט

נישט איבערגעלעבט, אויך קיינמאָל נישט געהאַלטן עפּעס ענלעכס פאַר מעגלעך אין דער וועלט, — אַ CLAUDE LORRAIN אין דער אומענדלעכקייט געדאַכט, יעדער טאָג — פון גלייכער אומ־ענדלעכער פולקומענהייט. —

דער פאל וואגנער. א מוזיקאנטן־פראבלעם. כּדי גערעכט צו ווערן לגבי דערדאָזיקער שריפט, מוז מען ליידן צוליב דעם שיקזאַל פון דער מוזיק ווי פון אַן אָפענער ווונד. — פון וואס איך לייד, ווען איך לייד צוליב דעם גורל פון דער מוזיק? דערפון, וואס די מוזיק האָט פאַרלוירן איר וועלט־דערלייזנדיקן, יאָ־זאָגנדיקן כאַראַקטער, וואס זי איז דעקאַדאַנס־מוזיק און נישט מער די פלייט פון דיאָניזאָס . . . ווײַבאַלד אָבער איינער זאָל פילן דעם ענין מוזיק פונקט ווי זיין אייגענעם ענין, ווי זיין אייגענע ליידנס־געשיכטע, וועט ער געפינען דידאָזיקע שריפט פאַר פול מיט איינזען און איבער די מאָס מילד. אין אַזעלכע פאַלן לוסטיק זיין און זיך גוטמיטיק אינאיינעם אויסחוזקן — RIDENDO DICERE SEVERUM, ווו דער VERUM DICERE וואָלט באַרעכטיקט יעדע הזיבקייט – דאָס איז די הומאַניטעט אַליין. ווער צווייפלט אייגנטלעך דערין, אַז איך, דער אַלטער אַרטילעריסט, וואס איך בין, קאָן ארויסרוקן קעגן וואַגנערן מיין שווערע אַרטילעריע? — איך האָב ביי מיר צוריקגע־האַלטן אַלדאָס אנטשיידנדע אין דערדאָזיקער זאַך, — איך האָב וואַגנערן ליב געהאַט. — איבעריקנס ליגט אין דעם זין און אויפן וועג פון מיין אויפגאַבע אַן אָנגריף אויף אַ פיינערן „אומבאַקאַנטן”, וואָס אַן אַנדערער וועט אים נישט לייכט דער־טאַפּן — אָ, איך האָב נאָך אַנדערע „אומבאַקאַנטע” אויפצודעקן,

איידער אַ קאַליאָסטראָ פֿון דער מוזיק – נאָך מער במילא אַן אָנגריף אויף דעם אין גייסטיקע ענינים אַלץ פֿוילער און אינס־טינקט־אָרימער, אַלץ ערלעכער ווערנדיקן דייטשן פֿאָלק, וועלכעס האַלט אין איין נערן זיך מיט קעגנזאַצן מיט אַן אַפּעטיט, וואָס איז מקנא צו זיין, און שלינגט אַראָפּ אָן מאָגן־פֿאַרדאַרבונג דעם „גלויבן" פּונקט ווי די וויסנשאַפֿטלעכקייט, די „קריסטלעכע ליבע" פּונקט ווי דעם אַנטיסעמיטיזם, דעם ווילן צו מאַכט (צו דער „אימפּעריע") פּונקט ווי דאָס EVANGILE DES HUMBLES... דעראָזיקער מאַנגל אין פּאַרטייישקייט צווישן קעגנזאַצן! דיזאָזיקע מאָגן־נייטראַלקייט און „אומעגאָיסטישקייט"! דעראָזיקער גערעכ־טער זין פֿון דייטשן גומען, וועלכער גיט אַלעם גלייכע רעכט, – וועלכער געפֿינט אַלץ פֿאַר געשמאַק... אָן שום ספֿק, די דייטשן זענען אידעאַליסטן... ווען איך האָב דאָס לעצטע מאָל באַזוכט דייטשלאַנד, האָב איך געטראָפֿן דעם דייטשן געשמאַק באַמיען זיך צו אָנערקענען גלייכע רעכט פֿאַר וואַגנערן און דעם טראָמ־פּייטער פֿון זעקינגען; איך גופֿא בין געווען אַן עדות, ווי אין לייפּציק האָט מען לכבוד איינעם פֿון די עכטסטע און דייטשסטע מוזי־קער, אין אַלטן זין פֿון וואָרט דייטש, נישט בלויז אַן אימפּעריע־דייטש, לכבוד דעם מייסטער היינריך שוץ געגרינדעט אַ ליסט־פֿאַריין מיטן צוועק צו פֿלעגן און פֿאַרשפּרייטן כיטרע*) קירכן־מוזיק... אָן שום ספֿק, די דייטשן זענען אידעאַליסטן...

2. אָבער דאָ זאָל מיר קיין זאַך נישט שטערן גראָב צו ווערן און זאָגן די דייטשן אַ פּאָר האַרבע אמתן: ווער טוט עס

---

*) ווערטער־שפּיל פֿון Liszt און listig (דער איבערז.)

דען? — איך רעד וועגן זייער אומציכטיקייט IN HISTORICIS, נישט נאָר, וואס די דייטשע היסטאָריקער האָבן אינגאַנצן פאַר־לוירן דעם גרויסן בליק פאַר דעם גאַנג, פאַר די ווערטן פון דער קולטור, וואס זיי זענען אַלע צוזאַמען קאָמעדיאַנטן פון דער פּאָליטיק (אָדער פון דער קירכע —): זיי האָבן דעמדאָזיקן גרויסן בליק אפילו מחרים געווען. מ'מוז פאַר אַלץ זיין „דייטש", „ראַסע", דאַמאָלס קאָן מען אַנטשיידן וועגן אַלע ווערטן און נישט־ווערטן IN HISTORICIS — מ'שטעלט זיי איין... „דייטש" איז אַן אַרגומענט, „דייטשלאַנד, דייטשלאַנד איבער אַלץ" אַ פּרינ־ציפּ, די גערמאַנען זענען די „עטישע וועלטאָרדנונג" אין דער גע־שיכטע; אין באַצוג צום IMPERIUM ROMANUM די טרעגער פון פרייהייט, אין באַצוג צום אַכצעטן יאָרהונדערט די אויפריכטער פון דער מאָראַל, פון דעם „קאַטעגאָרישן אימפּעראַטיוו"... עס איז פאַראַן אַן אימפּעריע־דייטשע היסטאָריאָגראַפיע, עס איז פאַראַן, האָב איך מורא, אפילו אַן אַנטיסעמיטישע, — עס איז פאַראַן אַ הויף־היסטאָריאָגראַפיע און הער פאָן טרייטשקע שעמט זיך נישט... נישט לאַנג איז אַדורך אַלע דייטשע צייטונגען ווי אַן „אמת" אַ מיינונג פון אַ אידיאָט IN HISTORICIS, אַ טעזע פון צום גליק פאַרשטאָרבענעם עסטעטישן שוואָב פישער, מיט וועל־כער יעדער דייטש מוז מסכים זיין: „די רענעסאַנס און די רעפאָרמאַציע, ביידע צוזאַמען שאַפן ערשט איין גאַנצעס — די עסטעטישע ווידערגעבורט און די עטישע ווידערגעבורט". — ביי אַזעלכע טעזן פּלאַצט מיין געדולד, און איך שפּיר אַ חשק, איך פיל עס אפילו ווי אַ פליכט, צו זאָגן איינמאָל די דייטשן, וואס זיי האָבן שוין אַלץ אויפן געוויסן. אַלע גרויסע קולטור־פאַרברעכנס פון פיר יאָרהונדערטער האָבן

זיי אויפן געוויסן!... און אַלעמאָל מחמת דעמזעלבן טעם, מחמת זייער אינערלעכסטער פחדנות פאַר דער ווירקלעכקייט, וועלכע איז אויך די פחדנות פאַר דעם אמת, מחמת זייער נישטוואָרהאַפטיקייט, וועלכע איז געוואָרן ביי זיי אינסטינקט, מחמת „אידעאַליזם"... דורך די דייטשן האָט אייראָפּע פאַרלוירן די שניט־איינזאַמלונג, דעם זין פון דער לעצטער גרויסער צייט, דער רענעסאַנס־צייט, אין אַ מאָמענט, ווען אַ העכערע אָרדנונג פון די ווערטן, ווען די פאָרנעמע, די צום לעבן יאָ־זאָגנדיקע, די צוקונפט־גאַראַנטירנדיקע ווערטן האָבן דערגרייכט צום זיג אויפן אָרט פון די היפּכדיקע, די ירידה־ווערטן — און ביז די אינסטינקטן אריין פון יענע, וואס זענען דאָרט געזעסן! לוטער, דערדאָזיקער פאַטאַלער גלח, האט די קירכע און, וואס ס'איז טויזנט מאָל ערגער, דאס קריסטנטום אויפגעריכט, אינם מאָמענט, ווען עס איז געווען באַזיגט... דאס קריסטנטום, דידאָזיקע פאַרניינונג פון ווילן צום לעבן, וואס איז אַ רעליגיע געוואָרן!... לוטער, אַן אוממעגלעכער גלח, וועלכער איז מחמת זיין „אוממעגלעכקייט" אָנגעפאַלן אויף די קירכע און זי — ממילא! — אויפגעריכט... די קאַטוילן וואָלטן געהאַט אַ גרונט לוטער־ימים־טובים צו פייערן, לוטער־טעאַטער־שטיק צו פאַרפאַסן... לוטער און די „עטישע ווידערגעבורט"! צו אַלדע רוחות די גאַנצע פסיכאָלאָגיע! — אָן ספק, די דייטשן זענען אידעאַליסטן. — די דייטשן האָבן צוויי מאָל, ווען ס'איז גראָד געהאַט דערגרייכט געוואָרן מיט אומגעהויערן מוט און זעלבסט־באַצווינגונג אַ רעכטבאַשאַפענע, אַ נישט־צווייִדייטיקע, אַ פולקום וויסנשאַפטלעכע דענקאַרט, געוווּסט צו געפינען אומוועגן צום אַלטי „אידעאַל", אויסאייניקונג צווישן אמת און „אידעאַל", אין

גרונט פאָרמולעס אויף אַ רעכט אָפּצוּוואַרפן די וויסנשאַפט, אויף אַ רעכט אויף ש ק ר. לייבניץ א ו ן קאַנט — אָט די צוויי גרויסע מניעורת פון אייראָפּעס אינטעלעקטועלער רעכטבאַשאַפנקייט! — ווען אויף דער בריק צווישן צוויי דעקאַדאַנס=יאָרהונדערטן האט זיך אַ FORCE MAJEURE פון זשעני און ווילן באַוויזן, וואָס איז געווען גענוג שטאַרק, כּדי פון אייראָפּע אַן איינהייט, אַ פּאָליטישע און וו י ר ט ש אַ פ ט ל ע כ ע איינהייט צו שאַפן צום צוועק פון וועלטהערשאַפט, האט אייראָפּע לסוף דורך די דייטשן מיט זייערע „פרייהייט=מלחמות" פאַרלוירן דעם זין, דאס וווּנדער פון זין אין דער עקזיסטענץ פון נאַפּאָלעאָן, — זיי האָבן דאַדורך אויף דעם געוויסן דאָס, וואס איז געקומען, וואס איז היינט דאָ, די דאָזיקע ק ו ל ט ו ר = ד ע ר ו ו י ד ע ר ד י ק ס ט ע קראַנקהייט און אומזיניקייט, וואס איז פאַראַן, דעם נאַציאָנאַליזם, דידאָזיקע NEVROSE NATIONALE, אויף וועלכער אייראָפּע איז קראַנק, דידיזיקע פאַראייביקונג פון אייראָפּעס סיסטעם פון קליינע מלוכהלעך, פון דער ק ל י י נ ע ר פּאָליטיק: דורך זיי האָט אייראָפּע גופא פאַרלוירן איר זין, איר ש כ ל — זיי האָבן זי פאַרשלעפּט אין אַ גאַס אָן אויסגאַנג. — ווייסט עמעצער אַ חוץ מיר אַ וועג פון דערדאָזיקער גאַס אַרויס?... אַן אויפגאַבע, וואס איז גענוג גרויס, די פעלקער צוריק צו פ אַ ר י י נ י ק ן?...

3. אין סוף=כּל=סוף, פאַרוואס וואָלט איך נישט געדאַרפט אַ ויסזאָגן מיין חשד? די דייטשן וועלן אויך אין מיין פאַל זיך ווידער באַמיען מיט אַלע כּחות, כּדי צו געבוירן פון אַן אומגעהויער שיקזאַל אַ מויז. זיי האָבן זיך ביז אַצינד אין מיר קאָמפּראָמיטירט, איך צווייפל, אַז זיי זאָלן עס אין דער צוקונפט בעסער

מאַכן. אַך, ווי עס וויל זיך מיר דאָ זיין אַ ש ל ע כ ט ע ר נביא!... מיינע נאַטירלעכע לייענער און הערער זענען איצט שוין רוסן, סקאַנדינאַווער און פראַנצויזן, — וועלן זיי עס וואָס אַמאָל מער זיין? — די דייטשן זענען אין דער געשיכטע פון דער דערקענטניש מיט לויטער צוויידייטיקע נעמען פאַרשריבן, זיי האָבן אַלעמאָל בלויז „אומבאַוווסטזיניקע" מטבע־פעלשער אַרויסגעגעבן (— פאַר פיכטע, שעללינג, שאָפּענהויער, העגעל, שלייערמאַכער פּאַסט דאָסדאָזיקע וואָרט אַזוי גוט, פּונקט ווי פאַר קאַנט און לייבניץ; זיי זענען אַלע נאָר שלייער־מאַכערס —): זיי זאָלן קיינמאָל נישט האָבן דעם כבוד, אַז דער ערשטער ר ע כ ט ב אַ ש אַ פ ע נ ע ר גייסט אין דער געשיכטע פון גייסט, דער גייסט, אין וועלכן דער אמת טראָגט אַרויס זיין משפט איבער די מטבע־פעלשונג פון פיר יאָרטויזנטער, זאָל אין איינס צונויפגעמישט ווערן מיטן דייטשן גייסט. דער „דייטשער גייסט" איז מ י י ן שלעכטע לופט: איך אָטעם שווער אין דער נאָענט פון דערדאָזיקער אינסטינקט געוואָרענער אומ־ציכטיקייט IN PSYCHOLOGICIS, וואָס יעדעס וואָרט, יעדע תנועה פון אַ דייטש זאָגט עדות וועגן איר. זיי האָבן קיינמאָל נישט אַ זיבנצענט יאָרהונדערט פון האַרטער זעלבסטפּרווונג אַדורכגע־מאַכט אַזוי ווי די פראַנצויזן, — אַ לאַראָשפוקאָ, אַ דעקאַרט שטייען הונדערט מאָל העכער אין פרט פון רעכטבאַשאַפנקייט פון די אויבערשטע דייטשן, — זיי האָבן נאָך ביז היינט נישט געהאַט קיין איין פסיכאָלאָג. אָבער פסיכאָלאָגיע איז כמעט די מאָס פאַר ר י י נ ל ע כ ק י י ט אָדער א ו מ ר י י נ ל ע כ ק י י ט פון אַ ראַ־סע... און ווען מ'איז צומאָל נישט ריין, ווי זאָל מען האָבן ט י פ־ק י י ט? מ'קומט ביי דעם דייטש כמעט אַזוי ווי ביי דער פרוי קיינמאָל נישט אויפן גרונט, ע ר ה אָ ט א י נ ג אַ נ צ ן נ י ש ט

א ז ע ל כ ן: דאס איז אַלץ. אָבער דערמיט איז מען נאָך צומאָל נישט פלאַך. — דאס, וואָס עס הייסט אין דייטשלאַנד „טיף", איז גענוי דידאָזיקע אינסטינקט־אומזויבערקייט קעגן זיך, פון וועלכער איך רעד גראָד. מען ווי ל נישט זיין קלאָר איבער זיך. צי וואָלט איך נישט געדאַרפט פאַרשלאָגן דאס וואָרט „דייטש" אַלס אינטערנאַציאָנאַלע מאָנעטע פאַר ד ע ר ד אָ ז י ק ע ר פסיכאָלאָגי־שער פאַרדאָרבנקייט? — אינם איצטיקן מאָמענט למשל רופט עס אָן דער דייטשער קייזער זיין „קריסטלעכע פליכט" צו באַ־פרייען די שקלאַפן אין אַפריקע: צווישן אונז אַ נ ד ע ר ע אייראָ־פעער וואָלט דאס פשוט געהייסן „דייטש"... צי האָבן די דייטשן אפילו נאָר איין אייציק בוך געשאַפן, וואס זאָל פאַרמאָגן טיפקייט? אפילו דער באַגריף דערפאַר, וואס עס איז טיף אין אַ בוך, פעלט זיי. איך האָב געלערנטע קענען געלערנט, וועלכע האָבן געהאַלטן קאַנטן פאַר טיף; אויפן פרייסישן הויף האַלט מען הער פאָן טרייטשקע פאַר טיף; און אַז איך רום ביי אַ געלעגנהייט סטענדהאַל פאַר אַ טיפן פסיכאָלאָג, פאַסירט מיר, אַז דייטשע אוניווערסיטעט־פּראָפעסאָרן הייסן מיך דעם נאָמען בוכשטאַבירן...

4. און פאַרוואָס זאָל איך נישט גיין ביזן סוף? איך האָב ליב דעם טיש אָפּצורוימען. עס געהערט אפילו צו מיין שטאָלץ אָנצוזאָגן פאַר אַ פאַראַכטער פון די דייטשן PAR EXCELLENCE. מיין א ו מ צ ו ט ר ו י צו דעם דייטשן כאַראַקטער האָב איך שוין צו זעקסאונצוואַנציק יאָר אויסגעדריקט (דריטע נישטצייטמעסיקע באַטראַכטונג ז. 71) — די דייטשן זענען פאַר מיר אומדערטרעגלעך. ווען איך דענק מיר אויס אַ מענטש, וואָס איז דערווידער אַלע מיינע אינסטינקטז, קומט אַלעמאָל דערפון אַרויס אַ

דייטש. דאס ערשטע, אויף וואס איך „פרווו די נירן" פון אַ מענטש' איז, צי ער האָט אין לייב אַ געפיל פאַר דיסטאַנץ, צי ער זעט אומעטום ראַנג, גראַד, אָרדנונג צווישן מענטש און מענטש, צי ער דיסטינגירט: דערמיט איז מען GENTILHOMME; אין יעדן אַנדערן פאַל געהערט מען האָפנונגלאָז צו דעם גרויסמוטיקן, אַך! אַזוי גוטמוטיקן באַגריף פון CANAILLE. אָבער די דייטשן זענען CANAILLE — אַך! זיי זענען אַזוי גוטמוטיק... מען דערני-דעריקט זיך דורך דעם פאַרקער מיט די דייטשן: דער דייטש שטעלט גלייך... נישט רעכענענדיק מיין פאַרקער מיט אייניקע קינסטלער, פאַר אַלעם מיט ריכאַרד וואַגנער, האָב איך קיין איין גוטע שעה נישט געלעבט מיט דייטשן... ווען עס זאָל זיך למשל באַווייזן צווישן די דייטשן דער טיפסטער גייסט פון אַלע יאָרטויזנטער, וואָלט זיך עפּעס אַ רעטערין פון קאַפּיטאָל גע-קאָנט אויסדוכטן, אַז איר זייער מיאוסע נשמה קומט אויך לכל הפחות אַריין אין באַטראַכט... איך פאַרטראָג נישט דידאָזיקע ראַסע, מיט וועלכער מ'איז שטענדיק אין שלעכטער געזעלשאַפט, וועלכע האָט קיין פינגער נישט פאַר NUANCES — ווי מיר! איך בין אַ NUANCE —, וועלכע האָבן נישט קיין ESPRIT אין די פיס און קאָנען צומאָל נישט גיין... די דייטשן האָבן סוף-כל-סוף גאָר קיין פיס נישט, זיי האָבן בלויז סטאָמפּאַלעס... די דייטשן פעלט יעדער באַגריף וועגן דעם, ווי פּראָסט זיי זענען, אָבער דאס איז די העכסטע מדרגה פון פּראָסטקייט, — זיי שעמען זיך אפילו נישט צו זיין בלויז דייטשן... זיי רעדן איבער אַלץ מיט, זיי האַלטן זיך אַליין פאַר אַנטשיידנד, איך האָב מורא, זיי האָבן שוין אפילו איבער מיר אַנטשידן... מיין גאַנץ לעבן איז דער באַווייז DE RIGUEUR פאַר אָט דידאָזיקע באַהויפּטונגען. אומזיסט וועל איך

דערין נאָכזוכן אַ שפּור פון טאַקט, פון DELICATESSE לגבי מיר, מצד יידן — יאָ, נאָך קיינמאָל נישט מצד דייטשן. מיין נאַטור פאַרלאַנגט עס, איך זאָל זיין אַנטקייגן יעדן מילד און גוטגינענדיק־ איך האָב אַ ר ע כ ט דערצו, נישט צו מאַכן קיין אונטערשידן —: דאָס שטערט מיר נישט צו האָבן אָפענע אויגן. איך מאַך נישט קיין אויסנאַם פאַר קיינעם, צום ווינציקסטן פאַר מיינע פריינט, — איך האָף סוף־כּל־סוף, אַז מיין הומאַניטעט לגבי זיי האָט דערפון גאָרנישט פאַרלוירן. עס זענען פאַראַן פינף, זעקס זאַכן, פון וועלכע איך האָב מיר אַלעמאָל געמאַכט אַ פראַגע פון ערע. — נישט געקוקט דערויף, בלייבט עס אַן אמת, אַז כּמעט יעדן בריוו, וואָס איך באַקום זייט יאָרן, עמפינד איך ווי אַ ציניזם; עס איז דאָ מער ציניזם אין דער גוטגינונג לגבי מיר, ווי אין וועלכן עס איז האַס... איך וועל עס זאָגן יעדן פון מיינע פריינט אין פּנים אַריין, אַז ער האָט עס קיינמאָל נישט געהאַלטן פאַר געניג די מי ווערט צו ש ט ו ד י ר ן וועלכעס איז פון מיינע ווערק. איך דערקען עס אין די קלענסטע סימנים, אַז זיי וויסן צומאָל נישט, וואָס דאָרט שטייט... וואָס שייך גאָר מיין זאַראַטוסטראַ, איז ווער פון מיינע פריינט האָט מער דערין געזען ווי אַן אומדערלויבטע, צום גליק פולשטענדיק נישט־אינטערעסאַנטע פרעכהייט?... צען יאָר: און קיינער אין דייטשלאַנד האָט זיך נישט געמאַכט דערפון אַ געוויסנס־חוב צו פאַרטיידיקן מיין נאָמען קעגן דעם אַבסורדן שטילשווייגן, אונטער וועלכן ער איז געלעגן פאַרגראָבן. אַן אויס־לענדער איז דאָס געווען, אַ דענער, וועלכער האָט צום ערשטן גע־האַט דערצו גענוג אינסטינקט־פיינקייט און מ ו ט און איז גע־וואָרן אויפגעבראַכט קעגן מיינע כּלומרשטע פריינט... אין וועלכן דייטשן אוניווערזיטעט וואָלטן היינט־צו־טאָג מעגלעך געווען פאַר־

לעזונגען איבער מיין פילאָזאָפיע, ווי עס האָט זיי אין לעצטן פרילינג אין קאָפּנהאַגען געהאַלטן ד״ר געאָרג בראַנדעס, מער דערמיט נאָכאַמאָל אַן אויסגעפּרוּווטער פּסיכאָלאָג? — איך גופא האָב קיינ־מאָל נישט פון דעם אַלעם געליטן; דאס נויטווענדיקע באַליידיקט מיך נישט; AMOR FATI איז מיין אינערלעכסטע נאַטור. דאָסדאָזיקע שליסט אָבער נישט אויס, אַז איך זאָל האָבּ ליב די איראָניע, אפילו די וועלט־היסטאָרישע איראָניע. און אַזוי האָב איך, צוויי יאָר אומגעפער פאַר דעם צעשמעטערנדיקן דונער פון דער איבערשאַצונג, וואָס וועט די ערד מאַכן ציטערן, אין די וועלט אַרויסגעשיקט „דעם פאַל וואַגנער": די דייטשן זאָלן נאָכאַמאָל אין מיר זיך אומשטערבלעך טועה זיין און פאַר־אייביקן! עס איז נאָך גראָד צייט דערצו! — איז עס דער־גרייכט? — אַנטציקנד, מיינע הערן גערמאַנער! איך באַגריס אייך...

פֿאַרוואָס איך בין אַ שיקזאַל. איך קען מיין גורל. אַמאָל וועט מיט מיין נאָמען זיין פֿאַרבונדן די דערינערונג אין עפּעס אומגעהויערס — אין אַ קריזיס, ווי עס איז אַזעלכער קיינמאָל נישט געווען אויף דער ערד, אין דעם טיפֿסטן געוויסן־צוזאַמענשטויס, אין אַן אַנטשיידונג, אַרויסגערופֿן קעגן אַלץ, וואָס איז ביז דאַמאָלס געוואָרן געגליבט, געפֿאָדערט, געהייליקט. איך בין נישט קיין מענטש, איך בין דינאַמיט. — און ביי דעם אַלעם איז גאָרנישט דאָ אין מיר פֿון אַ רעליגיע־גרינדער — רעליגיעס זענען אַ ענין פֿון המון, איך מוז מיר די הענט וואַשן נאָך דער באַריר־ונג מיט רעליגיעזע מענטשן... איך וויל קיין שום „גלויביקע" נישט, איך מיין, איך בין צו בייזוהאַפּט, אַז איך זאָל אין מיר אַליין גלויבן, איך רעד קיינמאָל נישט צו די מאַסן... איך האָב שרעקלעך מורא, מ'זאָל מיך נישט אַמאָל דערקלערן פֿאַר הייליק: איר וועט משער זיין, פֿאַרוואָס איך לאָז פֿריער אַרויס דאָס דאָזיקע בוך, עס זאָל פֿאַרהיטן, אַז מיט מיר זאָל נישט געטון ווערן אומרעכטס... איך וויל נישט זיין קיין הייליקער, ליבערשט נאָך אַ לץ... אפֿשר בין איך אַ לץ... און טראָצדעם אָדער גיכער נישט טראָצדעם — ווייל עס איז נישט געווען פֿאַראַן בייזאַהער עפּעס שקרדיקערס ווי הייליקע — רעדט אויס מיר דער אמת. — אָבער מיין אמת איז שרעקלעך: ווייל ביז היינט האָט גע־

הייסן דער שקר אמת. — איבערשאַצונג פון אַלע ווערטן: דאס איז מיין פאָרמולע פאַר אַן אַקט פון העכסטער זעלבסטבאַזינונג פון דער מענטשהייט, וועלכער איז געוואָרן אין מיר פלייש און זשעני. דער גורל מיינער וויל, אַז איך זאָל זיין דער ערשטער אנשטענדיקער מענטש, אַז איך זאָל מיך פילן אין קעגנזאַץ צו דעם שקר פון יאָרטויזנטער... איך ערשט האָב דעם אמת אַנטדעקט, דאַדורך, וואס איך האָב דעם שקר אַלס שקר עמפונדן — דערשמעקט... מיין זשעני איז אין מיינע נאָזלעכער... איך נעגיר, ווי עס איז קיינמאָל נישט נעגירט געוואָרן, און בין טראָצדעם דער היפך פון אַ ניין-זאָגנדיקן גייסט. איך בין אַ פריידיקער אָנזאָגער, ווי אַזעלכער איז קיינמאָל נישט געווען, איך קען אויפגאַבן פון אַ הויך, וואס דער באַגריף האָט ביז אַהער געפעלט דערפאַר; ערשט פון מיר אָן זענען ווידער פאַראַן האָפענונגען. ביי דעם אַלעם בין איך אומבאַדינגט אויך דער מענטש פון פאַטום. ווייל ווען דער אמת וועט פאַרפירן אַ מלחמה מיטן שקר פון יאָרטויזנטער, וועלן מיר האָבן דערשיטערונגען, אַ קראַמף פון ערדציטערניש, טאָל און בערג וועט זיך איבערטראָגן, ווי עס האט זיך קיינמאָל נישט עמעצן אַזוינס געחלומט... דער באַגריף פאָליטיק וועט דאַמאָלס אינגאַנצן זיך אויפלייזן אין אַ קריג פון גייסטער, אַלע מאַכט-פאָרמירונגען פון דער אַלטער געזעלשאַפט וועלן ווערן אויפגעריסן אין דער לופט — זיי באַזירן אַלע אינאיינעם אויף דעם שקר: עס וועלן זיין מלחמות, וואס אַזעלכע זענען נאָך קיינמאָל נישט געווען אויף דער ערד. ערשט פון מיר אָן הייבט זיך אָן אויף דער וועלט גרויסע פאָליטיק.

2.

ווילט איר אַ פאָרמולע פאַר אַזאַ שיקזאַל, וואס ווערט מענטש? — זי געפינט זיך אין מיין זאַראַטוטראַ.

„— און ווער עס וויל זיין אַ שעפער אין גוטס און בייזס, דער מוז צוערשט זיין אַ צעשטערער און ווערטן צעברעכן.

אַזוי־אָ געהערט דאס העכסטע בייז צו דער העכסטער גוטקייט: דידאָזיקע אָבער איז די שעפערישע.‟

איך בין כלל דער שרעקלעכסטער מענטש, וואס איז ביזאַהער פאַראַן געוועזן; דאָסדאָזיקע שליסט נישט אויס, אַז איך וועל זיין דער וווילטעטיקסטער. איך קען די לוסט אין דעם צעשטערן אין אַ גראַד, וואס גלייכט מיין קראַפט צום צעשטערן, — אין ביידע זאַכן געהאָרך איך מיין דיאָניזישער נאַטור, וועלכע קאָן נישט אָפּטיילן דאס ניין־טון פון יאָ־זאָגן. איך בין דער ערשטער איממאָראַליסט: דעריבער בין איך דער צעשטערער PAR EXCELLENCE. —

3.

מ'האָט מיך נישט געפרעגט, מ'האט מיך געדאַרפט פרעגן, וואס גראָד אין מיין מויל, אינעם מויל פון ערשטן איממאָראַליסט עס באַדייט דער נאָמען זאַראַטוסטראַ: ווייל דאס, אין וואס עס באַשטייט די אומגעהויערע איינציקייט פון יענעם פערס אין דער געשיכטע, איז גראָד דער היפך דערפון. זאַראַטוסטראַ האָט צום ערשטן געזען אין קאַמף פון גוטס און שלעכטס דאס אייגנטלעכע ראָד, וואס באַוועגט אַלע זאַכן, — דאָס איבער־

טראָגן די מאָראַל אין די מעטאַפיזיק, אַלס קראַפט, סבה, צוועק אין זיך, איז ז י י ן ווערק. אָבער דידאָזיקע פראַגע וואָלט שוין אין תוך געווען דער ענטפער. זאַראַטוסטראַ האָט ג ע ש אַ פ ן דעמדאָזיקן פאַטאַלסטן טעות, די מאָראַל: במילא מוז ער אויך זיין דער ערשטער, וואס זעט אים איין. נישט נאָר, וואס ער האָט דאָ לענגער און מער דערפאַרונג, ווי וועלכער איז אַנדערער דענקער — די גאַנצע היסטאָריע איז דאָך די עקספּערימענטאַל־אָפּפרעגונג פון דעם כּלל פון דער אַזוי־גערופענער „עטישער וועלט־אָרדנונג" —: דאס וויכטיקערע איז, זאַראַטוסטראַ איז וואָרהאַפטיקער ווי וועלכער איז אַנדערער דענקער. זיין לערע, און נאָר זי, האָט די וואָרהאַפטיקייט פאַר די אויבערשטע טוגנט — דאס הייסט דעם היפך צו דער פחדנות פון „אידעאַליסט", וועלכער מאַכט פליטה פאַר דער ווירקלעכקייט; זאַראַטוסטראַ האָט מער מוט אין לייב, ווי אַלע דענקער צוזאַמענגענומען. דעם אמת רעדן און גוט שיסן מיט פיילן, דאס איז די פערסישע טוגנט. — פאַרשטייט מען מיך?... דאס בייקומען זיך גופא פון דער מאָראַל צוליב וואָרהאַפטיקייט, דאס בייקומען זיך גופא פון מאָראַליסט אין זיין קעגנזאַץ — א י ן מ י ר — דאס באַדייט אין מיין מויל דער נאָמען זאַראַטוסטראַ.

4.

אין תוך זענען דאָס צוויי פאַרניינונגען, וואס מיין וואָרט א י מ מ אָ ר אַ ל י ס ט אַנטהאַלט אין זיך. איך פאַרניין איינמאָל אַ טיפּ מענטש, וועלכער האָט זיך ביז היינט גערעכנט פאַר דעם העכסטן, די ג ו ט ע, די ג ו ט ג י נ ע נ ד י ק ע, וו ו י ל ט ע ט י ק ע; איך פאַרניין פון דער אַנדערער זייט אַ מין מאָראַל, וועלכע איז,

ווי די מאָראַל אין זיך, געקומען צו באַדייטונג און מאַכט, — די מאָראַל פון דעקאַדאַנס, קאָנקרעטער געוועדט, די קריסטלעכע מאָראַל. מ׳וואָלט געדאַרפט אויף די צווייטע נעגירונג קוקן ווי אויף די אַנטשיידנדערע, ווייל די צו הויכע שאַצונג פון דער גוטקייט און גוטגינונג האַלט איך, אין אַלגעמיין באַטראַכט, שוין פאַר אַ פועל־יוצא פון דעקאַדאַנס, פאַר אַ סימפּטאָם פון דער שוואַכקייט, פאַר אוממעגלעך אינאיינעם מיט אַן אויפשטייגנדיק און יאָ־זאָגנדיק לעבן: אין דעם יאָ־זאָגן איז פאַרניינען און צעשטערן אַ באַדינג. איך שטעל מיך קודם־כל אָפּ אויף דער פּסיכאָלאָגיע פון גוטן מענטש. כדי אָפּצושאַצן, וואָס אַ טיפּ מענטש איז ווערט, דאַרף מען באַרעכענען דעם פּרייז, וואָס עס קאָסט זיין דערהאַלטונג, דאַרף מען קענען זיינע עקזיסטענץ־באַדינגונגען. די עקזיסטענץ־באַדינגונג פון די גוטע איז דער שקר —: אַנדערש אויסגעדריקט, דאָס נישט וועלן זען פאַר יעדן פּרייז, ווי די רעאַליטעט איז אין תוך באַשאַפן, דהיינו נישט אַזעלכע, אַז מ׳זאָל צו יעדער צייט אַרויסרופן גוטגינענדע אינסטינקטן, נאָך ווייניקער אַזעלכע, אַז מ׳זאָל צולאָזן אַן אַריינשפּאַרן זיך פון גוטמוטיקע הענט צו יעדער צייט. באַטראַכטן די צרות פון יעדן מין בכלל ווי אַ ווידערשפּרוך, ווי עפּעס, וואָס מוז ווערן אָפּגעשאַפן, איז די NIAISERIE PAR EXCELLENCE, אין אַלגעמיין באַטראַכט, אַן אמת אומגליק אין זיינע פאָלגן, אַ נאַרישער פאַטום, — כמעט אַזוי נאַריש, ווי נאַריש עס וואָלט געווען דער ווילן אָפּצושאַפן דאָס שלעכטע וועטער—פון רחמנות אַ שטייגער צו די אָרימע מענטשן... אין דער גרויסער עקאָנאָמיע פון דאָס גאַנצע זענען אַלע שרעקלעכע זאַכן פון דער רעאַליטעט (אין די ליידנשאַפטן, אין די באַגערונגען, אין ווילן צו מאַכט) אין אַן אומבאַרעכנבאַרער מאָס

נויטווענדיקער, ווי יענע פאָרם פון קליינעם גליק, די אַזוי־גערו־פענע „גוטסקייט"; מ'דאַרף ערשט האָבן איינזען, אַז מ'זאָל דער לעצ־טער, ווייל איר באַדינג איז אינסטינקט־שקרדיקייט, בכלל שענקען אַן אָרט. איך וועל האָבן אַ שטאַרקן גרונט צו באַווייזן פאַר דער גאַנצער געשיכטע די אומגעהויער אומהיימלעכע פאָלגן פון אָפּטימיזם, דעמדאָזיקן פּראָדוקט פון די HOMINES OPTIMI. זאַראַטוסטראַ, וועלכער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט פאַרשטאַנען, אַז דער אָפּטימיסט איז פּונקט אַזוי דעקאַדענט ווי דער פּעסימיסט און אפשר שעדלעכער, זאָגט: גוטע מענטשן רעדן קיינמאָל נישט דעם אמת. פאַל־שע ברעגעס און פאַלשע נעסטן האָבן אייך די גוטע אָנגעוויזן; אין שקרים פון די גוטע זענט איר געוואָרן געבוירן און געהיטן. אַלץ איז ביז טיף אין גרונט פאַרשקרט און פאַר־דרייט דורך די גוטע. די וועלט איז צום גליק נישט געבויט אויף אַזעלכע אינסטינקטן, אַז גראָד בלויז די גוטמוטיקע סטאַדע־חיות זאָלן דאָ זייער ענג גליק געפינען; צו פאָדערן, אַז אַלץ זאָל ווערן „גוטער מענטש", סטאַדע־חיה, בלוי־אויגיק, גוטגינענ־דיק, „שיינע נשמה" — אָדער, ווי הער הערבערט ספּענסער ווינטשט, אַלטרויִסטיש, דאָס וואָלט געהייסן אַוועקנעמען דעם לעבן זיין גרויסן כאַראַקטער, דאָס וואָלט געהייסן די מענטשהייט קאַסטרירן און אויף אַ מדרגה פון שפּלדיק כינעזערטום אַראָפּ־ברענגען. — און דאָס האָט מען געפּרווט!... אָט דאָס האָט מען גערופן מאָראַל... אין דעם זין רופט אָן זאַראַטוסטראַ די גוטע אָט „די לעצטע מענטשן" און אָט דעם „אָנ־הויב פונם סוף"; פאַר אַלץ עמפינדעט ער זיי ווי דעם שעד־

לעכסטן מין מענטש, ווייל זיי שלאָגן אַדורך זייער עק־זיסטענץ אויף דעם חשבון פון אמת צוגלייך ווי אויף דעם חשבון פון דער צוקונפט.

„די גוטע — זיי קענען נישט שאפן, זיי זענען אַלעמאָל דער אָנהויב פון סוף —

— זיי קרייצן דעם, וואָס שרייבט נייע ווערטן אויף נייע לוחות, זיי ברענגען די צוקונפט זיך פאַר אַ קרבן, זיי קרייצן די גאַנצע מענטשן־צוקונפט!

די גוטע — זיי זענען אַלעמאָל געווען דער אָנהויב פון סוף...

און וואָס פאַר אַ שאָדן די וועלט־פאַרשווארצער זאָלן אויך נישט ברענגען, דער שאָדן פון די גוטע איז דער שעד־לעכסטער שאָדן."

5.

זאַראַטוסטראַ, דער ערשטער פסיכאָלאָג פון די גוטע, איז — ממילא — אַ פריינט פון די בייזע. ווען אַ דעקאַדאַנס־מין מענטש איז אַרויפגעשטיגן צו דעם ראַנג פון העכסטן מין, האָט דאָס געקאָנט געשען נאָר אויפן חשבון פון זיין היפך־מין, דעם שטאַרקן און לעבנס־זיכערן מין מענטש. ווען די סטאַדע־חיה שטראַלט אין גלאַנץ פון ריינסטער טוגנט, מוז דער אויסנאַם־מענטש אַראָפּגע־שאַצט ווערן צום בייזן. ווען דער שקר פאַרטעטענדירט פאַר יעדן פרייז אויף דעם וואָרט „אמת" פאַר זיין אָפּטיק, מוז מען דעם אמת וואָרהאַפּטיקן אָפּזוכן צווישן די ערגסטע נעמען. זאַראַטוסטראַ לאָזט דאָ נישט קיין ספק: ער זאָגט, אַז די דערקענטניש פון די גוטע, פון די „בעסטע" האָט אים גראָד גרויל פאַרשאַפט פאַר דעם מענטש בכלל; פון דעם אַזיקן עקל זענען אים פליגל אויס־

געוואַקסן „אַוועקצופליען אין ווייטע צוקונפטן", — ער פאַרהוילט נישט, אַז זיין טיף מענטש, אַ רעלאַטיוו איבערמענטשלעכער טיף, איז גראָד אין פאַרגלייך מיט די גוטע איבערמענטשלעך, אַז די גוטע און גערעכטע וואָלטן אָנגערופן זיין איבערמענטש טייוול...

„איר העכסטע מענטשן, וואָס מיין אויג האָט באַגעגנט, דאָס איז מיין צווייפל אין אייך און מיין פאַרבאָרגן געלעכטער: איך בין משער, איר וואָלט מיין איבערמענטש אָנגערופן — טייוול!

אַזוי פרעמד זענט איר דעם גרויסן מיט אייער נשמה, אַז פאַר אייך וואָלט דער איבערמענטש געווען שרעקלעך אין זיין גוטקייט..."

אויפן דאָזיקן אָרט און נישט ערגעץ אַנדערש דאַרף מען זיך אַוועקשטעלן, כדי צו פאַרשטיין, וואָס זאַראַטוסטראַ וויל: דער מין מענטש, וואָס ער קאָנציפירט, קאָנציפירט די רעאַליטעט, אַזוי ווי זי איז: ער איז דערצו גענוג שטאַרק—ער איז פון איר נישט אָפגעפרעמדט, אָפגערוקט, ער איז זי גופא, ער האָט אַלדאָס שרעקלעכע און רעטענישפולע פון איר אַפילו אין זיך, דערמיט ערשט קאָן דער מענטש פאַרמאָגן גרויסקייט...

6.

אָבער איך האָב אויך נאָך אין אַן אַנדערן זין אויסגעקליבן פאַר מיר דאס וואָרט אימאָראַליסט ווי אַ צייכן, ווי אַן ערנצייכן; איך בין שטאָלץ, וואָס איך האָב דאָסדאָזיקע וואָרט, וועלכעס גרענעצט מיך אָפ פון דער גאַנצער מענטשהייט. קיינער האָט גאָר נישט געפילט די קריסטלעכע מאָראַל ווי אונטער

זיך: דערצו געהערט אַ הויך, אַ ווייטבליק, אַ ביז איצט אינגאַנצן אומדערהערטע פּסיכאָלאָגישע טיפקייט און אָפּגרינטיקייט. די קריסטלעכע מאָראַל איז ביזאַהער געווען די צירצע פון אַלע דענקער, — זיי זענען געשטאַנען אין איר דינסט. ווער האָט פאַר מיר זיך אַראָפּגעלאָזט אין די היילן, פון וועלכע דער גיפט־הויך פון דעם מין אידעאַל — דער וועלט־פאַרשוואַרצונג! — שלאָגט אַרויף? ווער האָט אפילו גאָר געוואַגט צו אַנען, אַז דאָס זענען היילן? ווער איז בכלל געווען פאַר מיר צווישן די פילאָזאָפן פּסיכאָלאָג און נישט גיכער זיין היפך, „העכערער שווינדל", „אידעאַליסט"? פאַר מיר איז נאָך לגמרי נישט געווען קיין פּסיכאָלאָגיע. דאָ צו זיין דער ערשטער קאָן זיין אַ קללה, עס איז אַלנפאַלס אַ פאַטום: ווייל מ'פאַראַכט אויך ווי דער ערשטער... דער עקל צום מענטש איז מיין געפאַר...

7.

האָט מען מיך פאַרשטאַנען? — וואָס מיך טיילט אָפּ, וואָס מיך שטעלט אַוועק אין דער זייט קעגן דעם גאַנצן רעשט פון דער מענטשהייט, איז דאָס, וואָס איך האָב די קריסטלעכע מאָראַל אַנטפּלעקט. דעריבער האָב איך מיך געניטיקט אין אַ וואָרט, וואָס אַנטהאַלט דעם זין פון אַן אַרויספאָדערונג צו יעדן. דאָ נישט צו האָבן פריער די אויגן אויפגעמאַכט האַלט איך פאַר די גרעסטע אומציכטיקייט, וואָס די מענטשהייט האָט אויפן געוויסן, פאַר אַ זעלבסט־אָפּנאַרעריי, וואָס איז געוואָרן אינסטינקט, פאַר אַ פּרינציפּיעלן ווילן יעדעס געשעען, יעדע קאַוזאַליטעט, יעדע ווירקלעכקייט נישט צו זען, פאַר אַ מטבע־פעלשונג IN PSYCHO-

LOGICIS ביז צו פֿאַרבּרעכן. די בּלינדהייט בּנוגע דעם קריסטנטום איז דאָס פֿאַרבּרעכן PAR EXCELLENCE — דאָס פֿאַרבּרעכן קעגן דעם לעבּן... די יאָרטויזנטער, די פֿעלקער, די ערשטע און די לעצטע, די פֿילאָזאָפֿן און די אַלטע ווייבּער — פֿינף, זעקס מאָמענטן פֿון דער געשיכטע אָפּגערעכנט, מיך אַלס זיבּעטן — אין דאָזיקן פּונקט זענען אַלע איינע די אַנדערע ווערט. דער קריסט איז בּיז אַהער געווען דאָס „מאָראַלישע וועזן", אַ קוריאָז אָן גלייכן — און, אַלס „מאָראַליש וועזן", אַבּסורדער, שקרדהאַפּטיקער, פּוסטער, לייכטזיניקער, זיך גופֿא שעדלעכער, ווי דער גרעסטער פֿאַראַכטער פֿון דער מענטשהייט וואָלט זיך געקאָנט אין חלום פֿאָרשטעלן. די קריסטלעכע מאָראַל — די בּייזאַרטיקסטע פֿאָרם פֿון ווילן צו ליגנט, די אמתע צירצע פֿון דער מענטשהייט: דאָס, וואָס האָט זי פֿאַרדאָרבּן. נישט דער טעות אַלס טעות מאַכט מיך אויפֿציטערן בּיים אָט דעמדאָזיקן בּילד, נישט דער יאָרטויזנטלאַנגער מאַנגל אין „גוטן ווילן", אין דיסציפּלינירונג, אין אַנשטענדיקייט, אין מוט אין גייסטיקע זאַכן, וועלכער ווייזט זיך אַרויס אין דעם זיג זיינעם: — עס איז דער מאַנגל אין נאַטור, עס איז דער פֿולקום גרוילנדיקער פֿאַקט, וואָס די אַנטינאַטור גופֿא האָט אַלס מאָראַל דערהאַלטן די גרעסטע אויסצייכנונגען און איז געבּליבּן אַלס געזעץ, אַלס קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו, איבּער דער מענטשהייט הענגען!... אַזוי ווייט זיך טועה זיין, נישט אַלס יחיד, נישט אַלס פֿאָלק, נאָר אַלס מענטשהייט!... אַז מ'האָט געלערנט פֿאַראַכטן די גרונט־אינסטינקטן פֿון לעבּן; אַז מ'האָט אויסגעטראַכט אַ „נשמה", אַ „גייסט", כּדי דאָס לייבּ צו שאַנד מאַכן; אַז מ'האָט געלערנט עמפֿינדן אין דעם

תנאי פון לעבן, אין דער געשלעכטס=ליבע, עפעס אומריינס; אַז מ'האָט געזוכט אין דער טיפסטער נויטווענדיקייט צום אויסוווקס, אין דעם שטרענגן עגאָיזם (— שוין דאַסדאָזיקע וואָרט איז לשון=הרע! —) דעם בייזן פּרינציפּ; אַז מ'זעט אומגעקערט אין די טיפּישע סמנים פון דער ירידה און אינסטינקט=פאַרלייקענונג, אין דעם „אומעגאָיסטישן“, אין דעם פאַרלירן אין שווערגעוויכט, אין דער „אַנטאיכונג“ און נאָענטסטן=ליבע (— נאָענטסטן=באַגער!) דעם העכערן ווערט, וואָס זאָג איך! דעם ווערט אין זיך אַליין!... ווי! זאָל די מענטשהייט גופא זיין אין דעקאַדאַנס? איז זי דאָס שטענדיק געווען? — וואָס עס איז זיכער, איז דאָס, אַז מ'האָט זי געלערנט נאָר דעקאַדאַנס=ווערטן ווי אויבערשטע ווערטן. די אַנטאיכונגס=מאָראַל איז די דעקאַדאַנס=מאָראַל PAR EXCELLENCE, דער פאַקט „איך גיי צו גרונט“ איבערגעזעצט אין דעם אימפּעראַטיוו: „איר זאָלט אַלע צו גרונט גיין“ — און נישט בלויז אין דעם אימפּעראַטיוו!... דידאָזיקע איינציקע מאָראַל, וועלכע איז ביז היינט געלערנט געוואָרן, די אַנטאיכונגס=מאָראַל, ווייזט אַרויס אַ ווילן צום סוף, זי פאַרניינט אין טיפסטן גרונט דאָס לעבן. — דאָ וואָלט געבליבן אָפן די מעגלעכקייט, אַז נישט די מענטשהייט געפינט זיך אין מצב פון אַנטאַרטונג, נאָר יענער פּאַראַזיטישער מין מענטש, דער פּריסטער=מין, וועלכער האָט זיך מיט דער מאָראַל ליגנעריש דערהויבן צו דער מדרגה פון אירע ווערט=באַשטימער, — וועלכער האָט אין דער קריסטלעכער מאָראַל דערשפּירט זיין מיטל צו מאַכט... און באמת פאַרשטיי איך דאָס אַזוי: די לערער, די פירער פון דער מענטשהייט, טעאָלאָגן אַלע אינאיינעם, זענען געווען אויך אַלע אינאיינעם דעקאַדענטן: פונדאַנען די איבערשאַצונג

פון אַלע ווערטן אין לעבנס־פיינטשאַפט, פונדאַנען די מאָראַל...
דעפיניציע פון דער מאָראַל: מאָראַל — די אידיאַ־
סינקראַזיע פון דעקאַדענטן, מיט דער הינטער־כוונה זיך נוקם
צו זיין אין לעבן — און מיט דערפאָלג. איך לייג
דעם וואָרט אויף דערדאָזיקער דעפיניציע. —

8.

— האָט מען מיך פאַרשטאַנען? — איך האָב אַצינד קיין
וואָרט נישט געזאָגט, וואָס איך זאָל עס נישט האָבן געזאָגט שוין
פאַר פינף יאָר דורך דעם מויל פון זאַראַטוסטראַ.—די אַנטפּלע־
קונג פון דער קריסטלעכער מאָראַל איז אַ געשעעניש, וואָס האָט
נישט זיין גלייכן, אַן אמתע קאַטאַסטראָפע. ווער עס קלערט אויף
וועגן איר, איז אַ FORCE MAJEURE, אַ שיקזאַל, — ער שפּאַלט די
געשיכטע פון די מענטשן אין צוויי העלפטן. מ'לעבט פאַר אים,
מ'לעבט נאָך אים... דער בליץ פון אמת האָט גראָד געטראָפן
דאָס, וואָס איז ביזאַהער געשטאַנען העכער פאַר אַלעם: ווער עס
פאַרשטייט, וואָס דאָ איז צעשטערט געוואָרן, דער זאָל אַ קוק
טון, צי עס איז אים נאָך עפעס געבליבן אין די הענט. אַלץ, וואָס
האָט ביזאַהער געהייסן „אמת‟, איז דערקענט געוואָרן ווי די
שעדלעכסטע, ערמדהדיקסטע, אונטערערדישסטע פאָרם פון
שקר; דער פרומער תירוץ, די מענטשהייט צו „פאַרבעסערן‟ —
ווי די ערמדה, דאָס לעבן גופא אויסצוזויגן, בלוט־אָרים
צו מאַכן. מאָראַל ווי וואַמפּיריזם... ווער עס האָט אַנט־
דעקט די מאָראַל, האָט צוזאַמען דערמיט אַנטדעקט דעם אומווערט
פון אַלע ווערטן, און וועלכע מ'גלויבט אָדער מ'האָט געגלויבט;
ער זעט נישט מער אין די פאַרערטסטע, און די אַפילו פאַר

הייליק דערקלערטע טיפן פון מענטש עפּעס ערווירדיקס, ער זעט דערין דעם פּאַטאַלסטן מין פון אויסוווּרפן, פּאַטאַל, ווייל זיי האָבן באַצויבערט... דער באַגריף „גאָט" דערפונדן ווי אַ קעגנזאַץ־באַגריף צום לעבן, — אין אים אַלדאָס שעדלעכע, פאַרסמנדיקע, לשון־הרעדיקע, דער גאַנצער טויט־האַס קעגן דעם לעבן אין אַ שרעקלעכע איינהייט צוזאַמענגעבראַכט! דער באַגריף „יענע וועלט", אמתע וועלט" דערפונדן, כדי דעם ווערט אָפּצונעמען ביי דער איינציקער וועלט, וועלכע איז פאַראַן, — כדי קיין שום ציל, קיין שום זין, קיין שום אויפגאַבע נישט איבערצולאָזן פאַר אונזער ערדישער ווירקלעכקייט? דער באַגריף „נשמה", „גייסט", לסוף אפילו אויך „אומשטערבלעכע נשמה", דערפונדן, כדי דאָס לייב צו פאַראַכטן, כדי עס קראַנק — „הייליק" — צו מאַכן, כדי לגבי אַלע זאַכן, וואָס פאַרדינען ערנסט אין לעבן, לגבי די פראַגן פון דערנערונג, וווינונג, גייסטיקער דיעט, קראַנקן־פלעגע, ריינלעכקייט, וועטער אַרויסצווייזן אַ שוידערהאַפטן לייכטזין! אָנטשאָט דעם געזונט דער „תקון פון דער נשמה" — דאָס הייסט אַ FOLIE CIRCULAIRE צווישן תשובה־קאָנוווּלסיע און דערלייזונגס־היסטעריע! דער באַגריף „זינד" דערפונדן צוזאַמען מיט דעם צוגעהעריקן פייניקונג־אינסטרומענט, דעם באַגריף „פרייער ווילן", כדי די אינסטינקטן צו פאַרפּלאָנטערן, כדי דעם אומצוטרוי צו די אינסטינקטן צו מאַכן פאַר אַ צווייטע נאַטור! אין באַגריף פון „אומעגאָאיסטישן", פון „זיך־גופא־פאַרלייקנדיקן" דער אייגנטלעכער דעקאַדאַנס־סימן, דאָס געלאָקט־ווערן פון דאָס שעדלעכע, דאָס נישט־קאָנען־מער־זיין־נוצן־געפינען, די זעלבסטצעשטערונג געמאַכט פאַר דעם ווערט־צייכן בכלל, פאַר די „פליכט", פאַר די „הייליקייט", פאַר דאָס „געטלעכע" אין מענטש!

ענדלעך — עס איז דאָס שרעקלעכסטע — אין באַגריף פון ג ו ט ן מענטש געשטעלט זיך אויף דער זייט פון אַל־דאָס שוואַכע, קראַנקע, אומגעראָטענע, צו־ליב־זיך־גופא־ליידנדיקע, פון דאָס אַלץ, וואָס ד א ר ף צ ו ג ר ו נ ט ג י י ן, — דאָס געזעץ פון אָ פ ק ל ו י ב געקרייצט, אַן אידעאַל געמאַכט פון דעם פאַר־לייקענען דעם שטאָלצן און ווילגעראָטענעם, דעם יאָ־זאָגנדיקן, דעם צוקונפט־זיכערן, צוקונפט־גאַראַנטירנדיקן מענטש — דער־דאָזיקער הייסט איצטער ד ע ר ב י י ז ע ר... און אין דעם אַלעם איז געגלויבט געוואָרן ווי א י ן מ אָ ר אַ ל! —

— — ECRASEZ L'INFAME!

9.

— האָט מען מיך פאַרשטאַנען? — ד י אָ נ י ז אָ ס ק ע ג ן דעם ג ע ק ר י י צ י ק ט ן...

רום און אייביקייט.

1.

ווי לאַנג זיצסטו שוין
  אויף דיין האַרטן גורל ?
היט זיך ! בריען וועסטו מיר נאָך אויס
  אַן איי,
  אַ באַזיליסקן־איי
פון דיין לאַנגער פּיין.

וואָס שלייכט זיך זאַראַטוסטראַ אין דער לענג פון
באַרג ? —

פול חשד, צעווייטיקט, טריב,
פון לאַנג ער לויערט, —
אָבער פּלוצלינג אַ בליץ,
העל, אימהדיק, אַ דונער
צום הימל שלאָגט אַרויף פון תהום :
— דעם באַרג אפילו טרייסלט זיך
דאָס אינגעווייד...

װוּ דאָס און בליץ
געװאָרן זענען אײנס, אַ קללה, —
אױף בערג איז איצט דער זיץ פון זאַראַטוּסטראַס
צאָרן,
אַ מוראדיקער װאָלקן שלײכט ער זיך זײן װעג.

אַנטלױפן זאָל, װער ס'האָט אַ מקום־מקלט!
אין בעט אַרײַן, איר פאַרצערטלטע!
איצט קײַקלען זיך דונערן איבערן הימל־צעלט,
איצט ציטערט אַלץ, װאָס מױער און געבעלק,
איצט צוקן בליצן און שװעבל־געלע אמתן —
זאַראַטוּסטראַ שעלט...

2.

דידאַזיקע מטבע,
מיט װעלכער ס'צאָלט די װעלט,
רום, —
מיט הענטשקעס ריר איך אָט די מטבע אָן,
מיט עקל טרעט איך זי אונטער מײַנע פיס.

װער װיל זײַן באַלױנט?
די פאַרקױפלעכע...
װער ביליק איז, שטרעקט אױס
די פעטע הענט
צום דאָזיקן בלעך־קלינג־קלאַנג פון דער גאַרער װעלט —
צום רום!

— ווילסט זיי קויפן?
זיי קאָן מען אַלע קויפן.
נאר צאָל אַ סך!
קלינג מיט אַ פולן בייטל!
— אזוי שטאַרקסטו זיי,
שטאַרקסטו זייער טוגנט...

זיי זענען אַלע טוגנט־האַפט.
רום און טוגנט — זענען מחותנים.
ווי לאַנג די וועלט שוין שטייט,
זי צאָלט פאַר טוגנט־פלאַפלעריי
מיט ליאַרעמדיקן רום, —
די וועלט לעבט מיט נאָר אזא גערודער...

פאַר די אַלע טוגנט־האַפטע
וויל איך שולדיק זיין,
שולדיק וויל איך פאַר זיי הייסן מיט יעדער גרויסער שולד!

פאַר די אַלן רום־טראָמפּייטערס
ווערט מיין גאווה ווי אַ וואָרים, —
צווישן אַזעלכע וויל זיך מיר
דער נידעריקסטער זיין...

דידאָזיקע מטבע,
מיט וועלכער ס'צאָלט די וועלט,
רום, —
מיט העטשקעס ריר איך אָט די מטבע אָן,

מיט עקל טרעט איך זי אונטער מיינע פיס.

3.

שטיל! —
פון גרויסע זאַכן — גרויסעס זע איך! —
זאָל מען שווייגן
אָדער רעדן גרויס:
רעד גרויס, אַנטציקטע חכמה מיין!

איך קוק אַרויף —
דאָרט שווימען ימען ליכט:
אָ נאַכט, אָ שווייגן, אָ טויטנשטילער ליאַרם!...
איך זע אַ צייכן, —
פון ווייטסטע ווייטן
נידערט לאַנגזאַם אַ שטערן־בילד פונקלדיק אַראָפּ צו
מיר...

1.

העכסטער שטערן פון זיין!
לוה פון אייביקייטס־געשטאַלט!
דו קומסט צו מיר? —
וואָס קיינער נישט געזען האָט,
דיין שטומע שיינקייט, —
ווי? זי פאַרשווינדט נישט פאַר מיין בליק? —

צייכן פון נויטווענדיקייט!

לוח פון אייביקייטס־געשטאַלט!
— אָבער דו ווייסט דאָס דאָך:
וואָס אַלע האַסן,
וואָס נאָר אַליין איך ליב,
— וואָס אייביק ביסט!
וואָס נויטווענדיק ביסט!
אייביק נאָר נויטווענדיקייט
מיין ליבע טוט צעפלאַקערן,

צייכן פון נויטווענדיקייט!
העכסטער שטערן פון זיין!
— וואָס נישט קיין ווּנטש דערגרייכט,
וואָס נישט קיין ניין באַפלעקט,
אייביקער יאָ פון זיין,
אייביק בין איך דיין יאָ:
ווייל איך ליב דיך, אָ אייביקייט! —

אינהאלט

זייט

פֿאָרוואָרט 3

פֿאַרוואָס איך פֿאַרמאָג אַזויפֿיל חכמה 11

פֿאַרוואָס איך פֿאַרמאָג אַזויפֿיל קלוגשאַפֿט . . 31

פֿאַרוואָס איך שרייב אַזעלכע גוטע ביכער . . 58

גבעבורט פֿון דער טראַגעדיע 71

די נישטצייטמעסיקע באַטראַכטונגען 79

מענטשלעכס, גאָר־מענטשלעכס 86

מאָרגנרויט 95

La gaya scienza 99

אַזוי האָט געזאָגט זאַראַטוסטראַ 100

אויף יענער זייט פֿון גוט און בייז 119

גענעאַלאָגיע פֿון דער מאָראַל 121

געצן־בין־השמשות 123

דער פֿאַל וואַגנער 126

פֿאַרוואָס איך בין אַ שיקזאַל 136

רום און אייביקייט 150